

T.C
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLÂM TARİHİ BİLİM DALI

**HİNDİSTAN'DA SON TÜRK SULTAN II. BAHADIR ŞAH
ZAFER VE 1857 BAĞIMSIZLIK SAVAŞI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN

Hazırlayan
Hafız Aamir Ali
(138110021015)

Konya 2017

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hafız Aamir Ali
	Numarası	138110021015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/ İslam Tarihi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN
	Tezin Adı	HİNDİSTAN'DA SON TÜRK SULTAN II. BAHADIR ŞAH ZAFER VE 1857 BAĞIMSIZLIK SAVAŞI

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "Hindistan'da Son Türk Sultan II. Bahadır Şah Zafer Ve 1857 Bağımsızlık Savaşı" başlıklı bu çalışma 09/05/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Prof. Dr.	İsmail Hakkı ATÇEKEN (Danışman)	
2	Yrd.Doç.Dr	Recep Durgun	
3	Yrd.Doç.Dr	Ali Dadan	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hafız Aamir Ali		
	Numarası	138110021015		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/ İslam Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
	Tezin Adı	HİNDİSTAN'DA SON TÜRK SULTAN II. BAHADIR ŞAH ZAFER VE 1857 BAĞIMSIZLIK SAVAŞI		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı: Hafız Aamir Ali

İmzası:

Aamir

Öğrencinin	Adı Soyadı	Hafız Aamir Ali
	Numarası	138110021015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları/ İslam Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN
Tezin Adı	HİNDİSTAN'DA SON TÜRK SULTAN II. BAHADIR ŞAH ZAFER VE 1857 BAĞIMSIZLIK SAVAŞI	

ÖZET

Hindistan insanlık tarihi başlangıçtan günümüze coğrafi konum, iklim ve kültürel açıdan diğer kıtalardan oldukça büyük farklılıklar arz etmektedir. İslam'ın doğuşundan sonra 708 yılında Muhammed bin Kasım'ın komutasındaki İslam ordusu Karaçi'den Hindistan'a girmiş ve Multan'a kadar olan bölgeyi hâkimiyeti altına almıştır.

Gazneli Mahmud'un 998 yılında Hindistan'a düzenlediği seferden itibaren 1857 yılına kadar bölge Müslümanların hâkimiyetinde kalmıştır. İki Müslüman komutan Zâhirü'ddin Babür ve İbrahim Lûdî arasında gerçekleşen meşhur Panipat savaşının (1526) ardından 1857'ye kadar Türklerin hâkimiyetinde kalmıştır. Babürler'in (1526-1857) hâkim olduğu dönemlerde Hindular ve Müslümanlar arasındaki ilişki son derece dostane, huzur ve barış içinde yürümüştür.

Biz bu çalışmamızda Babür imparatorluğu son padişahı ve 19. yy.'ın tarih, edebiyat, kültür ve siyaset alanlarında Hindistan'ın en önemli şahsiyeti olan Bahadır Şah Zafer'i ele aldık. Babür hükümdarları arasında Ekber ve Evrengzib'den sonra en meşhur padişah olan Zafer'in bu şöhreti 1857'deki bağımsızlık savaşı sayesinde.

Zaferin komutasında gerçekleşen bu savaşta Hindular ve Müslümanlar omuz omuza İngilizlere ve doğu Hindistan şirketine karşı birlikte savaştılar, ne yazık ki içlerindeki hainler ve casuslar yüzünden komutan Zafer ve Hintliler bu savaşı kaybettiler. Böylelikle bir Türk komutan Gazneli Mahmud'la başlayan Müslüman hâkimiyeti yine bir Türk komutan II.Bahadır Şah Zafer ile sona ermiş oldu.

Öğrencinin

Adı Soyadı	Hafız Aamir Ali
Numarası	138110021015
Ana Bilim / Bilim Dalı	
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı	Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN

Tezin İngilizce Adı **THE INDIAN WAR OF INDEPENDENCE – 1857 UNDER THE LEADERSHIP OF LAST TURK RULER BAHADUR SHAH ZAFAR II**

ABSTRACT

Since beginning of the human history India has been very different from the other continents in terms of its culture, climate and spices also because of its geographical importance. Since the arrival of Islam, Muslims were approaching India and even in the year 708 A.D a young Muslim commander Muhammed bin Qasim entered India through Karachi and conquered the territory till Multan.

In the year 999 A.D Mahmud of Ghazni attacked India, after this period India came under the Muslim rule till 1857. After very famous battle of Panipat (1526) which was fought between two Muslim rulers, Zahiruddin Babur and İbrahim lodhi, Turks came to power in India till 1857. During the time of Turks (1526-1857) the mutual respect between Hindus and Muslims for their culture, religion and civilization was at its peak.

We have explored in our thesis about the Babur Emir's last ruler Bahadur Shah Zafar, which was the prominent ruler for the history, politics, literature and culture of 20 AD in India. Among all the rulers of Babur Empire after Akbar and Aurangzeb the most popular ruler was Bahadur Shah Zafar because of the war of independence in 1857 AD. Under the rule of Zafar, the Muslims and Hindus fought together against English and East India Forces but unfortunately by the conspiracy of traitors and spies the Indians and Bahadur Shah Zafar faced defeat. In this way the Muslim period started from Turk rulers Mahmud of Ghazni was ended till Bahadur Shah Zafar.

İçindekiler

İÇİNDEKİLER.....	i
KISALTMALAR.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ARAŞTIRMANIN METODU.....	vi

GİRİŞ

1. <u>HİNDİSTAN'DA MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ</u>	1
<u>1.GAZNELİLER (963-1186)</u>	2
a. <u>Gazneli Mahmud (998-1030)</u>	2
<u>2. GÜRLULAR (1152-1206)</u>	6
<u>3. KÖLE HANEDANI (1206- 1288)</u>	7
<u>4. HİLCİLER (1288-1321)</u>	8
<u>5. TUĞLUKLAR (1321-1414)</u>	10
<u>6. SEYYİDLER (1414- 1450)</u>	12
<u>7.LÛDÎLER (1450-1526)</u>	12

I.BÖLÜM

1. <u>BABÜRLER (1526-1857)</u>	14
<u>1.1.BABÜR (1526-1530)</u>	14
<u>1.2.HÜMAYUN (1530-1556)</u>	17
<u>1.3.CELÂLEDDİN MUHAMMED EKBER (1556-1605)</u>	22
<u>1.4. SULTAN MUHAMMED SALİM CİHANGİR (1605-1627)</u>	25
<u>1.5. ŞAH-I CİHAN (1627-1658)</u>	27
<u>1.6. EVRENGZİB ALEMGİR (1658-1707)</u>	29

II. BÖLÜM

<u>2.1. BAHADIR ŞAH ZAFER</u>	34
2.1.1. <u>Doğumu ve Çocukluğu:</u>	34
2.1.2. <u>Gençliği:</u>	35
2.1.3. <u>Ailesi:</u>	35
2.1.4. <u>Şerafet Mahal Begüm</u>	36
2.1.5. <u>Ziynet Mahal Begüm</u>	36
2.2.6. <u>Tac Mahal Begüm</u>	37
2.2.7. <u>Şah Abadi Begüm</u>	37
2.2.8. <u>Aktar Mahal Begüm</u>	37
2.2.9. <u>Sardari Mahal Begüm</u>	37
2.2.10. <u>Evlatları</u>	37

2.2.11. Tahta Çıkışı:	41
2.2.12. Kişiliği:	43
2.2.13. Mali durumu:	49
2.2.14. Mahkeme:	52
2.2.15. Ölüm:	54
2.3. Mimari Eserleri:	56
2.4. Hindistan'daki Genel Durumu	57
2.5 Hindistan'da siyasi durumu:	57
2.6. Ahlaki Durumu:	60
III. BÖLÜM	
3.1. BÜYÜK SİPAHİ AYAKLANMASI VE SONUÇLARI	62
3.1.1 Bağımsızlık Hareketinin Başlangıcı:	69
3.1.2. Mirza Ebu Bekir:	77
3.1.2.1 Mirza İlahi Bahs:	77
3.1.2.2. Savaşın Kaybedilmesinin Sebepleri	86
SONUÇ	88
BİBLİYOGRAFYA	92

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
b.	: Bin, bin
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
H.	:Hicrî
M.	: Mîlaâdî
R.A.	: Radıyallahu Anh
Vb.	: Ve benzeri
Vs.	: Ve sair
s.	: Sayfa
Yay.	:Yayınları

ÖNSÖZ

Hindistan'da insanlık tarihi başlangıçtan günümüze coğrafi konum, iklim ve kültürel açıdan diğer kıtalardan oldukça büyük farklılıklar arz etmektedir. İslam'ın doğuşundan sonra 708 yılında Muhammed bin Kasım komutasındaki İslam ordusu Karaçi'den Hindistan'a girmiş ve Multan Bölgesi'ni fethetmiştir. Bundan sonra yapılan farklı seferler ve fetihler sonucu 1857 yılına kadar Hindistan'ın büyük bir bölümünde Müslümanlar hâkim olmuşlardır.

Muhammed bin Kasım'den sonra 999'da Gazneli Mahmud Hindistan'a on yedi sefer düzenledi. Ondan sonra çeşitli Türk ve Afgan hanedanlardan gelen sultanlar Hindistan'da imparatorluklar kurmuştur. 1526'de Zâhirü'ddin Muhammed Babür adlı bir Türk hâkim Panipat'ta İbrahim Lûdî'yi ortadan kaldırdı ve Hindistan'ın padişahı oldu. Bundan sonra onun soyundan gelenler padişah oldu ve devlet " Babür İmparatorluk" adlandı. Babür İmparatorluk 1526'den 1857'ye kadar devam etti. İlk padişah Zâhirü'ddin Muhammed Babür'dür ve son padişah ise II. Bahadır Şah Zafer'dir.

Bahadır Şah Zafer zeki, merhametli, sufi, Urduca ve Farsça çok iyi bilen bir kişidir. Aynı zamanda Bahadır Şah Zafer iyi ok atan, silah kullanmaya ve şiir söylemeye meraklı bir kişidir. Zafer, babası II.Şah Alem'dan sonra 1837'de Hindistan'ın tahta oturdu ve 1857'ye kadar devam etti. Zafer de babası gibi sembolik olarak Hindistan'da padişaktır, gerçek hâkim Doğu Hindistan Şirketidir. Hatta padişah da bile onların hizmetçisidir ve onlardan aylık maş almaktaydı. Doğu Hindistan Şirketi (East India Company) bir İngiliz ticaret şirketi idi ve ilk başta ticari amaçla Hindistan'a gelmiştir. Daha sonra Hindistan'ın zayıf siyasi durumundan faydalanarak Hindistan'ı tamamen geçirmiştir.

Hindistan Doğu Şirketi'nden insanlar rahatsız olmaya başlamıştır ve İngilizlerden nefret etmeye başlamıştır. Ağır vergi yükü, İngiliz valilerin halka zulmü, dine müdahale ve Meirut'ta askerlerin başkaldırısından dolayı 1857'de Hindistan'ın bağımsızlık savaşı başlamıştır. 1857 yılında tüm Hindistan halkı İngilizlerle karşı karşıya geldi ve " Hindistan'ı terk edin" sloganı eşliğinde Bahadır Şah'ın komutanlığı altında İngilizler ile savaşı başladılar. Ne yazık ki bazı vatan haini insanların hıyanetinden dolayı Hintliler bu savaşı kaybettiler. Bu savaştan sonra Babür İmparatorluğu İngilizler tarafından ortadan kaldırılmıştır. Bahadır Şah başta olmak üzere birçok Hintli İngilizler tarafından çok ağır bir şekilde cezalandırılmıştır.

Konuyla ilgili olarak Türkiye'de bugüne kadar yapılmış bir tez çalışması tespit edilmemiştir. Ancak konuyla uzaktan da olsa ilgili bulunan bir çalışma İstanbul Üniversitesi,

Edebiyat Fakültesinde *“Hindistan’da Farsça ve Urduca Şiir ve II. Bahadır Şah Devri Şairleri”* konusunda 1995 yılında Doktora tezi olarak Halil Toker tarafından hazırlanmıştır.

Bu tez çalışması esnasında daha çok Urduca, Farsça ve İngilizce kaynakları kullandık. Çalışmamızda o bölgede yaşayan kişilerin düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Bazı yerlerde biz tamamen başka yazarlardan farklı yorumları delil olarak kullandık.

Bu tezi hazırlarken sırada benden hiçbir yardımı esirgemeyen tez danışmanım sayın Prof. Dr. İsmail Hakkı ATÇEKEN hocama teşekkürü bir borç bilirim. Aynı şekilde Yrd. Doç. Dr. Recep DURGUN ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Hakan Kuyumcu hocalarıma da teşekkür ederim. Sayın hocalarım Türkçe başta olmak üzere her konuda çok yardımcı oldu. Aynı zamanda bu çalışmalarda yardım eden bütün arkadaşlarım ve hocalarıma çok teşekkür ederim. Alanında ilk olan bu çalışmanın araştırmacılar için yol gösterici olacağı ümidini taşıyoruz. Aynı zamanda Hindistan tarihine ilgi duyanlar için de kısa ve öz bir çalışma olduğu kanaatindeyiz.

Hafız Aamir Ali

Konya 2017

ARAŞTIRMANIN METODU

Tarihte iz bırakan imparatorluklar, hâkim oldukları bölgeyi iyi tanıyan, bölgenin tarihini, kültürünü ve medeniyet miraslarını idrak eden imparatorluklardır. Tarihi boyunca büyük imparatorluklar çeşitli sebeplerden dolayı sona eğirmiş, ya da başkalar milletler tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Çalışmamızda ilk olarak Hindistan'a Türklerin girişı ve kurdukları farklı hanedanlık ve devletler hakkında bilgi ve görüşler incelenecektir. Tezimizin odak konusu Babür İmparatorluğu'nun son padişahı Bahadır Şah Zafer'in hayatı, Hindistan tarihi içerisindeki yeri, 1857 Bağımsızlık Savaşı'nın sebepleri ve savaştan sonraki gelişmeler ele alınacaktır.

Babür İmparatorluğu Hindistan'ın en önemli imparatorluğudur. Bu imparatorluk içinde Müslümanlar başta olmak üzere Hindular, Budistler ve diğer pek çok dine mensup olan insanlar bir arada barış içinde yaşamışlardır. Bu imparatorluk zayıflayınca tüccar olarak Hindistan'a giren İngilizler yavaş yavaş Hindistan'ın hâkimiyetini ele geçirmişlerdir.

Babür İmparatorluğunun kurucusu olan Zahiruddin Babür'den Evrenzib Alemgir'e kadarki dönem Babür İmparatorluğunun en parlak dönemidir. Daha sonra sürekli iç ve dış savaşıardan dolayı imparatorluk zayıf düşmüş ve hükümlanlık Türklerden İngilizlere geçmiştir. II Bahadır Şah Zafer (Bahadır Şah) bu İmparatorluğun son padişahıdır. Bahadır Şah sufi, zahit, adaletli ve merhametli bir insandır. Aynı zamanda şair kişiliğiyle de ön plana çıkmıştır. Ancak imparatorluğun yıkılışı döneminde tahta çıktığı için Bahadır Şah'ın çabaları yeterli olmamıştır.

1857 yılında tüm Hindistan halkı İngilizlerle karşı mücadeleye girişti ve " Hindistan'ı terk edin" sloganı eşliğinde Bahadır Şah'ın komutanlığı altında İngilizler ile savaşımaya başladılar. Ne yazık ki bazı vatan haini insanların ihanetinden dolayı Hintliler bu savaşı kaybettiler. Bu savaştan sonra Babür İmparatorluğu İngilizler tarafından ortadan kaldırılmıştır. Bahadır Şah başta olmak üzere birçok Hintli, İngilizler tarafından çok ağır bir şekilde cezalandırılmıştır.

Bizim burada izlediğimiz yol, Gazneli Mahmud'dan itibaren Hindistan'a Türklerin yaptıkları seferler ve çeşitli bölgelerde kurulan hanedanlık ve devletler ile Hindular ile hem de Hindistan'da yaşayan diğer dinlere ait olan insanlar ile kurulan ilişki çerçevesinde Bahadır Şah Zafer'in dönemi izah etmeye çalışmak olmuştur.

Çalışmamızda Bahadır Şah Zafer'in komutası altında yürütölen 1857 Bağımsızlık Savaşı'nın sebepleri, askerlerin durumu, savaş esnasında Hinduların ve Müslümanların arasındaki ilişki, savaştaki yenilginin sebepleri ve sonuçları inceleyerek, savaşta Zafer ve ailesinin rolünü anlatmaya çalıştık.

2.ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

İslam Tarihi Bilim Dalı fikri ve tarihi verileri malzeme olarak kullanır. Bizim kullanacağımız kaynakların büyük bir kısmı İngilizce ve Urdu dilinden olacaktır. Bu çalışmamızda tarihi araştırma (Analiz-sentez) metodu uygulanacaktır.

Bu çalışmamızda incelediğimiz dönem hakkında, bilgi veren en eski kaynaklardan başlamak üzere günümüze kadar yazılmış olan kitap, makale ve ansiklopedi maddelerinden yararlandık.

Çalışmamamızda kullandığımız bütün eserler bibliyografya bölümünde gösterilmiştir. Bu kullandığımız temel kaynaklarımızdan bir kaçının ismini zikretmeyi uygun gördük. Belâzûrî (ö.892)'nin Futûhul'ı Buldân, Taberî (ö.922)'nin Târîh, İbn-i Batuta (ö.1368)'in Seyahatname, Firişta (ö.1620)'nin Tarihi-i Firişta, Fazl-ı Hakk Hayrabadi (ö.1861)'in es-Savratu'l-Hindiye, Sir Syed Ahmed Han (ö.1898)'in Cause of The Indian Revolt, Elphinstone (ö.1859)'nin History of India, Sir Wolseley Haig (ö.1938)'in The Cambridge History of India, İshari Parasad (ö.1986)'in History of Mediaeval India, kullandığımız eserlerden bir kısmıdır.

Yukarıda da zikrettiğimiz üzere Türkiye'de bu konu hakkında yapılmış herhangi bir kitap, tez çalışması tespit edilmemiştir. Ancak konuyla uzaktan da olsa ilgili bulunan bir çalışma İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesinde “ Hindistan'da Farsça ve Urduca Şiir ve II. Bahadır Şah Devri Şairleri” konusunda 1995 yılında Doktora tezi olarak Halil Toker tarafından hazırlanmıştır. Bundan dolayı tezimizde daha çok Urduca ve İngilizce kitapları kullanmak zorunda kaldık. Bu çalışmamızın aynı zamanda bundan sonra bu konuda çalışmak isteyenler için yol gösterici olacağı kanaatindeyiz.

GİRİŞ

HİNDİSTAN'DA MÜSLÜMAN TÜRK DEVLETLERİ

ٹوٹے تھے جو ستارے فارس کے آسمان سے

پھر تاب دے کے جس نے چمکائے کہکشاں سے

وحدت کی لے سنی تھی دنیا نے جس مکاں سے

میر عرب کو آئی ٹھنڈی ہوا جہاں سے

میرا وطن وہی ہے، میرا وطن وہی ہے

İran göklerinden kayan yıldızları

Güçlendirip gezegen gibi aydınlattı.

Bütün dünyanın vahdet melodisini dinlediği yer

Arap Mir'ine serin havanın estiği yer

İşte benim vatanım, işte benim vatanım¹

İnsanoğlunun yaşadığı en eski yerlerden biri olan Hindistan, Hz. Âdem'den (a.s) bugüne kadar, geçmişten günümüze mevsimsel şartları, coğrafi özellikleri, kültürü, yemekleri ve baharatları bakımından önemli bir yere sahiptir. Hz. Ali'den (r.a) bir rivayete göre; “yeryüzünde mevsim ve hava itibariyle Hindistan en iyi yerdir ve bunun için Allah, Âdem'i buraya indirmiştir.”²636 yılında, Hz. Ömer (r.a) döneminde Hakem b. Ebi-l Âs “ Bahreyn” valisi, “ Mugerye” adlı kardeşini “Debel”³ üzerine göndermiştir. Bundan sonra Hz. Osman, Hz. Ali(r.a) ve Beni Ümeyye döneminde Hindistan üzerine bu seferlere devam edilmiştir.⁴ Hatta 709 yılında Muhammed bin Kasım Sind hücumu üzerine Multan'a kadar bütün şehirleri fethetmiştir. 714 yılında Velid b. Abdülmelik'ten sonra halife olarak tahta Süleyman b. Abdülmelik geçti ve Muhammed bin Kasım'ı geri çağırdı. Muhammed bin Kasım döndükten sadece 30 sene sonra Hindistan'da hiçbir Arap kalmamıştı.⁵

Bundan sonra Türkler Hindistan'da 963'den 1857'ye kadar hakim olmuşlar ve çeşitli hanedanlıklar kurmuşlardır. Bu hanedan ve imparatorlukların kronolojik sırası şöyledir:

¹ Muhammed İkbâl: Hareket Zili, çev: Celal Soydan, 1. Baskı, Hece Yayınları, Ankara, 2013, s. 96

² Muhammed b. Cerîr et-Taberi, Târîhu'l-Ümem ve'l- Mulûk, 1. Baskı, Darü't-Türâs, Beyrut, 1995, I, 121

³ Karaçi'nin doğu tarafında Sind denizinin kenarında bir şehir, Muhammed bin Kasım buradan Sind'e girmiştir. (Yâkût bin Abdullah el-Hamevî, Muçemü'l Büldân, Urduca'ya çeviren, Dr. Gulam Ceylani, 1. Baskı, Elfaysal Market Urdu Bazar, Lahor 2008, s.150)

⁴ Ahmed bin Yâhyâ Belâzurî, Fütühu'l Büldân, 1. Baskı, Mektebetü'l-Helal, Pakistan, 1988, s. 417

⁵ Karl Marx: Hindistan ka Tarihi Haka, Urduca'ya çev: Ahmet Selem, 1. Baskı, Taklikat, Lahor 2012, s. 10

“Gazneliler (963-1186), Gulam Hanedanı (1206-1288), Hılcı Hanedanı (1288-1321), Tuğluklar (1321-1414), Lûdî Hanedanı (1450-1526), Babürler (1526-1857).

I. GAZNELİLER (963-1186)

Bağdat'taki Abbâsî halifesinin bağımsız valisi olan, İranlı Samanoğulları'nın (Samaniler) paralı askerleri Gazneliler, Afganistan'ın doğu bölgelerinde güçlü bir devlet kurmuş ve başkentlerini “Gazne” olarak belirmişlerdi.⁶ 961 yılında Samanilerin beşinci hükümdarı Abdülmelik'in (954-961) ölümünden sonra bir Türk köle, “ Alptegin” Horasan'da vali olarak görevine başladı.⁷ Alptegin Eylül 963'te Gazne'de ölünce yerine oğlu Ebû İshak İbrahim (963-966) geçti. Ama o çok zayıf bir hükümdar idi. Oysaki onun zamanında gerçek hükümdar Bilgetegin ve Sebüktegin adlı komutanlardı. Ebû İshak İbrahim'in oğlu yoktu. İbrahim'in ölümünden sonra Alptegin'in en güvendiği komutanlardan olan Sebüktegin 20 Nisan 977 yılında hükümdar oldu.⁸ Gazneliler Hanedanı'nın kurucusu olan Sebüktegin, Sâ mânîlerin hâkimiyetini tanımamış ve bağımsızlığını ilan etmişti. Artık bundan sonra devletin başında daima onun soyundan gelen bir hükümdar bulunacak ve Gazneliler, Kâbil⁹ Nehri boyunca Peşaver'e¹⁰ kadar hâkim olacaktı.¹¹

a. Gazneli Mahmud (998-1030)

Mahmud, Kasım 971'de doğdu. Babası Sebüktegin Ağustos 997'de vefat etti.¹² Yerine oğlu İsmail (997-998)'i veliaht göstermişti. Fakat Mahmud, bunu kabul etmeyerek kardeşine karşı mücadeleye başladı.¹³ Nişabur'da¹⁴ hâkim olan İsmail ve Belh'in hâkimi Mahmud

⁶ Jean- Paul Roux, Büyük Moğolların Tarihi Babür, çev: Lale Arslan Özcan, 1. Baskı:, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 46

⁷ Karl Marx, a.g.e, s. 11

⁸ Minhacuddin Cozani, Tabkate Nasri, Urduca çev: Memtaz Liyakat, 1. Baskı, Seng-i Mill Publications, Lahor, 2004, s. 111

⁹Kentin geçmişi 3.500 yıl önceye kadar dayanır ki MÖ 1500 yıllarında kurulduğu bilinmektedir. Türkçede Kâbil (a uzatılarak ve ince okunur) olan ismin aslı Kâbul'dur.1504'te Hint-Türk İmparatorluğu'nun kurucusu Babür, Kabil'i alarak devletine başkent yaptı. Kâbil bugün Afganistan'ın başkenti ve en büyük şehridir. Aynı zamanda ülkenin Kabil vilayetinin de yönetim merkezi olan kent ülkenin doğusunda yer alır.

¹⁰ Peşaver Pakistan'da, Hayber-Pahtunhva eyaletinin merkezi olan şehridir. Kâbil Irmağı'nın kolu Bara kıyısında, Lahor'un 385 km kuzeybatısındadır. Ünlü Hayber Geçidi'nin 15 km güneyinde yer alan kentin stratejik yeri önemlidir. Anlamı (sınır kenti) demektir. Geçmişte İpekyolu'nun önemli duraklarından biridir.

¹¹ Nesimi Yazıcı :İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi, 12.Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2014, s. 178

¹² Hintli bazı yazarlar Sebüktegin'in ölüm yılını 998 olarak kabul ederler. (Muhammed Ali Çarag: Tarih-i Pakistan: Seng-i Mill Publications, 1. Baskı, Lahor, Pakistan,1990, s.114)

¹³ Nesimi Yazıcı: a.g.e, s.179

¹⁴ Nişabur İran'ın Razavi Horasan eyaletinde şehir. Tarihi boyunca Horasan bölgesinin kültür ve ticaret merkezi olarak bilinen bir şehirdir.

arasında Gazne¹⁵ yakınlarında bir savaş oldu. Mahmud bu savaşı kazandı ve Gazne'de babasının tahtına oturdu¹⁶

Mahmud, Hindistan'a aşağı yukarı on yedi sefer düzenledi, Pencâb'ı topraklarına kattı, yakıp yıktı, ülkenin büyük savaşı topluluklarından olan korkunç Racputları yendi ve başka yerli hâkimlerden hiçbiri Mahmud'a karşı koyamadı.¹⁷ Mahmud, İslam dünyasında ilk defa Bağdat halifesinden “ Sultan” lakabını aldı.¹⁸

Mahmud, Hindistan'a ilk seferi 1001 yılında düzenledi ve on yedinci, yani son sefere 1029'da çıktı. Bu on yedi seferden en meşhur ve en başarılı seferi Mahmud'un on altıncı seferidir. Hindistan'ın Bahtı sahilinde Katiavar Yarımadası'ndaki Somnat Şehrinde Mavud Siva'ya¹⁹ ait pek meşhur bir put vardı. Bu putun bulunduğu mabet de çok önemliydi ve zengin vakıflara sahipti ve her gün kalabalık ziyaretçileri bulunuyordu. Hindû telâkkisine göre Somnat'taki put, Hint ülkesindeki diğer putların üstünde olup Müslümanların fethettikleri topraklardaki putların başlarına gelenler, Somnat Putu'nun onlara verdiği birer ceza idi. Çünkü bu sayede Hindistan'da İslâmiyet'in yayılması kolaylaşacaktı. Bir ay çölde yürüyerek 6 Ocak 1026 günü Somnat şehrine gelindi.²⁰ İkinci hücumda şehir alındı, hazineler yağmalandı. Bütün putlar yıkıldı. Halife mektubunda ona Kehfü'd-Devle ve'd- Din (Devlet ve dinin sığınağı) lâkabını verdiğini bildirdi.²¹ Ensâri²² Mahmud'un bu fethi için uzun bir kaside söyledi. Bu kasiden iki beyit:

تاشاه خسران سفر سومنات کرد

کردار خویش را علم معجزات کرد

شطرنج ملک باخت ملک با هزار شاه

بر شاه رابه نوع دگر شاهمات کرد

Ne zaman padişahların padişahı Somnat'a doğru yola çıktı

Kutsal cihadın işaretleri mucizelerin bayrağı yaptı

Bizim padişah binlerce padişahlar satranç oyunu oynadı

¹⁵Gazne, Afganistan'ın kuzeyinde, Gazne vilayetinin merkezi olan şehir.

¹⁶ Sir Wolseley Haig :The Cambridge History of India, 1. Baskı, The Macmillan Company Cambridge, England , 1928, III,12

¹⁷ Jean- Paul Roux: a.g.e, s.46

¹⁸ Minhacuddin Cozani: a.g.e s. 112

¹⁹ Şiva Hinduizm'in geç dönem Vedik metinlerinde geçen İşvara veya Tanrı'nın bir biçimi.

²⁰ İshwari Prasad: History of Mediaeval India, 1. Baskı , The India Press, Allahabad, Hindistan, 1940, s.95

²¹ Nesimi Yazıcı: a.g.e , s.183

²² Ebul Kasım Hasan Ensari, ö 1040, Farsça şiirler yazan meşhur bir şiidir.

Her padişah yeni bir taktik ile yenildi²³

Buraya gelen Müslüman yazarların neredeyse hepsi Mahmud hakkında şu bilgiyi vermiştir: “Mahmud, Somnat’ı fethettikten sonra asıl büyük put dört parçaya bölünerek Gazne’ye götürüldü. Bu parçalardan ikisi Gazne Ulu Camii ve Sultan Sarayı’nın kapıları önüne konulmuş, diğer iki parça ise Mekke ve Medine’ye gönderilmişti.²⁴

Ancak bazı Müslüman ve İngiliz tarihçiler bunun bir hayal ürünü olduğunu ve Hindu ve Müslümanların arasında nefret ve düşmanlık yaratmak için İngiliz yazarlar H.M .Elliot ve Ed. John Dowson’ın “The History of India, as Told by Its Own Historians” adlı eserinde yazdığını bildirmişlerdir. İlk defa İngiltere Parlamentosu’nda 1843 yılında bu kapılar hakkında konuşulmuş ve burada Gazneli Mahmud’a “Put Şiken” (Put kıran) lakabı verilmiştir. Sonradan Müslüman tarihçiler bunu aynen kabul etmiş ve İngilizlerin gerçek amacı yani Hindistan’da Hindu ve Müslümanların arasında düşmanlık meydana getirmek ve burada iktidarı sağlamlaştırmak amacına hizmet etmişlerdir. Ama bunların hepsi yalan ve iftiradır. Romila Thaper meşhur kitabı “ A History of India” da bunun İngilizler tarafından uydurulmuş olduğunu belirtir ve kitabının bir bölümünde “Somnatha, The Many Voices of History” da bunun açık bir yalan olduğunu ifade eder.²⁵

Bizim kanaatimize göre Hindistan’a seferler düzenlemiş olan Gazneli Mahmud’un Somnat’ı paramparça edip, buradaki mücevheri, inci ve paraları Gazne’ye götürdüğüne dair bütün görüşler uydurmadır, yalandır ya da efsanedir. Bu uydurma ilk defa İngilizler tarafından ortaya konmuş bir fikirdir ve muhtemelen onların amacı, Hindistan’da asırlardır birlikte yaşayan Hindu ve Müslüman iki millet arasında kin ve nefret tohumları ekmektir. O dönemde yazılmış olan bütün Farsça, Sanskritçe ve Arapça da dâhil hiçbir kaynakta böyle bir bilgiye rastlamak mümkün değildir ve hiç kimse Mahmud’un “Put şiken” lakabını yazmamıştır. Mahmud’un hükümdarlığı altında o dönemde “Bamyan” da vardır. Orta Afganistan’da, Kabil’in 230 km kuzey Batısında, Bamyan Vadisi’nde bulunan sarp kayalıklara oyularak yapılmış devasa iki adet heykel bulunmaktadır, Bu heykeller Taliban tarafından 2001 yılında dinamitlenerek yok edilmişlerdi. Bu yer ve bu heykeller, Mahmud’un emri altında olmasına rağmen Mahmud bunu ve emri altındaki diğer bölgelerdeki hiçbir heykeli tahrip etmemiştir. Bu da Mahmud’un tarihe ve diğer inançlara

²³ Minhacuddin Cozani: a.g.e, s. 112

²⁴ Muhammed Kasım Firišta: Tarih-i Firišta,1. Baskı, Urduca’ya çeviren: Abdulhayy Kavaca, Almezan Naşiran ve tacir kütüp, Urdu Pazar, Lahor, Pakistan 2008 , I, s. 84, İswari Prarsad: a.g.e s.95

²⁵ Can: Orya Makbul Can , Express news paper, Harfe Zar, 15 Mays 2015

saygısını gösterir ki bunlara bir şey yapmamışsa Somnat'ta böyle bir şey yapması mantık dışıdır.

Mahmud, 1029 Mayıs'da Rey'e girerek bölgeyi Bâtınîler'den temizledi. İşte buradan dönüştü, esasen sıhhati bozulmuş olan Mahmud'un hastalığının ilerlediğini ve nihayet 30 Nisan 1030'da 61 yaşında öldüğünü görüyoruz.²⁶ Bazı tarihçilere göre Mahmud 60 yaşındayken vefat etmiştir.²⁷

Mahmud'un Hindistan üzerine yaptığı hücumlardan dolayı Hindular'ın, Hindistan'da hemen hemen hiçbir gücü kalmamıştır. Gazneli Mahmud döneminde yaşayan büyük Müslüman âlim "Biruni" der ki "Mahmud'un seferlerinden dolayı Hindular burada paramparça olmuştur. Pek çok Hindu öldürülmüştür geri de kalanı da Müslümanlardan nefret etmiştir.²⁸ Abbâsî Halifesi Kadir- Billah ona "*Yemînü'd-Devle ve Emînü'l-Mille*" lâkabı verdi. İslam dünyasında ilk defa Mahmud "Emir" yerine "Sultan" ismini kullanmıştır.²⁹

Mahmud'un üç tane erkek çocuğu vardır. Muhammed, Mesud ve Abdurreşid. Ölüm esnasında Mahmud en büyük oğlu Muhammed'e tahta oturması için vasiyet etmesine rağmen Mesud tahta geçti ve aynı yıl yani 1030'da kardeşinin gözlerini dağlayıp zindana attırdı.³⁰

1030 yılında Selçuklular isyan etmiş ama Sultan Mesud kısa süre içinde bu isyanı bastırmış ve Selçukluları topraklarına geri dönmek zorunda bırakmıştır. Ancak 1041'de Sultan Mesud'un yeğeni ve Muhammed'in oğlu Sultan Ahmed güçlenip amcasını öldürmüştür.³¹ Bundan sonra Gazneliler Devleti'nin ömrü kısa oldu. Gazne ve Herat arasındaki Gür Dağlarından gelen İranlı darphılar bu imparatorluğu ortadan kaldırdılar.³² Babür kendi hatıralarında; "Alâeddin, Gazne de Mahmud'un oğullarının mezarlarını yıktı, insanları öldürdü ve Gazne'yi yok etti" diye söylemektedir³³. 1152 yılında Gazne'de Gazneliler'e son verilmiş olsa da ama Lahor'da 1186 yılına kadar Gaznelilerin hükümlerine devam etmiştir sonra Gurlular tarafından hâkimiyetleri ortadan kaldırılmıştır.³⁴

²⁶ Nesimi Yazıcı: a.g.e, s. 184, Karl Marx: a.g.e, s.15

²⁷ Muhammed Ali Charg: a.g.e, s. 117

²⁸ el-Birûni: Ebu Reyhan Muhammed bin Ahmed , kitâbu Tahkiku mâ li'l Hind, s. 20

²⁹ Ishwari Prasad, a.g.e, s. 77, Nesimi Yazıcı , a.g.e, s.180

³⁰ Karl Marx : a.g.e s. 15

³¹ Karl Marx : a.g.e s.16

³² Jean -Paul Roux: a.g.e,s.47

³³ Babür: a.g.e, s 142

³⁴ Karl Marx : a.g.e s.19

II. GÛRLULAR (1152-1206)

Gazneli İmparatorluğu'ndan hemen sonra bir kıvılcım misali Gûrlular ortaya çıktı ama çok kısa ömürlü oldu. Gazneli imparatorluğu zayıflayınca Sultan Alâeddin kendisini Gazne'nin padişahı olarak ilan etmişti. 1153 yılında Sultan Alâeddin vefat etmiş ve yerine oğlu Seyfeddin geçti ama 1156/1157'da kendisi bir emir tarafından öldürülmüştü³⁵. Yerine yeğeni Giyâseddin tahta geçti ve Gazneliler fetihlerine devam etti. 1173'te Giyâseddin kardeşi Şehabeddin Muhammed'i ordusuna başkomutan olarak atadı.³⁶ 1175'te Giyâseddin Gûrî'nin kardeşi Muhammed, Multan, Uş, Peşâver, Siyalkot'u, Lâhor'u işgal edip Sind ve Pencâb bölgelerinin hükümranı oldu. Bu da ona Ecmir ve Delhi'yi işgal etme ve daha sonra Ganj vadisine ilerleme imkânı verdi.³⁷

1191 yılında buradan dönüşte Sultan Muhammet Şehabeddin, Hindu racası Prithvi Rac'ın kendisinin üzerine sefer hazırlığı haberini aldığı için Muhammet Şehabeddin Gazne'ye dönmedi, Tarâori'nin yakınlarında “ Karnâl” adlı bir yerde iki ordu karşı karşıya geldi. Müslümanlar kendine çok fazla güveniyordu ama bu savaşı kazanamadılar ve çok sayıda Müslüman asker hayatını kaybetmiştir. Hatta Sultan Şehabeddin de yaralandı ve güçlüğüle hayatını kurtardı.³⁸

Sultan Şehabeddin Gazne'ye dönüp, savaş meydanından kaçanlara ceza verdi ve Hindulardan intikam almaya ant içti. Sonraki sene yani 1192 yılında 107000 Türk, Halaci ve Afgan kuvvetlerle birlikte Hindistan'a sefer düzenlendi. Prithvi Rac da Hindistan'ın bütün racalarından yardım istedi ve neticede Hindistan'ın her tarafından yardım topladı. Bu kadar fazla askeri görünce Prithvi Rac kendinden geçti ve Sultan Şababeddin'e şöyle bir mektup yazdı “ Bizim askerlerimiz seni ve askerlerini yok etmek için yeterli. Hem de bana yardım etmeye gelen askerlerden yeryüzü titriyor. Biz sana merhamet ediyoruz ve geri dönmeni tavsiye ediyoruz yoksa yarın üç bin fil ve sayısız askerlerle birlikte senin üzerine hücum edeceğiz ve savaş meydanını mahşer meydanına döndüreceğiz”.³⁹

Bu alıntıdan Hindu askerlerin Şehabeddin'i dikkate almadıkları anlaşılmaktadır. İki taraftaki askerler “Terayın” adlı yerde karşı karşıya geldiler⁴⁰ Şehabeddin ertesi gün hücum etti ve savaşı kazandı, Prithvi Rac burada öldürüldü. Şehabeddin buradan dönerken bir Türk

³⁵ Karl Marx: a.g.e s. 19

³⁶ Wolseley Haig: a.g.e, III,39

³⁷ Jean- Paul Roux: a.g.e, s. 47

³⁸ Wolseley Haig:a.g.e III,40

³⁹ Kasım Firiştâ: a.g.e, I, 149

⁴⁰ Muhammed Ali Çarag: a.g.e, s. 118

köle “Kutbeddin Aybek”i vali olarak tayin etti ve Gazne’ye döndü⁴¹. Şehabeddin’in Gazne’ye döndükten sonra onun köle olan komutanı “Kutbeddin Aybek” Hindistan’da fetihlerine devam etti ve Benares, Ajmer, Nehrwal gibi pek çok şehirleri fethedildiğini görüyoruz. Hatta onun döneminde bütün Hindistan Delhi’den Kalinjar’a, Gucarat’tan Lahor’a kadar tam olarak Türkler tarafından yönetiliyordu.⁴² Bu dönemde Moğolların İslam dünyasındaki istilaları yüzünden farklı Müslüman ülkelerden çok sayıda din hocaları, âlimler ve halk hayatlarını kurtarmak için Delhi’ye geldiler. Böylece Hindistan’ın başkenti Muhammed ümmeti için “Dâru’l- Emin (sığınılacak yer)” oldu.⁴³

Bir müddet sonra ‘ Kutbeddin Aybek” Delhi’de bağımsızlığını ilan etmiş ve böylece Hindistan’da yeni bir imparatorluk “Köle hane” adı ile ortaya çıktı. ⁴⁴ Gurlular ve Şehabeddin’in Hindistan üzerinde düzenlediği iki seferden sonra biz şunu görürüz ki Gazneli Mahmut’tan sonra güçlü olan Hinduların kuvveti daha da azalmıştır ve bu sayede Hindistan’da ilk kez kısa süreli olsa bile bağımsız Müslümanlar devletinin kurulması için zemin hazırlandı.

III. KÖLE HANEDANI (1206- 1288)

Hindistan’daki ilk Müslüman hanedanlık, özellikle il tutmuş kızı Raziye’yle (1236-1240) tanınan ve Memlukler ya da Köle Hanedanı (1206-1290) olarak adlandırılan hanedan dikkate değer eserler bırakmıştır.⁴⁵ 1210 yılında Kutbeddin Aybek’in ölümünden sonra oğlu “Arima” babasının yerine tahta geçti. Ama kısa süre sonra eniştesi tarafından tahttan indirildi ve yerine enişte Şemüseddin Altemiş geçti. 18 Ocak 1229’da Bağdat’tan halife “Mustansir Billah”ın elçisi Delhi’ye geldi ve Sultan Şemseddin’e Hindistan’ın padişahı olarak hilafet merkezinden kabul edildiği müjdelendi. Ona hoş geldin demek için bütün şehir gelin gibi süslendi.⁴⁶

1217 yılında Moğollar Hindistan üzerine hücum ettiler ve Sind’den Multan’a kadar her şeyi yok ettiler. Onların Sind’den döndükten sonra Şemseddin Altemiş bu bölgeyi de kendi memleketinde dâhil etmiştir.1232 yılında Altemiş kendisini Hindistan’ın tek hükümdarı olarak ilan etmişti. Vefatından sonra 1236’ de yerine oğlu Rükneddin Firûz tahta geçti.⁴⁷

---

⁴¹ Wolseley Haig: a.g.e III,40

⁴² İswari Prarsad. a.g.e s . 148

⁴³ Minhacuddin Cozani, a.g.e , s. 179

⁴⁴ Karl Marx : a.g.e, s. 20

⁴⁵ Jean –Paul Roux: a.g.e , s. 47

⁴⁶ Minhacuddin Cozani:a.g.e, s. 181

⁴⁷ Karl Marx , a.g.e., s.21

Rükneddin Fîrûz'un annesi bir Türk cariye kadındır. Rükneddin Fîrûz tahta geçtikten kısa süre sonra içki içmek gibi kötü bir alışkanlığa müptela oldu. Sultanın bu durumu ülke işlerinin kötüye gitmesine neden olmuştu. Rükneddin'in annesi devlet işlerini yönetmeye başladı. Hatta bu durum sarayın başka kadınlarının hayatını zorlaştırdı ve bazıları öldürüldü. Devletin başındaki adamlar bu durumdan rahatsız oldu. Aynı günlerde Rükneddin Fîrûz ve annesi "Hudavend-i Cihan" bir şehzadenin gözlerini kör ettirdi ve daha sonra da onu öldürttü. Hudavend-i Cihan ve Padişah Altemiş'in en büyük kızı "Raziye Sultan" arasında kavga çıktı. 1236'de Rükneddin, Delhi'nin dışına gittiğinde Hudavend-i Cihan, Raziye'yi zehirlemeye çalıştı ancak başarılı olamadı. Bu olayı haber alınca halk Raziye'ye destek verdi ve Raziye Sultan'a biat edildi. Raziye tahta geçince Rükneddin'in tutuklanması için emir verdi ve hapse attırdı. Sultan Rükneddin hapiste 20 Kasım 1236'da vefat etti.⁴⁸

Raziye Sultan, erkek gibi elbise giyiyordu, Fil'e biniyor ve başına örtü takmıyordu. Bundan dolayı Türk emirler bunu iyi hoş karşılamadılar ve Raziye sultan üzerine saldırdılar. Eylül 1240'da savaş sonunda Raziye kocası ile birlikte kaçmak zorunda kaldı. Askerler de muhalefet etti, Raziye ve kocası Melik İhtiyarüddin bir Hindu tarafından öldürüldü.⁴⁹

Bu olaydan sonra haneden kavgaları ve Hindistan üzerine Moğol saldırıları bu devleti zayıflatmış ve 1288 yılında Köle Hanedanı'nın son hükümdarı "Keykubad" Hariciler tarafından öldürülmüştür. Bu Müslüman hanedanlığın büyük özelliği bir kadın liderin tahta geçmesi ve dört yıl boyunca devleti idare etmesidir. Ama maalesef iktidara gelmek için ya da birini bu görevliden almak için bir sistem olmadığından bu devlet kısa süre içinde sona erdi.

Hanedanlık içindeki kişilerin aralarındaki iktidar kavgası da Hilciler'e Delhi yolunu açtı. Bu dönme içerisinde aklı şu soru gelir "o bölgede Hinduların yoğun şekilde yaşamalarına rağmen iki haneden savaşından nasıl uzak kalmışlardı?" Kanaatimizce Hindular silahlı bir devlet göçüne tam olarak sahip olmadıklarından bu iki haneden arasında çıkan iktidar boşluktan yararlanarak hâkime kurma teşebbüstendi bulamamışlar.

IV. HİLCİLER (1288-1321)

Genelde tarihçiler Türk aşiretinden gelen Hilciler'in,⁵⁰ Hindistan'da hükümrânlığının başlangıç yılını 1288 kabul etmiştir. Ancak Jean-Paul Roux'e göre, Hilciler'in hükümrânlığının başlangıç yılı 1290'dır. Roux'e göre; "Önce Kalaç (Kalacî-Hilci) hanedanlığı kuruldu (1290-1320). Bu hanedanlık sufi Nizameddin'in manevi teşviki ile

⁴⁸ Minhacuddin Cozani: a.g.e s. 183

⁴⁹ A.g.e s. 185

⁵⁰ Vincent A. Smith : The Oxford History of India, s. 230

1303'te Moğolların saldırısını püskürtmeyi başardı. Daha sonra gelen Tuğluk Hanedanlığı (1320-1414) parçalanma süreci yaşadı ve birçok beylik de bölündü, böylece zayıf düşen Tuğluklar Timur'un istilasına dayanamadılar ve yenildiler.”⁵¹

Köle Hanedanının en son padişahı “Keykubad”ın hükümranlılığına Hilciler tarafından son verildikten sonra yetmiş yaşında Celeleddin Halaci, Hindistan’da hükümdar olarak ortaya çıktı. Celeleddin, çok nazik ve merhametli bir insandı. Hatta bir isyandan sonra üç bin Moğol askeri onun tarafına geçmişlerdi. Celeleddin onları affedip Delhi’ye yakın bir yer vermiştir; buraya bugün de “Moghulpur”⁵² (Moğolların yaşadığı yer) denmektedir. ⁵³ Ama 1295’te Celeleddin’in yeğeni ve Avadh şehri’nin valisi Alâeddin amcasını öldürüp tahta geçti.⁵⁴ İngiliz tarihçiler Alâeddin’i zalim, katil ve vahşi bir hükümdar olarak göstermiştir. Mesela Karl Marx der ki “Alâeddin çok zalim, acımasız ve vahşi biridir”. Amcasını öldürdükten sonra onun çocuklarını ve eşini katletmiştir. Bu olaydan dolayı bir isyan çıkmıştı, Alâeddin bu isyana katılan bütün isyancıları, çocuklarını ve kadınlarını öldürdü.⁵⁵ Amcasını, çocuklarını ve itaatsizlik yapan bütün emirleri, hükümdarları çok ağır bir şekilde öldürttü.⁵⁶ Onun döneminde Moğollar üç defa Hindistan’a sefer düzenlemişler ancak her defasında savaşı kaybetmişlerdir. Amcasının tam tersine bu savaşlarda esir düşen bütün Moğollar, Alâeddin tarafından ölümlerine cezalandırıldı.⁵⁷ Bütün Asya’da insanları öldüren Moğollar, Hindistan halkına hiçbir şey yapmamışlardır. Muhammed Ali Çerağ der ki “ Alâeddin, döneminde Hindistan’da en geniş araziye sahip olan hükümdardır”. Saltanatını genişlettikten sonra iyi yönetmek için çaba sarf etmiştir. Daha fazla vergi alınmasını emretmiş; şeriat kanunlarını uygulayarak, halkın rahat ve refahı için de çok çalışmıştır.”⁵⁸

Hem Müslüman hem de Avrupalı tarihçilerin eserleri göz önüne alındıktan sonra bizim kanaatimiz şu şekildedir: Alâeddin’in gerçekten çok zalim bir hükümdar olduğu hükmüne varmak hiç de kolay değildir. Esas amacı yalnızca Hindistan’ı fethetmek değil, bütün dünyanın fatihi olmaktı. Bunun için hutbelerde adının “İkinci İskender” diye söylenmesini emretmiştir. ⁵⁹

---

⁵¹ Jean –Paul Roux: a.g.e,s. 48

⁵² Moghulpur adlı bir yer Lahor’da var ve hala aynı adlı meşhurdur.

⁵³ Hon Mountstuart Elphinstone: History of India 1. Baskı, John Nurray, Albemarle Street, London 1889, s.386

⁵⁴ Karl Marx : a.g.e s. 21

⁵⁵ A.g.e s. 21

⁵⁶ Kasım Firišta: a.g.e, s.242

⁵⁷ Karl Marx : a.g.e s. 25

⁵⁸ Muhammed Ali Çarag: a.g.e, s. 122

⁵⁹ Kasım Firišta: a.g.e, I, 245

1320 yılında Alâeddin'in ölümünden sonra oğlu Mübarek Hilcî, bir kardeşinin gözlerini dağıtıp iki generalini öldürdü ve tahta çıktı. Ama kısa süre sonra 1320'de bir kölesi ve vali Hüsrev Han ortaya çıktı ve Hilcilerin ailesinin bütün bireylerin sırayla öldürttü ve Delhi'nin yönetimini ele geçirdi.1321 yılında Pencap valisi Gıyaseddin Tuğluk büyük bir orduyla Delhi'ye geldi. Hüsrev Han'ı ortadan kaldırdı ve Delhi'nin yönetimini ele geçirdi.⁶⁰ Hilciler'in dönemi özellikle Alâeddin Hilci'nin dönemi Hindistan'da devamlı olarak çok kan dökülen bir dönemdir. Hinduları bu dönemde devlet işlerinden uzak kalan bir millet olarak görüyoruz.

V. TUĞLUKLAR (1321-1414)

Tuğluk Hanedanı'nın kurucusu ve ilk lideri Gıyaseddin Tuğluk'un babası Malik Tuğluk, Gıyaseddin Balban'ın "Baht" ya da Jutt" kabilesinden Hintli bir kız ile evlendiği ve bu evlilikten Gıyaseddin Tuğluk dünyaya geldi.⁶¹ Tarihi kaynaklara göre⁶² Gıyaseddin Tuğluk'un dönemi halk için rahatlık ve refah dolu bir dönemdir. Onun yaptığı en iyi şeylerden birisi Moğol fitnesinden halkı kurtarmak ve "Tuğlukâbâd" adıyla çok pahalı ve güzel bir kale inşa ettirmektir.⁶³

Gıyaseddin Tuğluk, beş vakit namazı cemaatli kılan, halkın sıkıntıları ve problemini bizzat dinleyen ve onların sıkıntılarını çözmek için gayret gösteren bir hükümdardır. Bütün valiler ve görevlilerine halka iyi davranmaları, işçilere ve mazlumlara yardım etmeleri için emir vermiştir. Şarap içmeyi yasaklamıştır ve içenleri cezalandırmak için emir vermiştir. Milletin düşmanları ve fesat çıkarıcıları canlı halde gömmek ve fillerin ayakları altında öldürmek gibi ağır cezalar veren bir hükümdardır.⁶⁴

Gıyaseddin 1325 yılında bir kutlama programında yüksek bir yerden düşerek hayatını kaybetti ve yerine oğlu "Cona Han" tahta oturdu. Muhammed Tuğluk döneminin en iyi hükümdarlarından biriydi ancak gurur, bencilik ve dünyayı ele geçirme hırsı onu mahvetmiştir. Bu dönemde meşhur Afrikalı seyyah İbni Batuta, Hindistan'a gelmiş ve Muhammed Tuğluk hakkında şöyle der: "Bu padişah kan dökmek ve cömert olmasıyla meşhurdur. Her gün bir fakir zengin olur ve bir canlı cansız olur."⁶⁵

---

⁶⁰ Karl Marx : a.g.e, s. 26

⁶¹ Hint alıtkatında yaşayan iki kabile. Bugünlerde bunlar Pakistan ve Hindistan'ın Penceb bölge de yaşıyorlar. Sih dinin ayıt olan büyük sayı Jutt kabileden ulaşmıştır.

⁶² Firišta: a.g.e, I, 293

⁶³Elphinstone: a.g.e, s. 403

⁶⁴ Firišta: a.g.e I, 293

⁶⁵ Ebû Abdullah Muhammed bin Abdullah bin Muhammed bin İbrahim İbni Batuta , Tuḥfat an-Nuẓẓār fî Gharā'ib al-Amşār wa 'Ajā'ib al-Asfār, Dar-ul Eşark, Arabi, II, 345

İbn Batuta onunla ilgili bazı ilginç olaylardan bahseder: “Mesela onun döneminde pazarlar dini bilgiler edinmek için önemli yerler haline gelmişti. Hükmetmek için Abbasî halifesinden izin aldı, her gün paranın çok büyük bir miktarını sadaka verir ama aynı zamanda insanları öldürmeyi, rezil etmeyi ve her türlü zulüm yapmayı da çok sever”. İbni Batuta onun hakkında bilgi vermeden önce şöyle ilginç bir şey anlatır “ Ben bunun hakkında bilgi verirken bazı çok acayip şeyleri yazacağım, okuyanlara çok garip gelebilir ama ben Allah’a, Rasulullah ve meleklere yemin ederim ki onun tuhaf adetleri, cömertliği hakkında söyleyeceğim her şey doğrudur. İnsanların çoğu benim yazdığımı anlamaz ama yazdığım her şeyi ya gözlerimle gördüm ya da sağlam bir yolla bana ulaştı. Onun bütün âdetleri doğuda tevatür kadar meşhurdur ⁶⁶.

Tarihçi Firišta, ona “*Acâyibu'l- Mahlûk*” lakabını vermişti. “ O bir tarafta Muhammed Tuğluk âlimlere çok hürmet ve saygı gösterir, onlarla bazı kitaplar hakkında tartışır, gariplere ve fakirlere sadaka, hayrat ve cömertlik yapar ama diğer tarafta insanların kanını su gibi akıttırdı. Bazen avlanmak için gittiği ormanlarda, hayvanların yerine insanları öldürüyordu.”⁶⁷ Muhammed Tuğluk çok zeki bir adamdır, bir ezberlediği şeyi asla unutmazdı. Yunan felsefesinde ustadır, mantık ve felsefi ilimlerde maharet sahibidir. Muhammed Tuğluk döneminde hastalar için hastane, medreseler inşa etmişti. İsyanları bastırmak için çok güzel bir istihbarat sistemi kurmuştur.⁶⁸

Böyle güçlü bir sistem kurduktan sonra dünyayı fethetme hayalleri kurmaya başlamıştır. Bunun için ilk önce Moğollarla kendilerine saldırmamaları yönünde bir anlaşma yaptı. İran’ı fethetmek için o kadar büyük bir ordu hazırladı ki hazinede askerlerine maaş verecek para kalmamıştır. Bundan sonra Çin’i fethetmek için yüz bin kişiye ulaşan bir orduyu Himalaya Dağlarına doğru gönderdi. Onlar oradan Çin’e girmek için yolu bulacaklardı ama hepsi ormanlarda ölmüştür. Memleketin her yerinde mazlum ve masum insanların kanını akıtmıştır, her yerde kıtlık boy göstermiş çünkü istediği kadar vergi vermeyen çiftçileri öldürtmüştür. Her yerde isyan çıkmıştı ve şerefli insanlar canını ve namusunu korumak için şehirleri bırakıp ormanlarda gizlenmeye karar vermişlerdir.⁶⁹ Elphinstone “Bu zalim padişahın kurtulmak için halkta hiç tereddüt yoktur. Doğuda bu kadar büyük isyanlar hiçbir zaman çıkmamıştır” der.⁷⁰

---

⁶⁶İbni Batuta : a.g.e II, 346

⁶⁷ Firišta: Tarih-i Firišta, , I, 293

⁶⁸ Elphinstone: a.g.e, s. 403

⁶⁹ Karl Marx : a.g.e, s. 27

⁷⁰ Elphinstone: a.g.e s. 410

Muhammed Tuğluk 1351 Sind bölgesinde hummaya yakalanarak hayatını kaybetti, yerine yaşlı yeğeni Firuz Tuğluk geçti. 1392 yılında Timur Hindistan üzerine ilk seferi Kabil'den geçerek düzenlemiştir. Timur ve torunu Pir Muhammed'in orduları Sutlece'de birleşip Delhi'ye yürüdüler. Yoldaki bütün şehirleri, köyleri ateşe verilip insanlar öldürüldü. Tuğluk Hanedanının son hükümdarı Mahmud Tuğluk, Timur'dan korkarak Delhi'den "Gucerat'a" kaçmış ve Timur Delhi'yi yerle bir edip geri Maverâünnehir'e döndükten sonra Delhi'ye geri geldi ve 1414 yılına kadar hayatını burada geçirdi. Timur dönerken Seyyid Hanedanından olan " Hızır Han'ı vali olarak tayin etmiştir.⁷¹ Bunların döneminde o kadar güçlü bir ordu hazırlanmıştır ki sadece Hindistan'a değil Hindistan'ın dışına da hücum eder hale geldiler.

VI. SEYYİDLER (1414-1450)

Seyyidler, Hindistan'da sadece 36 yıl hâkimiyet kurabilmişlerdir. Bu yıllar arasında da bütün Hindistan onların hâkimiyeti altında girmede ve sadece dört hükümdardan sonra Behlül Lûdî gelip bunları ortadan kaldırdı. Bundan dolayı Hindistan tarihçileri Seyyidler hakkında çok fazla bilgi vermemiştir.

VII. LÛDÎLER (1450-1526)

15. yüzyıl sonunda ve 16. yüzyıl başında Lûdî İmparatorluğu Delhi bölgesinin en eski varislerindendi ve Pencâb dahil değil, kısa bir süre önce ele geçirdikleri Cûnpûr (Cûnepûr) topraklarını ve Bihâr'a kadar Ganj Vadisi'ni elinde tutmuştur. Varlığını, başkent etrafında yerleşmiş yedi büyük Afgan beyinin kurduğu bir birliğe borçluydu. Ama İskender Lûdî (1488-1517) kendini bu beylere mahkûm hissedince mesafeyi korumak istedi ve daha gücünde bulunan Agra'yı (1501) yeni başkenti yaptı. Hırslı olduğu kadar otoriter şiddet yanlısı olan İbrahim Lûdî, beylerin karşısına dikildi ve onlarla savaşırken tüm gücünü tüketti.⁷²

Lûdîlerin kurucusu Behlul Lûdî'nin 1488 yılında vefatından sonra, oğlu ve barış yanlısı İskender Lûdî tahta geçti. 1506 yılında İskender'in hayatını kaybettikten sonra İbrahim Lûdî tahta geçti. İbrahim Lûdî çok zalim bir hâkimdi. İlk önce mahkemelerin bütün hâkimlerini öldürttü daha sonra da Pencab bölgesinin valisini aynı şekilde öldürtmek istedi. Pencâp valisi için Moğol hükümdarı Babür'den yardım istedi. Babür buraya geldiğinden ilk önce Pencâb'ın hâkimi tutuklandı daha sonra da İbrahim'in kardeşi Alâeddin'in ordusu ile

⁷¹ Karl Marx : a.g.e, s. 30

⁷² Jean –Paul Roux: a.g.e, s. 51

birlikte olup İbrahim üzerine hücum etti. Bu savaş Babur'un zaferiyle sonuçlandı ve İbrahim Lûdî, Panipat'ta öldürüldü. Delhi ve Agra artık Babur'un kontrolü altına girdi.⁷³

Bu kısa tarihçeden sonra şunu söyleyebiliriz ki tüm bu Müslüman Beyler Hinduların elindeki toprakları fethetmekten çok birbirlerini alt etmekte uğraşmışlardır. Bu bölgede Müslüman beylerin en büyük düşmanı diğer Müslüman beylerdir. Ama şüphesiz ki Müslümanlar askeri, idari ve savaş taktikleri konusunda buradaki mevcut olan Hindular, diğer güçlerden çok iyi ve güçlüdür. Tabi ki bu dağınıklığın bir başka önemli sebebi de Hindistan'ı tek bir egemenlik altında toplamanın zorluğu ya da çünkü Hint alt kıtası Avrupa kadar geniş olması ve kalabalık olması, ne ırklar, ne de kültürler birbirine bağlı halklardan oluşuyordu⁷⁴.

Burada biz şunu görüyoruz ki İbrahim Lûdînin ordusunun büyük bir kısım Hindulardan oluşmuştur yani Lûdî hanedanı ve Hindular arasında ilişki iyi olduğu da çok net bir şekilde karışımıza çıkmaktadır.

Bu dönemde istikrasızlıktan dolayı halk tedirgin, sürekli savaşlar ve isyanlardan dolayı can ve mal güvenliği yoktu. İnsanlar eğer bir beyin taraftarı oluyorsa ikinci beyin düşmanı oluyordu ve o iktidar ve gelince halktan intikam alıyordu. Padişahın vezir ya da vali olarak görevlendirdiği hizmetçisi veya vefalı kölesinin padişahın vefatından sonra ailesini öldürtüp tahta oturduğunu görüyoruz. Mehmet Akif Ersoy bir şiirinde şunları söylemektedir.

Ya bu âlemde vefâ yok zaten

Ya vefasız bütün ebnâ-yı zaman:

Kime ok atmayı öğrettimse

Sonra bir gün beni de aldı nişan⁷⁵

---

⁷³ Karl Marx : a.g.e s.27

⁷⁴ Jean –Paul Roux: a.g.e s. 51

⁷⁵ Mehmed Akif Ersoy: Safahat, , 9. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2013, s. 496

I.BÖLÜM

BABÜRLER (1526-1857)

Tarihçiler, genel olarak Babür İmparatorluğu'nun kuruluş tarihini 1526 olarak kabul ederler. Hindistan'da Müslüman ve özellikle Türk bir hanedan olan Babür İmparatorluğunu ya da Moğolların hükümetini Hindistan'da yaşayan Müslüman ve Hindular başta olmak üzere hemen hemen bütün halklar kabul ettiler. 1857 yılında İngilizlere karşı yapılan Bağımsızlık Savaşı'nda imparatorluğun son padişahı II. Bahadır Şah Zafer için bütün Hindistanlılar omuz omuza savaşımlardır. Hatta 1857'de Babürlerin son savaşında askerlerin çoğu kısmı Brahman Hindulardan oluşmuştur. İleride bu savaş hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Babürlerin tarihini iki bölüme ayırabiliriz. Birinci bölüm Babür'den (1526-1530) başlar ve bu İmparatorluğun altıncı ve son güçlü padişahı Evrengzib Alemgir'e (1658-1707) kadar gelir. İkinci bölüm Babürlerin yıkılış dönemi Evrengzib Alemgir'in (1707)ölümüyle başlar ve II. Bahadır Şah Zafer'e (1857) kadar gelir. Birinci dönem Moğol saltanatının istikrar, azamet ve fetihlerle dolu olan dönemidir. İkinci dönem siyasi istikrarsızlık, huzursuzluk ve çöküş dönemidir. Babürler güçlü olduğu dönemde ve zayıf olduğu dönemde halkın tek temsilcisidir. Bu 330 yıllık süreçte Hindistan tamamen Babürler'in ya da Moğolların Hindistan'ıydı.

I.BABÜR (1526-1530)

Emir Timur Han'ın (1336-1405) ölümünden sonra onun soyundan gelen, Fergana Şehri hükümdarı Ömer Şeyh Mirza'nın evinde 14 Şubat 1483 yılında bir erkek çocuk doğdu. Aile tarafından ona "Mirza Babür" adı verildi⁷⁶. Kim bilirdi ki bu şanslı çocuk gelecekte Hindistan'ın büyük bir imparatorluğunun kurucusu ve babası olacak. Timur'un torunu olan ve aynı zamanda Asya'da geniş bir bölgeye hâkim olan "Ebu Said" mirasını dört çocuğuna paylaştırmıştır. Semerkant ve Buhara Ahmet Mirza'ya, Belh'in hâkimiyeti Mahmut Mirza'ya, Kâbil Alg Beg'e ve Fergana Ömer Şeyh Mirza'ya verilmiştir. Babür'ün annesi Çağatay kabilesinden Kutlug Nigar bint Yunus Han adlı Moğol bir hatundur.⁷⁷ Böylece Babür iki büyük savaşçının torunudur.

Babür'ün doğumundan sadece 12 yıl sonra (1494) babasının güvercin evinin çatısı çökmüş ve bunun sonucunda Ömer Şeyh Mirza hayatını kaybetmiştir. 1494'te Babür tahta

⁷⁶ Firišta: a.g.e, II, 414, Wolseley Haig: a.g.e, IV, 3

⁷⁷ Elphinstone: a.g.e, s.424 , Firišta: a.g.e II, 69

geçmiş ve kendine Zâhiru'ddin lakabını vermiştir.⁷⁸ O zaman Babür sadece 12 yaşında bir çocuktur.⁷⁹ Babür'ün 3 erkek ve 5 kız kardeşi vardır.⁸⁰ Ömer Şeyh Mirza'nın bazı akrabaları daha o hayattayken Fergana'ya birkaç defa sefer düzenlemiştir ama her seferde püskürtülmüşlerdir. Babür'ün babasının vefatından hemen sonra amcası “ Ahmed Mirza” ve dayısı“ Sultan Mirza” Fergana üzerine saldırdı. Ama burada talih Babür'e yardım etti ve hücum edenlerin atları hasta oldu ve çok sayıda at öldü. Bundan dolayı saldıranlar Babür'le barış yapmak zorunda kaldılar ve böylece Babür onlardan kurtuldu.⁸¹ 1497 yılında Babür'ün kuzeni Baysungur yedi ay Semerkant'ı kuşatma altına aldı ve sonunda ele geçirdi. Babür döneminin ilk birkaç yılının kuzeni ile mücadelede içinde geçtiğini görüyoruz.⁸² 1501 yılında Babür Semerkant'a⁸³ hücum etti ve 1502 yılında Semerkant'a hâkim oldu. 1503'te Fergana tam olarak Babür'ün eline geçti. Ancak Şabani Han, Muhammed Murid Turkan gibi farklı bölgelerdeki hükümdarlarla çatışma devam etti. Babür'ün hayatı her gün gittikçe daha da zor hale geldi. Bir tarafta kuzenler ile savaş yapmak zorunda kalırken diğer tarafta ise amca ve dayısının saldırılarından korkuyordu.

Bunlarla savaşmaktan Babür o kadar rahatsız oldu ki Hoca Ebu Mekram ile görüştü, içinde bulunduğu durumun zorluğunu ona anlatıp “Hocam şimdi ben ne yapayım?” diye sordu. Hoca Babür'ün halini duyup ağladı ve Fatiha okuyup gitti. O gittikten sonra Babür de ağladı.⁸⁴ Aynı yıl yani 1506 yılında Babür Tirmizi hükümdarı Amir Muhammed Bakır ile görüştü ve ona hayatından, savaşlardan ve akrabalarından dert yandı, Amir Babür'e başka bir ülkeye gitme tavsiyesinde bulundu. Tarihçi Firišta Babür'ün bu konuşmasını şöyle kaleme alır: “Şimdiye kadar ben zamanın ellerinde bir oyuncu gibi kaderimde yazılı olanı yapmaya çalıştım, düşmanlarımdan gizli olarak orada saklandım, bir şekilde kendi hayatımı ve hükümetimi kurmaya çalıştım, ama bu koşmanın sonucunda sadece perişanlık ve dertten başka hiçbir şey bulamadım.”⁸⁵ Huzuru gün geçtikçe bozulan Babür Amir'in bu tavsiyesine sevindi ve 1509 yılında Kabil'e doğru yola çıktı. Babür bu zor durumlarını anlatırken kendini

---

⁷⁸Babür: Babürname , s 6

⁷⁹ a.g.e s.1, Wolseley Haig: a.g.e IV,4

⁸⁰ Babür, a.g.e.s.8

⁸¹ Firišta: a.g.e II, 415

⁸² Wolseley Haig: a.g.e IV, 4

⁸³ Babür Semerkant hakkında şöyle der “ Semerkant gibi dünyada başka hiçbir şehir yoktur. Semerkant'ı İskender tarafından yapılmıştır. Amir Timur bunun başkenti yapmış. Halk suni hanfidir. Bunun yakın olan bölgeye“Maveraünnehir” derler.(Babürname, s.48)

⁸⁴Babür: a.g.e s.62

⁸⁵ Firišta: a.g.e, II, 423

şöyle ifade eder “Eğer saltanat kurmak istersem o zaman birkaç yenilginden cesaretimi yitirmemeliyim.⁸⁶

Yukarıda zikredildiği gibi Babür’ün dedesi Ebu Said Mirza’dan miras olarak Kabil⁸⁷ amcası “Uluğ Beg’e düştü. 1501 yılında Uluğ Beg’in vefatından sonra yerine oğlu Abdurrezzak geçti. Ancak Abdurrezzak daha çocuktü ve saltanatın her tarafına huzursuzluk yayıldı. 1507 yılında Babür Kâbil’i halkın isteği üzerine kontrolü altına aldı. 1507 yılında Babür’ün annesi “Kutluk Nigar Hanım” hayatını kaybetti.⁸⁸ Babür 1508’de Horasan’a ve ertesi sene bir Afgan kabile olan Hilciler üzerine sefer düzenledi ve onları yok etti. 1507-1512 yılları arasında bir seferden dönerken Babür adının Mirza (Şehzade) yerine “Padişah” kullanılmasını emretti.⁸⁹ 1508 yılında Kabil’de Babür’ün üçüncü hanımı Mahm’dan Babür’den sonra tahta çıkacak oğlu “Hümayun” dünyaya geldi.⁹⁰ O günlerde Hindistan’ın siyasi durumu da çok zayıflamıştı. Delhi padişahı İskender Lûdî’nin ölümünden sonra oğlu İbrahim Lûdî yerine geçti. Ancak güçlü Afgan kabilelerinin İbrahim’den nefret etmeleri ve bencilliğinden dolayı saltanatı döneminde bütün işler berbat oldu ve her tarafa huzursuzluk yayıldı. Özellikle Muhammed Tuğluk’un ölümünden sonra küçük küçük eyaletler bağımsızlığını ilan etti. Karl Marx bunlar arasında Dekken, Ahmed Nagar, Bicapur, Gologanda, Biyer, Beyder, Gucarat, Maluda, Handeyiş ve Racput gibi birkaç eyalet zikretmektedir.⁹¹

Bu durumdan faydalanmak isteyen Babür Hindistan’a girmeye çalıştı. Dört kez başarısızlıktan sonra beşinci defa Hindistan’a girdi ve Delhi’nin hâkimi oldu. Babür’ün kendi ifadelerine göre “İlk defa Hindistan’a geldiğimde beş Müslüman ve iki gayri Müslim hükümdar vardı. Delhi başta olmak üzere “Bhera’dan Bihar’a kadar “Lûdî” hanedanının kontrolü altındadır, Gucarat’ta Sultan Muhammed Muzaffer, Dekken’de Behmenler, Malwa’da Muhammed Hilci, Bengal’da Nusrat Şah, Çitordgard’ın hâkim Rana Sanga ve Vijayanagar’da Raza hükümdardı.⁹² Penjab’ın hükümdardı Babür’ü Hindistan’a girmeye davet etti ve Babür Hindistan’a girdi. 1520 yılında Babür Sind Nehri kenarında fatih ve galip

---

⁸⁶ Babür, a.g.e, s.57

⁸⁷ O dönemdeki Kabil hakkında Babür şöyle der “ Kabil ülkenin içinde orata bir ülkeyedir. Doğu tarafta Peşaver, Kaşgar ve Hindukeştir, Batı da Kuhistan, kuzey de Kandur, Güneyde Afganistan’dır. (Babür: a.g.e , s.57) Ama günümüzde Afganistan bir ülkeye ve Kabil onun başkentidir.

⁸⁸ Wolseley Haig: a.g.e, IV, 5, Firišta: a.g.e II, 424

⁸⁹ Babür: a.g.e s.217

⁹⁰ a.g.e s.217 , Firišta: a.g.e II, 426 , Wolseley Haig: a.g.e IV, 5

⁹¹ Karl Marx: a.g.e, s. 27

⁹² Wolseley Haig: a.g.e, IV, 9

olarak dolaştı ve rakiplerini öldürttü. Pencab bölgesinde yaşayanlar Babür'e itaat etmeyi kabul etti ve öldürülmek ve yok olmaktan kurtuldular.

1520 yılında ikinci seferini Lahor üzerine düzenleyecekti ancak amcası Sultan Said'in Kabil üzerine hücum ettiği haberini alınca geri çekilmek zorunda kaldı. Yoldayken Babür Sultan'ın geri döndüğü haberini aldı ve Afganlı Hızır Han kabilesine saldırdı ve büyük ganimet elde etti. 1521 yılında üçüncü defa Hindistan'a girdi ve 30 bin köle ve cariyeyi esir aldı. 1526 yılında dördüncü defa Hindistan'a girdi ve Lahor'un hâkimiyetini ele geçirdi. 1526 yılında beşinci defa 10 bin askerle Hindistan'a girdi Hindistan'ın Afgan padişahı İbrahim Lûdî'yi yendi ve Hindistan'ın padişahı oldu.⁹³

Kısaca Babür Hindistan üzerine seferlerini yavaş ve tamamen bir sistem içinde düzenledi. Ama şu da bir gerçek ki Hindistan'da Babür başka yerlere göre az problemler ve belalar ile karşı karşıya geldi. Biz şunu söyleyebiliriz ki Babür'ü kendi ülkesinde ilk günler çok zor günlerdir ancak Hindistan'a girdikten sonra hayatı yavaş yavaş rahatlamaya başladı ve en sonunda bütün Hindistan'ın padişahı oldu. Babür zaferi hakkında Babürname⁹⁴'de şöyle der "Efendimizin zamanından bugüne kadar benden önce Gazneli Mahmud ve Şehabeddin Gurî Hindistan'da başarılı olmuştur. Ancak benim zaferim ve onların zaferi arasında çok fark var. Mahmud'un elinde en az yüz bin asker vardı. Horasan, Harzem ve Semerkant gibi şehirler onun hâkimiyeti altındaydı. Hindistan tek bir padişah tarafından yönetilmemekteydi, birçok raca farklı bölgelerde hüküm sürmekteydi. Şehabeddin Gurî yüz binden fazla askerle Hindistan'a girdi ama Hindistan'da padişah yoktu. Ama benim 12 bin askerim vardı ve ben Özbekleri ve İbrahim Lûdî'yi yendim. Bu benim kuvvetim değil Allah'ın ihsanıdır."⁹⁵

II. HÜMAYUN (1530-1556)

1530 yılında Babür'ün en büyük oğlu Hümayun çok hastalanır. Babür'ün kızı Gülbeden Begim der ki: "Babamız (Babür) Hümayun'un hastalığı esnasında Hz. Ali (Kerremallahü veçhe)'nin yaptığı gibi yaptılar.⁹⁶ Âdet olduğu üzere bu dönüş Çarşamba günü başlar. Oysaki padişah bu harekete ıstırap ve sabırsızlık dolayısıyla Salı günü başladılar. Hava

---

⁹³ Firiştâ: a.g.e, , II, 431

⁹⁴ Babürname Babür'ün kendi kaleme aldığı çok güzel eseridir. Babür bunu Türkçe yazdı çünkü Babür'ün anadili Türkçedir. Yalnız bazı yıllar hakkında Babür bilgi vermedi mesela 1508'den 1519, 1520'den 1525 ve 1525'ten 1530 kadar yıllar hakkında bilgi yoktur. 1589 yılında bu eser Abdurrahman Han tarafından Türkçeden Farsça'ya, Mrs Annette Beveridge tarafından da İngilizceye çevrilmiştir. (Wolseley Haig: a.g.e, IV, 20) 1924 yılında Mirza Nasreddin Hedir bu kitabı Urduca'ya çevirdi ve ben bu makaleye yazarken bunu kullandım.

⁹⁵(Babür: a.g.e,s.271

⁹⁶ Hastanın etrafında 4 defa dönüp onun derdini üzerine almak ve onun hayatına mukabil en kıymetli bir şeyi adak etmek vadinde bulunmak, dördüncü halife Hz. Alinin kendi oğlu için böyle yaptığı hiçbir kanıt olmamak üzere ileri sürülür.

son derece sıcaktı, yürek ve ciğerleri yaktı. Dönüş esnasında dua ettiler: Rabbim eğer cana mukabil can kabul olunursa, ben ki Babür'üm, canımı Hümayun'a bahşettim. Aynı günde Hz. Firdevs Mekânî⁹⁷ (Babür) hastalandı ve Hümayun Padişah, gusüle sıhhat edip dışarı çıktılar ve resmî kabul icra ettiler ve Padişah babamı hastalandığından dolayı içeri götürdüler."⁹⁸Bu olaydan iki üç ay sonra Babür 5 Cumadelülâ 937 / 25 Aralık 1530 pazartesi günü yılında fani âlemden ebedî dünyaya göç etti.⁹⁹ Babür'ün vefatından sonra onun vasiyetine göre en büyük oğlu Cennet-aşiyânı¹⁰⁰ Hümayun tahta oturdu. Bütün halk padişahlığını tebrik ettiler.¹⁰¹

Babür'ün dört erkek çocuğu vardı. En büyük oğlu Hümayun (Babür vefat ettiğinde Babür'ün yerine tahta oturdu). Kamran Mirza (Kabil valisidir ve babasının vefatından sonra bağımsızlığını ilan etmiştir.) Hindal Mirza (Sanbal'nın valisi) ve Mirza Askeri, Babür'ün vefatını haber alınca Gücerat padişahı Bahadır Şah, Hümayun'a karşı savaş ilan etmiştir ancak 1535 yılında Hümayun, Bahadır Şah'ın bütün askeri kuvvetini yok etti. Bahadır Şah da sulh yapmak zorunda kaldı, ancak kısa süre sonra 1537 yılında bir defa daha isyan etti ve Gücerat'ı kontrolü altında aldı.¹⁰²

Hümayun'un hayatı da babası Babür gibi savaşlardan ibaretti. Babür'ün vefatından altı ay sonra Beben ve Bayezid¹⁰³ Gor tarafından saldırıya geçtiler. Bu haberi alırmaz Hümayun Agra'dan onlara doğru yolda çıktı. Baben ve Bayezid'i hezimete uğrattı. Çunada'ya (Çunar) geldi ve burayı fethedip Agra'ya döndü.¹⁰⁴Bundan sonra Hümayun bütün hayatını savaş yaparak geçirdi. Bazen kardeşleri arasında taht kavgası ve bazen dışarıdan Şir Han'¹⁰⁵ in sürekli saldırılarından dolayı Hümayun yavaş yavaş Hindistan'dan Kabil'e doğru çıkmak zorunda kaldı. Hümayun üç ay kadar Lâhor'da oturdu ve her gün Şir Han'ın "günde iki, üç kuron yol alıyor" diye haberlerini alıyordu. Nihayet Şir Han'ın Serhind'e vardığı haberi geldi. Hatta bir gün Hümayun, Şir Han'a şöyle bir mektup gönderdi "Bu ne insaftır, bütün Hindistan'ı sana bıraktım elimde yalnız Lâhor kaldı, sizin ve bizim aramızda bu Serhind hudut olsun" diye yazdı. Fakat Şir Han " Kâbil'i size bırakıyorum, oraya gitmeniz lazımdır" diye cevap verdi ve Hümayun'un başını almak için yola devam etti.¹⁰⁶ Bundan rahatsız olan

---

⁹⁷ Hindistan tarihçilerinin Babur hakkında kullandıkları lakap.

⁹⁸ Gülbeden Begüm:Hümayunnâme, çeviren, Abdürreb Yelgar, 2. baskı, , Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987 s. 135

⁹⁹ Wolseley Haig: The Cambridge History of India, IV, S 18, Gülbeden Beyim: a.g.e s.138

¹⁰⁰Hindistan tarihçilerinin Hümayun hakkında kullandıkları lakap.

¹⁰¹ Gülbeden Beyim: a.g.e s. 140

¹⁰² Karl Marx: a.g.e , s.40

¹⁰³İki Afgan beyi.

¹⁰⁴ Gülbeden Beyim: a.g.e s.140

¹⁰⁵ Şir Han Delhide yaşayan Afgan padişahların evlattandır. (Karl Marx: a.g.e, s.40)

¹⁰⁶ Gülbeden Beyim: a.g.e s. 165

Hümayun bir gün “kardeşleriyle beraber Bedaşan’a gidelim, Kâbil Mirza Kamran’ın uhdesine kalsın” diye söyledi fakat Mirza Kamran, Hümayun’un Kâbil’e gitmesine razı olmadı ve dedi ki “Firdevs -mekâni (Babür) sağ iken Kâbil’i benim anama vermişlerdi, binaenaleyh Kabil’e gitmeniz doğru değildir.” Kardeşinden bu cevabı alınca padişah Hümayun çok üzüldü ve “ben lütuf ve biraderlik yüzünden Mirza’ya insani bir muamelede bulundumsa Mirza bu yolda idare kelâm etmekte kendisinde bir hak mı görüyor?” dedi. Hümayun ne kadar yumuşaklık gösterdiği Mirza da daha da fazla ısrarda bulundu. Bunun sonucunda mecburen Bekker ve Multan’ın yoluna kovuldular.¹⁰⁷

Böyle huzursuz ve zor durumdayken Hümayun müjdeli bir haber aldı bu haber sadece Hümayun için değil belki Hindistan’da Babür İmparatorluğunun devamına sebep olan haberdir. Ekim 1542 Pazar günü sabaha karşı Hümayun’un Hamide Banu Begim adlı bir hanımdan erkek çocuğu dünyaya geldi. Daha önce Lâhor’da gördükleri rüya mucibince ismini de “Celâleddin Muhammed Ekber” koydular.¹⁰⁸

Aynı zamanda Şir Han gibi düşman peşlerinde olduğu halde ilk önce Hümayun ve Hindal Mirza ve Kamran Mirza kardeşler arasında kavga olmuş, daha sonra da Hindal Mirza, Kamran Mirza’yla savaş tutuştular. Durumdan oldukça rahatsız olan Hümayun birkaç defa kardeşlerine şöyle mektup yazarak uyardı. “ bu fitnenin kaynağı ve bizim düşmanımız Şir Han bütün kuvveti ile bizi yok etmeye çalışıyor, durum çok kötü, bunun için birlikte olup Şir Hanla savaşmamız lazımdır. Çünkü babamız Hindistan’ı çok zor şartlar altında aldı öyle boş boş zayi olmasın. Ben size söz veriyorum düşmanları yok ettikten sonra Hindistan’ı aramızda adaletli bir biçimde paylaşacağız ve ben kardeşlerimin razı olmadığı hiçbir şeyi yapmayacağım.” Ancak kardeşler Hümayun’un sözünü dinlemediler ve önce Delhi’ye daha sonra da başkent Agra’ya hücum ettiler.¹⁰⁹

Hümayun’un bu mektubunu alınca Hindal Mirza, Hümayun, uyarılarında dikkatle alan Hindal Mirza onunla ile barış yapmış ve son nefesine kadar ona sadık kalmıştır. Ancak Kamran Mirza kardeşi Hümayun üzerine hücum etti, Hindal Mirza, Hümayun’un yanında yer aldı. Şir Han’dan destek alarak savaş yapan Kamran Mirza, Hindal Mirza’yı öldürdü. Kız kardeşi Gülbeden Begum, Hindal Mirza’nın ölüm haberini alınca şu dertli sözü söyler “Bilmiyorum hangi merhametsiz zalim bu zararsız genci zulüm kılıcı ile öldürdü. Keşke bu

---

¹⁰⁷ Gülbeden Begim: a.g.e, s. 165

¹⁰⁸ a.g.e s. 179, Firišta: a.g.e,II, s.456

¹⁰⁹ Firišta: a.g.e II, s.456

acımaksızın indirilen kılıç darbeleri benim yüreğime ve gözlerime veya oğlum Saadetyâr'a veya Hızır Han'a¹¹⁰ isabet etseydi. Ah! Yüzlerce esef, heyhat, bin kere heyhat!

Hay hayat! Vay hayat! Of Hayat!

Güneşim bulutlar arasında kaydoldu.¹¹¹

Daha sonra Şir Han, Kamran Mirza'ya destek vermedi ve kısa süre sonra Hümayun'un askerler tarafından tutuklandı. Bütün emirler, vezirler ve halk Hümayun padişaha Kamran Mirza'nın idam edilmesi hususunda çok ısrar ettiler. Ancak Hümayun "hakikatte sizin dediğiniz sözler benim yüreğimde de yer tutmuş bulunuyor, lâkin ne yapayım ki gönlüm razı olmuyor" diyerek cezadan vazgeçmek istedi. Ama halk ve emirlerin ısrarı üzerine Hümayun istemeyerek "Ruhtâs mevkisine varınca Seyyit Muhammed'e, Mirza'nın her iki gözüne mil çekilmesini emretti. O da isyan eden kardeşin gözlerine mil çekti.¹¹² Hümayun kardeşini cezalandırdıktan sonra hanedanlıkta isyanı çıkmasını engellemiş ve bütün kuvvetini dışardan gelen düşmanların karşısında kullanmış ve Şir Han'ı ilk hedefe koymuştur.

Burada kısaca Şir Han hakkında bilgi vermek istiyoruz çünkü Şir Han'ın yaptırdığı saraylar, büyük sokaklar hâlâ ayakta ve hâlâ Lâhor ve Peşaver'den Delhi'ye gitmek için kullanılmaktadır. Şir Han'ın gerçek adı Farid Han bin Hasan Han'dır. Gücerat'ın padişahı Sultan Muhammed Bahadır bir defa Farid Han'ı aslanla güreşirken gördü ve ondan sonra Farid Han'a "Şir Han"¹¹³ olarak lakap verdi. Bahadır Şah'ın ölümünden sonra ilk önce Gücerat ve sonra Bengal, Çatar, Rohtas, Lakno, Ray Sin ve Calicer gibi önemli ve büyük kaleler fethedilmiştir. Şir Han amacına kavuşmak için yalan söylemeği, hile yapmayı, güzel sözler söylemeyi ve savaş kazanmayı çok iyi biliyordu. Tarihçi Firişta bununla ilgili birkaç örnek vermiştir ama sadece bir tanesini burada belirtmek istiyoruz. Firişta der ki "bir defasında Hümayun Çatar kalesini kuşattı. Her konuda mecbur kalınca Şir Han, Hümayun'a şöyle rica etti "Padişahım ben baban Babür'ün merhemli mertebesine ulaştım. Afganların muhalif padişahına yardım ettim. Eğer siz bu bölgeyi bana bırakırsanız ben hayatım boyunca size sadık kalırım, burada sizin adınıza hutbe ve para bastırıp, oğlumu da sizin hizmetinize bırakırım" dedi.¹¹⁴ Ama iktidar kendilerinin ellerine geçince Hümayun'u Hindistan'da hiçbir yerde rahat bırakmadı ve onu Hindistan'dan dışarı çıkarmak zorunda bıraktı.

---

¹¹⁰ Kendi kocası.

¹¹¹ Gülbeden Begim: a.g.e s. 214

¹¹² a.g.e s. 216

¹¹³ Şir Farsça ve Urduca da " aslan" için kullandır.

¹¹⁴ Firişta: Tarihi Firişta, II, s.469

Kalcar kalesini kuşatırken bir kutu barutun yanlışlıkla Şir Han'ın ayaklarının altında patlaması sonucunda yaralandı. Kısa süre içinde Şir Han ve hocası Şeyh Halil ile birlikte yakalanmıştır. Aynı akşam kale de fetih edildi. 24 Mayıs 1545 tarihinde bu haberi duyan Şir Han hayatını kaybetti.¹¹⁵Şir Şah Süri'den sonra oğlu Selim Şah babasının yerini tahta geçti. Şir Şah'ın büyük oğlu Adil şah isyan edip kardeşinin üzerinde yürüdü ancak savaşı kaybetti. Selim Şah dönemi Hindistan halkı için çok iyi bir dönemdir ve Selim Şah halk için her konuda çok yardım eden bir padişah'tır. Selim Şah 1553'te vefat etti ve yerine büyük kardeşi Adil şah tahta oturdu. Adil Şah tahta geçtiğinde Süri ailesinden İbrahim adlı bir kişi isyan etmiş, Adil'i tahtan indirip tahta kendi geçmiştir.¹¹⁶

Hümayun çevresindeki bütün dostlarından rahatsız olmasından ve yardım edecek kimsesinin olamamasından dolayı İran'a doğru yola çıktı ve 1544'de İran Şahı ile görüştü. İran Şah'ı Hümayun ile yakından ilgilendi ve Hümayun'a çok hürmet gösterdi. Bir gün İran Şahının kız kardeşi Sultan Begum, Hümayun'un söylediği bu şiirleri Şah'a söyledi ve Şah onun yeniden Hindistan'ı fethetmesi için yardım etmeye karar verdi. Hümayun'un söylediği şiirler şunlardır:

بستيم ز جاں بنده اولاد علي

بستيم بيميشه شاد بآباد علي

چون سرولايت ز علي ظاير شد

کرديم بيميشه ورد خود ناد علي

Ben hep Ali'nin evladının hizmetçisiyim

Ben hep Ali'yi hatırlamak tan mutlu olurum

Ne zaman velayeti Ali'den zahir olduğunda

Ondan sonra hep Ali'ye feryat ederim

Bunu duyunca Şah çok mutlu oldu ve “eğer o ülkenin her bir minberinde on iki imam adına hutbe okutturacaksa, ona kaybettiği ülkeyi geri almak için yardım ederim” dedi. Hümayun Şah'a şöyle cevap verdi “çocukluğumdan bugüne kadar ehlibeytin muhabbeti kalbimde var, Kamran Mirza ve diğerleri de bu sebepten benim düşmanımdır”.¹¹⁷

¹¹⁵ Karl Marx: a.g.e, s.42, Firiştâ: a.g.e II, s.473

¹¹⁶ a.g.e s.43

¹¹⁷ Firiştâ: a.g.e II, s.487

Hümayun ‘un bu şiiirlerinden hoşlanan İran Şah’ı, Hümayun’a yardım etmeye karar verdi. Şah’tan destek alarak Hümayun ilk önce Kabil ve Kandahar daha sonra da Pencab bölgesinden Hindistan’a geçerek Delhi ve Agra’yı da fethetti. Temmuz 1555’te Hümayun kaybettiği bütün şehirleri geri almış ve artık tek başına Hindistan’ın padişahı olmuştur.¹¹⁸

Bu kadar savaş ve zor durumdan sadece bir sene sonra kütüphanenin ikinci katından aşağıda iniyordu ki müezzin ezan okumaya başladı. Hümayun ezana duyduğu saygıdan dolayı edep için merdivene oturdu ve ezanı dinlemeye başladı. Ezan bitince Hümayun esasının desteği ile ayağı kalktı ancak ellerinden kaydı ve yere düştü. Bu kazadan dolayı padişah 27 Ocak 1556 hayatını kaybetti. Hümayun yeni Delhi’nin kenarında defnedildi.¹¹⁹

III. CELÂLEDDİN MUHAMMED EKBER (1556-1605)

Celâleddin Muhammed Ekber¹²⁰’in dönemi Hindistan’da Babür imparatorluğun en parlak ve güçlü dönemidir. Ekber okuma ve yazma bilmemesine rağmen döneminin en zeki ve usta kişileri huzurunda bulunduruyordu. Bunlardan Beril (Hindu) Şeyh Mübarek (Müslüman) Şeyh Faizi (Müslüman) Ebu’l-Fazal (Müslüman) Molla Abdulkadir Bedevani (Müslüman) Raca Todarmal (Hindu) Abdurrahim Han Hana (Müslüman) Mahraca Man Sing (Sih) Tansen (Müslüman) en meşhur olan kişilerdir.¹²¹

Babası Hümayun vefat ettiğinde Celaleddin sadece 13 yaşındadır. Babasının ölüm haberi Emir Şeyh Coli tarafından Ekber’e ulaştırıldı. Ekber o zaman Bayram Han adlı bir komutan ile bugün Penceb eyaletinde yer alan Klanur’da bulunuyordu.¹²² Hümayun’un tek erkek çocuğu olduğu için hiçbir problemle karşılaşmadan tahta geçti. Ama hemen sonra dışarıdan düşmanlar Ekber’in küçük bir çocuk olduğunu düşünerek her taraftan hücum ettiler. Kabil ve Badakşan’ı kuşattı. Sultan Adil şah suri bir veziri Hemu iki yüz otuz bin süvari ve piyade askerlerinden oluşan bir orduyla Agra’yı kontrolü altında aldı. Buradan Delhi’ye doğru yola çıktı, Delhi emiri Tardi Begttan’ı şehirden çıkartıp Delhi’yi ele geçirdi. Ekber bunu Celh de iken¹²³ duydu ve çok üzüldü. Pencap eyaletinden başka bütün Hindistan bir kez daha Afgan beylerinin eline geçti. Ekber daha çocuktan bundan dolayı bu durumdan kurtulmak ve yeniden Hindistan’ı almak onun için imkânsızdı. Ekber’in komutanı Bayram Han’ı yanına çağırıp “ Han baba” lakabı verdi ve şöyle söyledi “Ülkenin bütün işleri ve siyasi kararlarını sana bırakıyorum, hangi işi nasıl iyi görüyorsan öyle yap benden izin almak için beklemene

¹¹⁸ Karl Marx: a.g.e, s. 43

¹¹⁹ Firišta: a.g.e, II, s. 487

¹²⁰Faizi Ekber’in hayatı hakkında “ Ekbername” bir kitap yazmıştır. Geniş bilgi için bakınız.

¹²¹ Her kişinin hayatı hakkında geniş bilgi için bakın Emir Ali Han’ın kitabı “ Ekber Padişah kay 9 Raten”

¹²² Doğu Pencab’ın meşhur şehir Gurdaspur’un bir ilçesi.

¹²³Pencap eyaleti’nin en eski şehir.

gerek yok. Senin efendin Hümayun'a yemin olsun ülkenin işlerinde hiç kimse sana düşmanlık ve muhalefet yapamaz.”¹²⁴

Bundan sonra ülkenin bütün işlerini komutan Bayram Han ele aldı ve Babürlerin düşmanlarını bir biri ardına öldürmeye başladı. İlk önce Delhi'de muhalefet olan Tardi Begttan'ı bir bahane ile yanına çağırdı ve hiçbir şey sormadan öldürdü. Ekber bunu haber alınca Bayram Han'a hiçbir şey sormadı hatta buna çok sevindi. 1556'de Bayram Han bir ordu hazırladı ve Agra'yı almak için Hemu üzerine yürüdü. İki ordu Panipat¹²⁵da karşı karşıya geldi. Bu yer Babürler için çok şanslı bir yer olmuştur çünkü 1526'de Ekber'in dedesi Babür aynı yerde Sultan İbrahim'i yendi ve Hindistan'ın padişahı oldu. Otuz sene sonra bir kez daha Bayram Han'ın komutanlığı altında Babürlerin askerleri ile savaş yapmıştır. Hemu bu savaşı kaybetti ve Meydan'dan koşarken Koli Han adlı bir komutan yaralı halde Hemu'yu tutukladı. Hemu yaralı halde Ekber'in önüne getirildi. Yanında bulunan Bayram Han, Ekber'i “Efendim kendi ellerinizle bu kâfiri öldürün ve Allah'ın emri olan Cihat'ı yapın” dedi. Ekber, Hemu'yu kendi kılıcı ile vurdu ve “gazi” unvanını kazandı. Daha sonra Bayram Han, Hemu'yu kendi elleri ile Ekber'in gözleri önünde öldürdü. Bu iki isyanın sonucuna bakınca bütün isyancılar Bayram Han'a teslim oldu. Bayram Han Delhi'ye geldi ve Ekber'in bazı dostları başta olmak üzere çok sayıda insanı öldürdü.¹²⁶

1560'de Ekber'in bazı vezirleri Ekber ve Bayram Han'ın arasında düşmanlık çıkarmaya çalışmışlar, ilk önce Ekber ve sonra da Bayram Han'a birbirlerinden nefret etmeleri için yalanlar söyleyerek aralarını bozmuşlardır. Ekber, Bayram Han'a şöyle bir mektup yazdı “ ne zaman ben seyahat ve avlanmakla meşgulsem o zaman sen memleketin haline bakasın ancak şimdi ben ülkenin bütün işlerini kendi elime alıyorum. Senin için en iyisi şudur ki sen Mekke'ye git ve dünyayı bırak, hırs ve heves senin yanına gelmesin.” Bayram Han ilk önce buna razı oldu ama daha sonra isyan etti. Ekber, Han Azam Şemüseddin adlı bir veziri Bayram Han ile savaş yapmak için gönderdi. İki ordu “ Macivarda” şehrinin yakınlarında bir araya gelmiş ve kan nehir olup akmış, ancak Bayram Han bu savaşı kaybetmiştir. Bundan sonra Bayram Han, Ekber'in önüne geldi. Ekber büyük vezirlerini, emirleri ve önde gelen zenginleri, Bayram Han'ın istikbali için gönderdi. Bayram Han padişaha bakınca türbanı çenesine aldı ve Ekber'in ayaklarının üstüne düşüp affını istedi. Ekber bu eski veziri kaldırıp kucakladı. Ekber, Bayram Han'a her türlü hürmet ve saygıyı gösterdi ve “ eğer sen hükümdarlık etmek istiyorsan ben “Kaplı ve Çandari” yi sana veririm,

¹²⁴ Firišta: a.g.e II, s. 499

¹²⁵Pencap eyaleti'nin bir şehri, Hindistan tarihinde bu şehirde üç büyük savaş olmuştur.

¹²⁶ Firišta: a.g.e, II, s. 499, Karl Marx: a.g.e, s.44

eğer sen benimle kalmak istersen ben çok sevinirim, eğer sen Mekke'ye gitmek istersen seni Mekke'ye de gönderirim” dedi. Bayram Han“ efendim ben senin kölenim ve senin hakkında hep iyi şeyler isterim, ben sadece bunu ispatlamak istedim, şimdi muradıma erdim artık Mekke'ye gitmek isterim ki, o kutsal yerlere gidip senin uzun ömürlülüğün ve iktidarın için dua edeyim” diye cevap verdi. Ekber, Bayram Han'a Mekke'ye gitmesi için çok para verdi ve Mekke'ye yolladı. Ancak Mekke'ye giderken Guccratt'da Alvarlı Hacı Han Mevati adlı bir Afgan onu öldürüp bütün malını aldı.¹²⁷

Ekber'in erkek çocukları yaşamıyordu. Hepsi kısa bir sürede ölüyordu. Bir defasında Ekber “eğer benim erkek evladım hayatta kalırsa ben yürüyerek Ajmeri'de Sultanu'l-Hind, Şeyh Hoca Muinuddin Çiştî Acmiri¹²⁸in mezarına gideceğim” diye yalvarıyordu. Ekber'in bu duası kabul oldu ve 15 Ekim 1605'de Sultan Selim “ Sekri” adlı bir köyde doğdu. Ekber başkenti Agra'dan 17 gün yürüyerek Muinuddin Çiştî Acmiri'nin mezarını ziyaret etmeye gitti.¹²⁹ Sultan Selim'den sonra Ekber'in Sultan Murad ve Sultan Daniel adlı iki tane daha da erkek çocuğu dünyaya geldi. Sultan Murad fazla alkolden dolayı 1599'de hayatını kaybetti, sadece 5 sene sonra Ekber'in üçüncü erkek çocuğu Sultan Daniel de vefat etti. Bu iki genç çocuğunun vefatından dolayı Ekber de hasta oldu ve 24 Ekim 1605 Çarşamba günü 63 yaşındayken hayatını kaybetti.¹³⁰

Ekber, bütün Babür padişahları arasında Hindu ve İngilizler tarafından en sevimli ve Müslümanların, özellikle hocaların nazarında da iyi şöhret kazanmayan kişi olarak tanınmaktadır. Hindular Ekber'e “Ayodha Ekber” (Azim Ekber) ve İngilizler ise “ Akbar the Great” (Büyük Ekber) lakabını vermiştir. Ekber bizzat ilim sahibi değildir, ama çok zekidir ve azınlık olan millet fazla olan milleti zorlayarak çok fazla emri altında tutamayacağını anlamıştı. Bundan dolayı Ekber'in Hinduların gönlünü almak için Hindu kadınlarla evlenmesi, Hinduları devletin veziriazamlığı gibi önemli görevlerle yönetimde yer vermesi, ineği kesmeye izin vermemesi, Hindu, Sih, Hristiyan, Budist, Zerdüş, İslam ve başka birkaç dinden bazı şeyleri alıp “Din-i İlahi”¹³¹ adıyla yeni bir din ortaya atmasından dolayı Müslümanlar tarafından eleştirilmiştir.

Ekber hakkında Jawahar Lal Nehru şöyle der “Babür yetenekli bir hükümdardır, ancak onun torunu Ekber, Babür'den de daha yetenekli bir hükümandır. Ekber hem Hindu hem de

---

¹²⁷ Firiştâ: a.g.e II, s. 508

¹²⁸ Hindistan'da Çiştî Tarikatı'nın kurucusudur. Türbesine her gün secdece Müslüman değil Hindu, Sih ve diğer çok dine mensup insanlar gelmektedir.

¹²⁹ Sultan Selim Cihangir; Cihangirnamh,1.baskı, Hindistan, s. 12

¹³⁰ a.g.e s. 13

¹³¹ Din-i İlahi hakkında geniş bilgi için bakınız “ Ayin-i Ekberi” yada “ Din-i İlahi or is ka pes manzar”.

Müslümanlar arasında sevimli ve meşhurdur. Ekber, bir asker ve komutan olarak çok savaşı katıldı ve kazandı. Ama kazandığı en önemli savaş Hintlilerin gönüllerini almasıdır. Hindistan'da Müslümanlara hep karşı gelen Racput Kebeli'nin bir prenses Jodha Bai ile evlenmiş ve böylece onlar da Ekber'in yanına yer almıştır. Hatta Ekber'den sonra tahta çıkan Cihangir yarı Racput ve yarı Türk'tür zira onun annesi Racput bir kadındır.¹³²

IV. SULTAN MUHAMMED SELİM CİHANGİR (1605-1627)

Ekber'in vefatından sonra hayatta kalan tek oğlu Sultan Selim tahta oturdu. Tahta geçtikten sonra Cihangir ilk iş olarak adalet ve hukukla alakalı düzenleme yapmıştır. Kendi kapısına büyük bir zincir astırır ve insaf, adalet isteyenler gelip bunu her zaman çaldırabilirdi. Şarap yapmak ve alıp satmak yasaklanmıştır. Padişah Cihangir der ki “şarap yapmak ve satın almayı ben yasakladım. Ben de on sekiz yaşındayken şarap içmeye başladım hatta bazen bir günde yirmi bardak bile içiyordum ama sonra ben azaltmaya başladım sadece beş altı kadar bardak içmeye başladım. Ancak şimdi sadece yemek sindirmek için içiyorum”.¹³³ Ekber döneminde suçluların elleri, dil ve kulakları kesiliyordu. Padişah Cihangir bunu da yasakladı. Kişi öldükten sonra onun malı miras olarak varislerine bırakılacak diye karar verdi. Çünkü ondan önce oradaki vali o mala sahip oluyordu. Büyük şehirlerde hastaneler ve doktorları tayin etmek için emir verdi. Ekber döneminde bütün valiler ve vezirleri onların yerine görevli olarak devam etti. Hatta Cihangir isyan ederken muhalif olan komutanlar da aynı görevine devam etti. Ebu'l-Fezal'ın çocuğunu yanına çağırdı ve devlet yönetiminde önemli bir yer verdi. Hayvanları kesmenin yasak olduğu kanun devam etti. Pazar günü kutsal gün olarak kabul edildi.¹³⁴

Raca Man Sing'in halası Hir Kunvari (Meryemu'z-Zmani) Ekber ile evlenmiştir ve kız kardeşini “Rackumari'yi Cihangir ile evlendirmiş ve Cihangir'in “Hüsrev” adlı bir erkek çocuğu dünyaya gelmiştir. Raca Man Sing ve bazı başka devlet adamları Cihangir yerine oğlu Hüsrev'i Ekber'den sonra tahta geçirmek istemiştir. Bundan dolayı Cihangir isyan etti. Cihangir'e göre bunun sebebi Ebu'l-Fazl'dır ki Ekber herşeyi onun tavsiyesi ile yapıyor diye düşünüyordu. Bu yüzden şehzade Selim, babası Ekber'in hayatında isyan etti ve Agra 'ya kaçtı. Ekber'in en yakın arkadaşı Ebu'l Fazl, Cihangir ile görüşmek için Agra'ya geliyordu ki Cihangir'in emri üzerine “Behir Sing” adlı bir kâfir onu öldürdü ve başını Agra'dan

¹³² Jawahar Lal Nehru, The dicoverly of India,1. Baskı, Oxfor University, Newyork, 1985. S. 259

¹³³Sultan Selim: Cihangirname; a.g.e s.17

¹³⁴ a.g.e s.17-19

Cihangir'e götürdü.¹³⁵ Ekber bu haber duyunca ağlayarak “Eğer Selim iktidar istiyorsa beni öldürseydi Ebu'l- Fazl'ı niye öldürdü?” dedi.¹³⁶ Ama dedesi vefat edince Ekber'in yanına geldi. Annesi ile birlikte Ekber'in huzuruna çıktı ve ağlayarak affını istedi. Ekber hem annesi hem de iki genç erkek çocuklarının vefatından zaten çok korkmuştu. Çözüm bulamayan Ekber, Selimi affetti ve hayatının son günlerinde kendinden sonra Cihangir'i padişahı olarak ilan etti.¹³⁷

Ekber Selim'i çok seviyordu, hatta Selim'in doğduğu yer olan “ Sekri” adlı küçük bir köyü şehir haline getirdi ve başkent yaptı. Gücerat'ın fethedildikten sonra bu yerin isim “Fethpur” olarak değiştirildi.¹³⁸Ekber oğlu Selim'i severken “Şekhho” diyordu ama tahta geçtikten sonra Selim kendi adını “Cihangir” olarak değiştirdi.¹³⁹

Şehzadeliği döneminde Cihangir çok içki içiyordu. Şehzade'nin annesi bundan çok rahatsız oldu ve intihar etti. 1605 yılında Cihangir'in en büyük oğlu Şehzade Hüsrev dedesi Ekber'in mezarını ziyaret bahanesiyle ile üç yüz eli süvari alıp Pencap bölgesine doğru kaçtı. Sihler dini hocası “ Guru Arcon”¹⁴⁰ de Hüsrev'e mal ve askeri yardım yaptı. Hüsrev Lahor'u almayı istedi, Lahor'a yakın bir bölgede savaşıldı ve savaşın sonucunda askerleri ile birlikte esir düştü. Hüsrev'in yedi yüz askerini diri diri gömdüler. Hüsrev'in başkomutanı eşek derisinden oluşan bir kılıf içine koyulup bütün şehirde gezdirildi. Şehzade Hüsrev'e ise ilk önce bunların hali gösterildi daha sonra da o da hapishaneye gönderildi. Sihler'in dini hocası Guru Arcon da suçlu olarak görüldü ve çok büyük miktarda para ve hapis cezası verildi. Hapishanedeyken para bulamadı ve bir gün banyo yapma bahanesi ile Ganj nehrine gitti ve orada intihar etti.¹⁴¹ Şehzade Hüsrev ise 1621 yılında hapsindeyken vefat etti.¹⁴²

1611 İran'dan gelen aristokrat Mirza Gays Beg'in “Mehrunisa” (Nur Cihan) adlı kızına âşık oldu ve evlendi. Nur Cihan¹⁴³ güzelliği, güzel konuşması, zekâsı gibi özelliklerinden dolayı Padişah'ın en gözde kadını oldu. Memleket işlerinin kontrolü tam olarak o kadının eline geçti ve Padişah'ın tek işi içki içip bu kadınla eğlenmek oldu. Gerçek olarak Nur Cihan Hindistan'ın padişahları ve emirler, vezirler Cihangir'in huzuruna gitmeden

---

¹³⁵ Cihangirname; a.g.e s.22

¹³⁶ Aslam Rahi; Celeaddin Muhammed Ekber, y.y, Şame Book Ecensi, Karaçi, Pakistan, s. 92

¹³⁷ Sultan Selim a.g.e s.20

¹³⁸ a.g.e, s. 115

¹³⁹ a.g.e s.15

¹⁴⁰Görü Ercin Deo Sih dinin beşinci görü(Dini hoca)dir. Sih'lerine göre para bulmadıkça padişahının askerlerin tarafından soğuk suda öldürüldü. Babür'lerin ve Sihlerin arasında buradan düşmanlık başlamıştır.

¹⁴¹ Sultan Selim: a.g.e s.33-39

¹⁴² Karl Marx: a.g.e, s. 51

¹⁴³ Noor Ciahn'nın devalet işlerinde ve hayatı hakkında geniş bilgi için bakınız Aslam Rahi'nin kitap “ Noor Cihan ve Cahingir”.

önce Nur Cihan'a gelip kendi amaçlarını söylüyordu ve padişah sadece mühür basıyordu. Cihangir toplam on beş kadınla evlenmiştir, Nur Cihan hem önceki eşlerini kıskanıyordu hem de Cihangir'in başka eşlerinden olan çocuklarına kötü davranıyordu. Nur Cihan sürekli olarak padişah ve veliaht Şehzade Kuram (Şah Cihan) arasında kavga çıkarmaya çalışıyordu. Nur Cihan Cihangir'den Şehzade Kuram'ı Kandahar'a göndermesini istedi çünkü kendi oğlu Pervez'i Cihangir'den sonra tahta da oturtması için. 1621 Şah Cihan isyan etti ama kazanamadı ve 1624 Delhi'ye gelip babasından özür diledi. Cihangir Kabil'e geldi ama burada onun bir komutanı olan Mahab Baht Han onu esir aldı. Daha sonra Cihangir, Nur Cihan'ın planıyla buradan kaçtı. Mahab Baht Han'ın bu kusuru affedildi ve şehzade Şah Cihan ile savaş yapması için emir verildi. Ancak Mahab Baht Han Cihangir'in hastalandığını ve çok içki içtiğini bildirdi ve Şah Cihan'ın yanına geldi ve ona teslim oldu. Cihangir Kabil'den Lahor'a giderken 26 Ekim 1627'de vefat etti.¹⁴⁴

Cihangir Lahor'a yakın "Şandara Bağ" adlı bir yere defnedildi. Cihangir'in vefatından sonra Nur Cihan'ın yüzü solda ve o kendine bakmayı bıraktı ve ölümüne kadar sadece Cihangir'i hatırladı. Cihangir'in vefatından sonra Nur Cihan zahitlik için mecbur bırakıldı. 1646'de Nur Cihan da vefat etti ve kocasının yanında Lahor'da defnedildi.¹⁴⁵ Cihangir Türkçeyi de çok iyi biliyordu hatta Babürname'nin en son dört bölümünü Cihangir Türkçe olarak yazdı ve bununla iftihar ediyordu.¹⁴⁶ Cihangir döneminde Sir Thams Reg "Hindistan'ın Doğu Şirketi'nin ilk elçisi olarak Cihangir'in huzuruna geldi.¹⁴⁷ Cihangir döneminde "Pelese Tert" adlı bir Avrupalı tacir Hindistan'a geldi ve yedi sene Agra'da kaldı. Peles, Cihangir dönemindeki Hindistan'ı şöyle değerlendirmektedir. "Ekber döneminde ticaret sektörü oldukça gelişmiş, karlı bir alan haline gelmişti. Cihangir'in ilk döneminde yönetim iyiydi ancak sonraları padişah kendini şarap, kumar gibi kötü alışkanlıklara kaptırdı. Şu an Hindistan'da zulüm ve adaletsizlik çoktur ve ülke berbat oldu.¹⁴⁸ Padişah fakirlere hiç bakmaz sadece "Nur Cihan" adlı eşi ilk önce ona üç bardak şarabını içiriyor ve sonra kendi istediği emirleri imzalattırıyor. Kanun bu ülkede sadece kitaplarda var ama gerçekte padişah hiçbir kanuna uymak zorunda değildi. İneği kesmek kesinlikte yasaktı ve kesenlerin cezası idamdı."¹⁴⁹

---

¹⁴⁴Karl Marx: a.g.e.s. 52

¹⁴⁵ Elphinstone: a.g.e, s. 575

¹⁴⁶Sultan Selim: a.g.e s.50

¹⁴⁷ Karl Marx: a.g.e, s. 51

¹⁴⁸ Peles Tert; Cihangir ka Hindistan, Urduca Çeviren, Dr. Mübarek ali, 1. Baskı, Sang mill publication, Lahor, 1997, s.8

¹⁴⁹ a.g.e s. 12-17

V. ŞAH-I CİHAN (1627-1658)

Şah Cihan bir Racput Bey Raca Rejet Sing'in kızı Tac Bai Belks Makani'den Ocak 1592'de Perşembe günü dünyaya geldi.¹⁵⁰ Şah Cihan'ın Dara Şukuh (1615-1659) Şuca, Evrengzib ve Murad Bahiş adlı dört erkek ve Seriri Bano Begum, Cihan Ara Beğum, Roşin Ara Begum adlı üç kız evladı vardır. Cihangir'in vefatı ile birlikte Hindistan tarihindeki en güçlü kadınlardan biri olan Nur Cihan bir anda her şeyini kaybetti ve çaresiz kaldı. Cihangir'in oğullarından Nur Cihan'ın en sevdiği ve damat Şehriyar yerine Dekken'in¹⁵¹ valisi Asif Han¹⁵² Şah Cihan'a, Cihangir'in ölüm haberini gönderdi.¹⁵³ Şah Cihan kısa zamanda başkent Agra'ya ulaştı ve burada padişah olduğunu ilan etti. Şehriyar Lahor'a isyan etti. Asif Han bunun üzerine Lahor'a yürüdü. Burada Şehriyar'ın amcası Şehzade Daniyal'ın (1572-1604) iki oğlu da ona yardım etmek için yanına geldiler. Lahor'a yakın Asif Han ve Şehzade Şehriyar'ın orduları bir araya geldiler. Şehriyar bu savaşı kaybetti. Şah Cihan'ın emri ile Şehzade Daniyal'ın iki oğlu Asif Han tarafından öldürüldü, Şehriyar'ın gözlerine mil çekildi.¹⁵⁴ 1627'de Cihangir'in bir oğlu Şehzade Pervez'in (1589-1626) bir afgan valisi Han Cihan Lûdî isyan etti ve Ahmed Nagar'a kaçtı ancak Dekken padişahı ve Lûdî'nin arkadaşı onu kabul etmedi. 1629'de Şah Cihan bizzat Dekken'e geldi, Lûdî savaşı kaybetti ve Şah Cihan tarafından son verildi.¹⁵⁵ Şah Cihan'ın Ahmed Nagar'ın kuşatmasındayken şehrin padişahı Fateh Han adlı bir komutan tarafından öldürüldü ve şehir Şah Cihan'a teslim edildi.¹⁵⁶

Ahmed Nagar'ı fethettikten sonra Becapur'un kuşattı ama daha sonra bu görevi Mahabat Han'a verip Delhi'ye döndü. Ama 1634 dört senesinde bu faydasız kuşatmayı kaldırdı ve Mahabat han geri çağırdı. 1636'de Becabpur'un padişahı " Adil Şah" ile sulh yaptı ve bundan sonra Becapur bağımsız bir riyaset oldu.1648'de Kandarhar Şah Abbas'ın komutanlığı altında İranlıların eline geçti, ilk önce Evrengzib daha sonra da Dara Şukuh bunu geri almaya çalıştılar. Ancak iki kardeş başaramadılar ve 1653'de Kandarhar tam olarak İranlılara ait oldu.¹⁵⁷

---

¹⁵⁰ Sultan Selim : a.g.e, s.17

¹⁵¹ Dekken güney demektedir. Bu şehir Hindistan'ın güney bölgede olduğunu için Dekken derler. Burada Müslümanlar birkaç saltanat yapmıştır, onları " salatın-e Dekken" deneler.

¹⁵² Karl Marx bu Dekken yerini Delhi'nin vali olarak söyledi. (Karl Marx: a.g.e, s. 52)

¹⁵³ Elphinstone: a.g.e, s. 575

¹⁵⁴ a.g.e s. 575

¹⁵⁵ Karl Marx: a.g.e s. 52, Elphinstone: a.g.e s. 576

¹⁵⁶ a.g.e s. 53, a.g.e s. 576

¹⁵⁷ a.g.e s. 53-54

Şah Cihan iyi bir padişahdır, tabi ki dışarda savaşlar yaparken çok kan döktürdü ama ülke halkına rahat verdi. Özellikle Agra, Şah Cihan döneminde dünyanın en güzel şehirlerinden biri oldu. Tac Mahal Hindistan'da onun aşkının bir nişanesidir. Tac Mahal kendisinin en sevdiği eşi "Mümtaz Mahal" (1593-1631) için yaptırdı.¹⁵⁸ Mümtaz Mahal ölüm anında Şah Cihan'dan onun ölümünden sonra başka hiçbir kadın ile evlenmeyeceğine dair söz aldı. Mümtaz Mahal ona şöyle dedi "benden sonra ikinci evlilik yapma, yoksa başka kadından doğan çocuklar arasında kavga çıkacak, ben benim çocuklarımla canları zayı olsun istemem" dedi. Cihangir de ona söz verdi ve ondan sonra başka hiçbir kadın ile evlenmedi.¹⁵⁹

VI. EVRENGZİB ALEMĞİR (1658-1707)

Evrengzib Temmuz 1618 yılında Güceret'a yakın Vuhda adlı bir köyde doğmuştur. Dedesi Cihangir, Evrengzib ismini koydu.¹⁶⁰ 1621'de babası Şah Cihan isyan etti ama daha sonra pişman oldu ve babası Cihangir'den af dilemek için bizzat Delhi'ye geldi. Evrengzib o zaman annesi ile birlikte Pencab'ta bulunan Rohtas kalesindeydi. Cihangir, Şah Cihan afetti fakat Şah Cihan'ın iki oğlu Evrengzib ve Dara Şukuh dedesi ile birlikte kalacakları şartına koydu. Şah Cihan bu şartı kabul etti ve iki torununa yanında kalmayı emretti. Cihangir'in ölümünden sonra iki oğul babasının yanına geldi. O zaman Evrengzib on yaşındaydı.¹⁶¹ Cihangir'in dört erkek çocuğu vardı. Dara Şukuh, Muhammed Şucah, Evrengzib ve Murat Baheş. Annesi Mumtaz Mahâl öldüğünde Evrengzib on dört yaşındaydı. Evrengzib zeki, cesur, ilim sahibi ve dindar birisidir. Çocukken Evrengzib'in diğer kardeşleri oyun oynuyor yâ da uyuyordu ama Evrengzib hep ders çalışıyor, Arapça ve Farsça kitapları okuyordu. Hatta Evrengzib'in büyük kardeşi Dara Şukuh, " ben Şuceh ve Murat'tan korkmam ancak bu namaz kılından korkarım" demiştir.¹⁶²

1636'da ilk defa Dekken'in valisi olarak görevlendirilmiştir, daha sonra da Maludha, Multan ve Ahmedabad'da valilik görevi yapmıştır. Belh, Kandahar ve Badakşan'da başkomutan olarak bulundu.¹⁶³ 17 Eylül 1657'de Padişah Şah Cihan hastalandı ve devletin bütün işlerini padişah'ın en büyük oğlu şehzade Dara Şukuh veliaht olarak yapmaya başladı. İlk önce Şucah isyan etti ve Bihar'a hücum etti, Murad da aynı şeyi yaptı ve Suret'i ele geçirdi, Evrengzib ise kardeşi Murad'a yardım etmek için onun yanında bulundu. Dara Şukuh,

---

¹⁵⁸ Vill Durant: a.g.e, s. 102

¹⁵⁹ a.g.e, s. 102

¹⁶⁰ Molvi Ahmed Deen: Evrengzib Alemgir, 1.Baskı Sistem Press, Lahor, 1905, s.5

¹⁶¹ a.g.e s. 6

¹⁶² a.g.e s. 10-11

¹⁶³ a.g.e s. 14

Şucah üzerine yürüdü ve savaşı kazandı. Daha sonra da Murad ve Evrengzib ile savaşmaya geldi, Agra'nın yanında "Samo gard" adlı bir meydanda savaş oldu. Başta Dara Şukuh bu savaşta üstünlük sağladı ancak gururu ve kendine çok fazla güvenmesinden dolayı kazandığı savaşı kaybetti. Şah Cihan önceden Dara'ya Evrengzib ile savaş yapmamak için uğrardı ancak bu savaşı kaybedince babasının yanına Agra'ya geldi.¹⁶⁴ Dara Şukuh Agra'dan kaçtı ve Lahor'a geldi. Burada Sih'lerin Gurusu "Ray Sing"ın yanına geldi. Çünkü Dara tasavvuf¹⁶⁵ kanadında olduğu için Sih Gur da ona yardım etti.¹⁶⁶ Ama buradan da kaçtı ve İran'a gitmek istedi ancak Sind bölgesinde yakalandı ve Delhi'ye gönderildi. Burada zındık ve mühlit olduğunu söyleyerek Evrengzib tarafından öldürüldü.¹⁶⁷ 1660'da Evrengzib'in oğlu Muhammed Sultan ve Mir Cümle ile birlikte Bengal'da Şucah'ya yenildiler. Şucah buradan Barmay'a kaçtı ancak daha sonrası ile ilgili tarihi kitaplarda onun hakkında hiç haber yok.¹⁶⁸ Murad Agra kalesinden kaçarken yakalandı ve Evrengzib'in emri ile öldürüldü.¹⁶⁹

Avrupalı bir seyyah ve Dara Şukuh taraftarı Nkulaumanucy'a¹⁷⁰ göre kardeşlerini ortadan kaldırdıktan sonra Evrengzib, 15 Haziran 1656'da padişahlığını ilan etti.¹⁷¹ 31 Temmuz 1658 tarihinde Delhi'de Muhyiddin Muhammed, Evrengzib'e "Alemdir" lakabını verdi ve bu lakabı kullanmaya başladı.¹⁷² Evrengzib'in tahta çıktığı dönemde Hindistan'ın siyasi durumu çok karışıktı. Cihangir'in yapmış olduğu zulüm ve Şah Cihan'ın sefaya olan düşkünlüğü, aşklarından dolayı Hindistan'da iç ve dış durum çok zayıf hale gelmiştir. Hatta bir defa Evrengzib memleketini fena halde görünce çok kızdı ve şunları söyledi "şimdi Hindistan'da şarap içmeyen sadece iki kişi var. Birincisi Evrengzib ikincisi kâdî'l-kudât Ebdü'l Vehab¹⁷³.

Dışardan bir taraftan Marhatlar, diğer taraftan Afganlar ve İranlılar da tehdit ediyordu. Böyle zor bir durumda Evrengzib tahta oturdu ve ilk önce iç problemleri çözmeyi amaçladı.

¹⁶⁴Molvi Ahmed Deen: a.g.e s. 43,

¹⁶⁵ Sakinatü'l- Evliyâ, Sefinetü'l- Evliyâ, Mecmau'l- Bahren gibi birkaç kitap tasafu konusunda hala da ellerimizde mevcuttur.

¹⁶⁶Hushant Singh : History of the Sikhs, 1.Baskı ,Oxford University Press, Delhi,1977, I, s. 68

¹⁶⁷ Karl Marx: a.g.e, s. 56

¹⁶⁸ a.g.e, s. 56, ama meşhurdur ki Esam'da öldürüldü. (Molvi Ahmed Deen: a.g.e, s. 43)

¹⁶⁹ a.g.e s. 56, Molvi Ahmed Deen: a.g.e s. 49

¹⁷⁰ Nkulaumanucy Dara ve Evrengzib'in arasında ki olan savaşta Dara'nın asker olarak katladı. Bazen Hintli ve Aruplı insanlar arasında tercümanlık da yapmıştır. Evrengzib'e hiç sevmiyordu ondan dolayı bazı yerlerde onun hakkında abaratarak şeylerde söyledi. Ancak o döneme gördü, o döenmekeki durumları ve kişileri hakkında kendini şahat olduğunu için bize de onun yazı kitaptan "Asturyay mugur" bilgi geliyor. Bu kitabı 1907 yılında Villiam İrvin ingilice olarak çevirdi ve 1996'de Sacaj bakar Razvi urdu olarak çevirdi.

¹⁷¹ Nkulaumanucy: Asturyay mugur, Urduca çev: Seccad Bakır Rizvi, Negarşet, 1.Baskı , Enar Kali Pazar, Lahor, Pakistan, 1996, s. 9

¹⁷²Aslam Rahi: Evrengzib Alemdir, y.y Şama Book Ecengsi, Karaçi, s. 8

¹⁷³Nkulaumanucy diyor ki aslında o da içiyor hatta ben her gün ona şarabın bir şişe gönderiyordum ama padişaha bilmiyor. (a.g.e s. 11)

İçki içmek, alıp satmak yasaklandı, şarap yapanların şehirden dışarı çıkarılmasına hükmedildi. Müzik aletlerinin yok edilmesi, rüşvet alanların şiddetli bir biçimde cezalandırılması emri verildi. Beş yüz hırsız Delhi'nin cami mescidi "Kadem e Rasul"un önünde Cuma namazından sonra cezalandırıldı. Bundan sonra hırsızlar, içki içenler, korkmuş ve anlamışlardı ki Evrengzib Cihangir ve Şah Cihan gibi değildir. Evrengzib kendisi hafızdır, şeriat ilmine vakıf idi, onun emriyle yazılmış olan "Fetavayı Alemgir¹⁷⁴" bunu kanıtlayan en önemli örnektir. Fakirlere yardım etmek, Kur'an okumak, oruç tutmak, yerde uyumak ve gün de sadece bir defa yemek yemek Evrengzib'in hayatıdır.¹⁷⁵

1660'dan 1818'e kadar Marhata kabilesi, Evrengzib ve daha sonra Babür imparatorluğunun başına bela olmaya devam etti. Anbar şehrinin Beyi Şah Ci, Cica bhi adında bir kızla evlenmiştir. Nisan 1627'de bir oğlu olmuş adı Şiva Ci koyulmuştur.¹⁷⁶ İlk önce babasının kalesi içinde küçük hırsızlık ve kötü iş yapmaya başlamıştır daha sonra da Babürlerin bir kervanını soymuştur. 1655'de Evrengzib bu isyanı bastırmak için gönderilmiştir. Şiva Ci yalancı, dolandırıcı bir kişidir. Bu savaşı kaybedince Evrengzib'in huzuruna geldi ve özür diledi ve bir daha da isyan etmemeye söz verdi ancak Evrengzib döndükten sonra bütün vaatlerinden döndü. "Bicapur"¹⁷⁷ hücum etti ve eline geçirdi. Dört bin asker ile "Suret" şehrine hücum etti ve şehrin bir bölümünü ateşe verip yaktı. Burada ilk defa Şiva Ci ve İngilizler karşı karşıya geldiler çünkü burada İngilizlerin birkaç fabrikası vardı. İlk önce Şiva Ci korkutmak için İngilizler de tehdit etti ancak maksadına ulaşmadan oradan kaçmak zorunda kaldı.

1662'de Evrengzib, Raca Sing adlı bir komutanı bu isyanı bastırmak için gönderdi ve isyancıları ciddi bir şekilde cezalandırmasını emretti. Raca Sing, Şiva Ci'nin askeri kuvvetini yok etti ve bir anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre Şiva Ci Babür askeri komutanına kırk bin yüz rupi¹⁷⁸ yirmi üç kale teslim etti bununla birlikte da teslim etti. Delhi'ye geldi ve bir bahane ile oğlu ile birlikte Delhi'den kaçtılar.¹⁷⁹ Evrengzib o günlerde Afganlar ile meşgul olduğu için Şiva Ci 'ye bir şey yapamamıştır. Burada fırsat buldukça Evrengzib Babürlerin meşhur asker komutanlarından "Ran Mast Han"a gönderdi. Ran Mast Han ile savaşta Şiva Ci yaralı olup Bejapur'a kaçtı ve 1680'de öldü. Çünkü Becapurdaki insanlar da bu isyanda Şiva

---

¹⁷⁴ Bu fetva aslında Arapça olarak yazılmıştır ve "Fetava Hindiye" olarak adlı koyulmuştur ama Hint alt kıtasında bu "Fatava Alemgeri" olarak meşhurdur.

¹⁷⁵ Nkulaumanucy:a.ge s. 21

¹⁷⁶ Aslam Rahi: a.g.e s. 34

¹⁷⁷ Karnatak eyalet'in çok meşhur ve tarihi bir şehir.

¹⁷⁸ O dönemdi ki Hindistan'ın paranın adı. Şuan Pakistan ve Hindistan'ın paranın adı da rupidir.

¹⁷⁹ Aslam Rahi: a.g.e, s. 39-40, Karl Marx: a.g.e, s. 57

Ci'ye yardım etmiştir bundan dolayı Bejapur şehri tahrip edildi.¹⁸⁰ 1687'de öyle zor duruma ki her taraftan düşmanları Babür İmparatorluğu yok etmek için isyan etmişler, Evrengzib'in bir oğlu Muvazim Şah Âlem isyan etmiş ancak bu isyanda başarılı olamayıp hapishaneye gönderilmiştir.¹⁸¹

Evrengzib seksen altı yaşına geldiğinde memleketin her tarafında isyan çıkmaya başlamıştı. Evrengzib'in bütün güvendiği askerler öldü ya da ondan uzaklaştı. 3 Mart 1707'de Kur'an-ı Kerim okurken ve kelime-i şehadet getirirken vefat etmiştir.¹⁸² Evrengzib Alemgir hakkında tarihçilerin görüşleri çok farklıdır. Müslüman tarihçiler Evrengzib'den Babürlerin en sadık, en iyi padişahı olarak bahsetmektedirler. Sihler, Avrupalı tarihçiler ve Hindular'ın büyük bir kısmı Evrengzib'den zalim ve aşırılık yanlısı padişah olarak bahsetmektedirler. Ama Evrengzib'in vasıflı ve nitelikli bir padişah olduğunu hiç kimse inkâr edemez. Hatta Will Durant gibi önyargılı İngiliz yazar Evrengzib'i överken şöyle demiştir: “ Evrengzib beş vakit namaz kılan, hafız, şirkten uzak kalan ve iyi bir Müslümandır. Gündüz oruç tutar ve geceleri ibadet ederdi. Siyasete gelince Evrengzib çok yumuşak ve sabırlı biridir. Moğolların (Babürlerin) en merhametli padişahıdır. Onun döneminde Hindistan'da cinayetlerin sayısı azaldı. O isyanları bastırmak için çok az cezalandırıyordu. Evrengzib bizzat içkiden uzak kalır, başkalarının kullanmasına da müsamaha göstermezdi. Müziği biliyordu ancak bunu şeriata aykırı olduğunu düşünüyordu ve bundan da kaçınıyordu. Kendi elleri ile kazandığı paradan başka hiçbir para harcamazdı.”¹⁸³

İngilizler ve Hindular'ın Evrengzib üzerine yaptıkları en büyük suçlama şudur: Evrengzib kılıç ile Hinduları Müslüman yapmak istemiştir¹⁸⁴ hatta bazı Müslüman yazarlar da Hindular'a sert davranış ile ilgili emir verdiği suçlamasını kabul etmiştir.¹⁸⁵ Ama bu suçlama hakikatten çok uzaktır. Evrengzib gibi Allah'tan korkan ve ilim sahibi padişah böyle bir şeyi nasıl yapabilirdi? Evrengzib'in yazdığı mektuplara baktığımızda onun Hinduları da ailesi gibi gördüğü anlaşılır. Hatta Benars'in bir mektubunda “Bizim niyetimiz hakkın üstünedir. Bunun için Hindistan'ın bütün halkına hizmet etmek birinci işimizdir. Şeriatımız ve kanunumuz bizden bunu ister. Hinduların mandarlarına¹⁸⁶ zarar vermeyin, hem de bizden izinsiz yeni mandar yapmayın, biz sana emir veriyoruz ki hiçbir Hindu'ya hiç kimse zarar vermesin buna dikkatli olarak bak, herkes kendi eski yerinde rahat bir şekilde yaşasın bu bizim emrimizdir”

¹⁸⁰ Aslam Rahi: a.g.e s. 45 , Karl Marx: a.g.e, s. 60

¹⁸¹ a.g.e. s. 57

¹⁸² a.g.e s. 76

¹⁸³ Will Durant: story of Civilization , Urduca çeverin, Teyyeb Raşid,1.Baskı Tahlikat Lhaore, 1996, s. 103

¹⁸⁴ Aslam Rahi: a.g.e s. 194

¹⁸⁵ Sir Seyyed Ahmed Han

¹⁸⁶ Hinduların ibadat etmek için yeri

diye yazmıştır¹⁸⁷. Bunun gibi bir başka daha mektup da yazdı ve o mektup Delhi'nin mandarı (tapınak) Guru da hala mevcuttur.¹⁸⁸

Ne yazık ki Evrengzib'in ölümünden hemen sonra oğulları arasında taht kavgası başlamıştır. Bu kavgada Evrengzib'in iki oğlu ve üç torunu öldürülmüştür. En büyük oğlu Muazzam 22 Haziran 1707'de Evrengzib'in ölümünü haber aldı, hemen Cemrod'¹⁸⁹dan Agra'ya geldi ve padişahlığını ilan etti. İkinci oğlu Azam Şah, Evrengzib'in vefat ettiği şehir Ahmed Nagar'da 14 Mart'ta padişah olduğunu ilan etti. 18 Haziran'da Azam Şah'ın oğlu Bedar Bahat ve Muazım yani Şah Âlem arasında savaş oldu ama Bedar Bahat hem bu savaşı hem de hayatını kaybetti. Daha sonra da Azam Şah ve Şah Âlem arasında savaş oldu, bu savaşı Şah Âlem kazandı ve kardeşini öldürdü. Evrengzib'in üçüncü erkek çocuğu Kam Bahaş Becapur'da padişah olarak bağımsızlığını ilan etti. 17 Mayıs 1708'de Haydarabad yakın Kam Başha abisi Şah Âlem ile savaş yaptı ve yaralandı.¹⁹⁰

Evrengzib'den sonra hiçbir padişah Babür, Ekber yâda Evrengzib gibi olamamıştır, taht kavgaları yüzünden önemli ve tecrübeli askerler ve vezirler hayatını kaybetmiştir. Ama II. Şah Âlem (1760-1806) döneminden itibaren Babür padişahları İngilizlerden maaş alan bir memur gibidir.¹⁹¹

---

¹⁸⁷ Aslam Rahi: a.g.e,s. 88

¹⁸⁸ a.g.e s. 88

¹⁸⁹ Peşevrin yakın Afganistan'ın sınırındaki bir şehir. Şuan bu şehir Pakistan'dadır.

¹⁹⁰ Aslam Rahi:a.g.e, s. 88

¹⁹¹ Aslam Pervez: Bahadır Şah Zafer, 1.Baskı , Maktebe Aliye, Lahor 1997, s. 29

II. BÖLÜM

II. BAHADIR ŞAH ZAFER

Bahadır Şah Zafer dönemi XIX. yüzyılda Hindistan'ın tarihi, siyasi, kültür ve edebi hayatında çok önemli bir bölümdür. Zafer yaklaşık üç asır Hindistan'da hükümdar olan Babür İmparatorluğu'nun son padişahıdır. Büyük Babürler ya da Moğollar XVI. yüzyıldan XIX. yüzyıl ortalarına kadar Hindistan'ı öyle etkilemiştir ki bu üç yüz yıl Hindistan tamamen Moğolların ya da bir başka ifadeyle Babürlerin Hindistan'ı olmuştur. Bu bakış açısıyla değerlendirirsek II. Bahadır Şah Zafer ihtişamlı bir mazinin sahibidir. Babür İmparatorluğu'nda Ekber ve Evrengzib'den sonra en fazla şöhret kazanan II. Bahadır Şah Zafer şair ve sufi bir insandır. Ama onun şöhretinin en büyük sebebi 1857 Bağımsızlık Savaşı'dır.

Doğumu ve Çocukluğu:

Bahadır Şah Zafer 14 Ekim 1775'de doğdu. Babası II. Ekber Şah ve annesi bir Hindu olan Lal Bai'dir. Ebu Zafer ismi, Sirac Din Bahadır Şah lakabıdır.¹⁹² Bahadır Şah Zafer'in atası I. Şah Âlem bin Evrengzib Alemgir'in lakabı da Bahadır Şah'tır ondan dolayı Zafer, II. Bahadır Şah lakabıyla meşhur olmuştur.¹⁹³

Zafer'in çocukluğu hakkında şunu söyleyebiliriz: O da kendinden önceki şehzadeler gibi hayatını "Lal Kale"¹⁹⁴de geçmiştir. Zafer'in eğitimini dedesi Şah Âlem (1760-1806) takip etmiştir. Mehdi Hasan 'a göre Zafer'in hayatının en rahat günleri dedesi Şah Âlem dönemidir. Şah Âlem 1806'de vefat ettiği zaman Zafer 32 yaşındaydı.¹⁹⁵ Zafer Kuran'ın eğitimini o dönemin ki meşhur hafız Muhammed Halil'den almıştır.¹⁹⁶ Hafız Halil'den Kur'an eğitimi başta olmak üzere Arapça, Farsça ve Urdu dilini öğrenmiştir. Hattatlığı (güzel yazma sanat) Seyyid Celaledin Haydar'den öğrenmiştir.¹⁹⁷ Ama Zafer eğitim konusunda en önemli bölümü şiir sanatına ayırmış ve bizzat Urdu dilinin usta şairlerden biri olmuştur. Bu konuda

¹⁹² Ahmed Selim Arşe Temori: Kale Muala ki Jalkiya, 1.Baskı, Mektebe Cihan Numai Urdu Pazar, Delhi,1937, s. 41

¹⁹³ Aslam Pervez: Bahadır Şah Zafer, 1.Baskı, Mektebe Aliye, Lahor2014, s. 38

¹⁹⁴ Lal kale (Kırmızı Kale) Cemna nehrin kanarasın Babür saltentin bir hatıradır. On yedi yüz yılında Şah-ı Cihan bunu inşa etmiştir. Bu kalenin oratasında " Taht Taos" (tavuskuşu Tahat) üstünde oturup Babür padişahlar bütün Hindistan üstünde hükümdarlık yapıyordu. 1857'ye kadar bu öyle devam etmiştir.

¹⁹⁵ Mehdi Hasan : Bahadır Şah Zafer II, 1.Baskı, M.N Publishers & Distributors, Yeni Dheli,1987, s.44

¹⁹⁶ Amir Ahmed Elvi: Bahadır Şah Zafer, 1.Baskı, Dar Nami Press, Luckno1935, s. 9

¹⁹⁷ Mehdi Hasan : a.g.e, s. 43

Zafer beş büyük şairden eğitim almıştır. Bu şairler Nasiruddin, İzetul, Mir Kazim Hüseyin Bekarar, Ustad Zouk ve Urdu dilinin babası Mirza Asadullah Han Galib'dir.¹⁹⁸

Gençliği:

Zafer Dara Şakuh gibi süfidir, tasavvuf ile meşgul olan ve merhametli bir insandır. Zafer Şeyh Sadi- i Şirazi'nin (1193-1292) meşhur kitabı Gülistan-ı Sadi'ye tasavvuf yolu ile yedi yüz eli dokuz sayfalı bir şerh (açıklama) yazmıştır. Bu kitap da Şeyh Sadi'nin sözünü “ قال الشيخ ” (Şeyh der ki) ve ondan sonra açıklama yaparken “اقول” (ben diyorum ki) üslubu ile yazmıştır. Bu kitap 1813'de tamamlandı. Kitap'ın bir nüshası hala Raza Kütüphanesi Rampur'da mevcuttur.¹⁹⁹ Bu kitap “Matba Sultani”den ilk kez 1843'de basılmıştır.²⁰⁰ Zafer'in gençlik dönemi çoğu zaman şiir söylemek ve yazmakla geçmiştir. Çoğu zaman Lal Kale'de Zafer'in huzurunda şiir meclisleri kuruluyordu. Bahadır Şah Zafer bizzat çok yetenekli bir şairdi söylediği şiirler hemen hemen yirmi bine kadar ulaşmıştı. Zafer'in şiirleri dört divandan oluşmuştur. Birinci divan 1845, ikinci divan 1849, üçüncü divan (Divan-ı huzur vala) 1854 ve dördüncü divan 1860'de basılmıştır.²⁰¹ Ama Seyyid Amir Elvi Zafer'in divanlarının sayısını beş olduğun iddia eder, o “Padişahının beş divanı vardır ancak beşinci divan savaşta kaybolmuştur diyerek görüşünü belirtir.”²⁰² Zafer'in bir başka üç ciltli kitabı “Lugat ve İslah-ı Dakhani” 1811'de yazmıştır, Zafer bunun adını “Telifat-ı Ebu Zafarî” koymuştur.²⁰³

Zafer edebiyata düşkün olduğu kadar zevk ve eğlenceye de düşkün bir hükümdardır. William Dalrymple “Zafer gündüzleri avlanmak, şiir meclisi kurmak, bahçeleri gezmek ve yorulunca zeytinyağı ile kendine masaj yaptırarak, geceleri ise ayrışığı, müzik dinlemek ya da taze mangoları yemekle geçiriyordu.”²⁰⁴

Ailesi:

Ekber Şah'ın on bir erkek ve altı kız çocuğu oldu. Erkek evlatlarından en büyük oğlu Bahadır Şah Zafer, diğerlerinden Mirza Babür, Mirza Cihangir ve Mirza Selim'in isimlerini biliyoruz. Ekber Şah Mirza Cihangir'i kendinden sonra padişah görmek istiyordu. Mirza Cihangir'in erken vefatından dolayı Ekber Şah küçük oğlu Mirza Selim'i tahta geçirmek istedi. Ancak Ekber Şah İngilizlerden aylık maaş alıyordu ve onların istediği bir veliaht

¹⁹⁸ Bu şairlerin hayatı hakkında detil ile bilgi bakınız Aslam Pervez: a.g.e , s. 242-249

¹⁹⁹ Aslam Pervez: a.g.e, s. 261

²⁰⁰ Mehdi Hasan : a.g.e. S.44

²⁰¹ Aslam Pervez a.g.e s.261

²⁰² Amir Ahmed Elvi: a.g.e s. 149

²⁰³ Aslam Pervez: a.g.e s. 263, Amir Ahmed Elvi: a.g.e s.151

²⁰⁴ William Dalrymple: The Last Mughal, 1.Baskı, vFSC, England 2006,s.3

kendinden sonra hükümdar yapmak arzusundaydılar. Mirza Selim tahta da oturtulmadı ve Bahadır Şah Zafer Ekber Şah'tan sonra padişah olarak görmek istediler.²⁰⁵

Babürler da saray geleneklerine göre çocuklar küçük yaşta evlendiriliyordu. Bahadır Şah Zafer'de küçük yaşta evlendirilmiştir, hatta veliahtlık döneminde Zafer'in çocukları da evlat sahibi olmuşlardır. Bahadır Şah'ın eşlerinin tam sayısı bilinmemektedir, ancak farklı kaynaklardan bize altı eşinin isimleri ulaşmıştır. Bunlar Şerafet Mahal Begüm²⁰⁶, Ziyet Mahal Begüm, Taç Mahal Begüm, Aktar Mahal Begüm ve Serdar Mahal Begüm'dür. Bunlardan Şerafet Mahal Begüm, Mirza Moğol ve Ziyet Mahal Begüm Mirza Cevan Bahat'ın annesidir. Onun dışında hangi hatunun şehzadenin annesi olduğu bilinmemektedir. Zafer'in yukarda isimlerine değindiğimiz eşleri hakkında kısa bilgi vermek uygun olacaktır.

(1) Şerafet Mahal Begüm: Mirza Moğol'ın annesidir. Mirza Kama Din “ Muzaffer Name” de Kavas Hüseyin Mirza'nın bir olayı zikreder, İngiliz komutan Hudson, savaştan sonra Mirza Moğol, Mirza Hızır Sultan ve Mirza Ebu Bekir'i Delhi'de öldürdüğünde, Hüseyin Mirza orada mevcuttu. Hüseyin Mirza şehzadelerin katli vakasını şöyle anlatmaktadır: “ Askerlerin eline geçtiğinde ben arabadan indim. Üç cansız şehzadenin vücudunu aradım. Mirza Moğol'un omzu üstünde bir elbise vardı, ben onu aldım. Bir müddet sonra elbisesinin parçasını ben Mirza Moğol'un validesi Şerafet Mahal Begüm'e vermek istedim ancak o bunu kabul etmedi ve yüzünü çevirdi.”²⁰⁷

(2) Ziyet Mahal Begüm: Zafer'in en sevdiği hanımıdır. Delhi Urdu Gazetesi'ne göre Bahadır Şah, Ziyet Mahal Begüm ile 1840'de evlenmiştir. O zaman padişah altmış üç ve Ziyet Mahal on dokuz yaşındaydı. Mihir olarak yedi yüz bin rupi belirlendi²⁰⁸ beş yüz rupi de geline ve gelinin ailesine aylık maaş bağladı. Padişah her konuda Ziyet Mahal'in söylediklerini kabul ediyordu. Hatta çoğu tarihçiye göre 1857 savaşındaki yenilginin sebeplerinden biri de İngilizler için casusluk yapan bu kadındı. Allame Fazl Hakk Hayrabadi²⁰⁹ (1797-1861) der ki “ savaş döneminde padişahın vezir ve hükümet üyeleri vardı ancak padişah çok zayıf ve yaşlanmıştır. Gerçekte devlet yönetiminde padişahın karısı Ziyet Mahal ve vezir Hâkim İhsanullah Han'ın sözü geçmektedir. Padişahı tutukladıktan sonra

²⁰⁵ Aslam Pervez: a.g.e s. 41

²⁰⁶ Begüm Urdu dilinde hatun ya da hanım efendi anlamaktadır.

²⁰⁷ Aslam Pervez : a.g.e, s. 80

²⁰⁸ O dönemde ki Hindistan'ın parasının adı. Halada Pakistan ve Hindistan'ın parasının adı rupidir.

²⁰⁹ Hindistan'da “ İmam ul Manatka ve Felasafa” (Mentklerin ve felsefelerin üsta) lakabı kazanır Fazl-ı Hakk Hayrabadi 1857 savaşa bizzat katılmıştır. İngilizlerin karşı savaş için cihat fetvası verdi. Mahkeme önünde “Evet ben sizin (İngilizlerin) karşı cihad olarak fetvası verdim ve halada aynı şey diyorum” dedi. Bundan dolayı 2 Şubat 1861'de İngilizler tarafından idam edildi. Hapisteyken onun Arapça olarak yazdığı kitap “ الثورة الهندية یعنی الرسالة الغديره” bu konuda ilk kaynaktır.

daima kendilerine yardım etmesine rağmen İngilizler Ziyet Mahal Begüm'ü serbest bırakmadılar. Böylece oğlunu tahta geçirme planları suya düştü, malları gasp edildi.”²¹⁰

(3) Tac Mahal Begüm: Padişahın en sevdiği eşlerindedir. O dönemde yayınlanan “İhsanul Ahber ” adlı gazetede şöyle bir haber kayıtlara geçmiştir: “Taç Mahal Begüm hamile kaldığında sağ Selim doğum yapması için kendisine muska vermek üzere Mürşit Main Kale Sahab Moğol sarayına gelmiştir. Tac Mahal Begüm padişahın sürgün döneminde Allahabad’a kadar gitmiştir.”²¹¹

(4) Şah Abadi Begüm: Gerçek adı Bendi Bhai'dir. Aralık 1846'de Bahadur Şah Zafer'le evlenerek Şaha Abadi Begüm lakabını aldı.

(5) Aktar Mahal Begüm: Gerçek adı Man Bai olan Aktar Mahal Begüm aslında bir şarkıcıdır. Padişah bu şarkıcı hatun ile 1847'de evlenmiştir. İhsanul Ahber 'da bir haber şöyledir: “ Padişaha Rakhi Salonu²¹² gösterisinde Raca Bohla Nât'e beş rupi ve yakınlarına ikramda bulundu. Bu eğlence töreninde padişah bir şarkıcı ile evlenerek ona merteye ve şeref vermiştir. Aktar Mahal'a hitap etti, aylık iki yüz rupi maaş ve bir hadım hizmetçi verdi. Aynı zamanda padişah yeni eşi Man Bai için “Aktar Bhai” adıyla bir mühür hazırlanmasını emretti.”²¹³ Bu kadının Hindu olduğu adından bellidir.²¹⁴

(6) Sardari Mahal Begüm: Bu hanımın gerçek adı ve hangi dinden olduğu hakkında kesin bilgi yoktur. Bir rivayete göre fakir bir kadındır ve padişahın bir hizmetçisini hizmetçisidir.²¹⁵

Evlatları:

“Arşe Timuri”yi göre Bahadır Şah Zafer on altı erkek ve otuz bir tane kız evlada sahiptir. Erkeklerin isim şöyledir:

1-Mirza Dara Bahat Bahadır Mira Şaha (birinci veliaht)

2-Mirza Muhammed Mira Şaha (veziri-i azam ve muhtar)

3-Mirza Kevser Bahadır (ikinci veliahttır. Çok cesur ve güçlü bir kişidir, içki müptelasıdır.)²¹⁶

²¹⁰ Fazl-ı Hakk Hayrabadi_: Es sorata ul Hindiye,5.Baskı, Mekabe Kaderye, Lahore,1997, s. 254-269

²¹¹ Aslam Pervez: a.g.e, s. 81

²¹² Bu programda Hindular özel ve parlak iplik Brehmenlerden (kast sistemi göre Hinduların en üstündeki kast) ellerin üstüne bağlıyor ya da kızlar kendiler erkek karışların ellerine bağlar ki onlar yıl boyunca belalar onlardan uzak dursun diye.

²¹³ a.g.e,s. 82

²¹⁴ a.g.e,s. 82

²¹⁵ a.g.e,s. 83

- 4-Mirza Sultan Fetih ul Muluk Bahadır (üçüncü veliaht)
- 5-Mirza Kavi Bahadır (Savaş döneminde veliaht)
- 6-Mirza Zahir Din, halk içinde Mirza Moğol Bahadır şeklinde tanınır.
- 7- Mirza Ferhanda Bahş Bahadır
- 8-Mirza Hızır Sultan Bahadır
- 9-Mirza Baktavar Şah Bahadır
- 10-Mirza Sihrab Bendî
- 11-Mirza Ebu Ensar
- 12-Mirza Muhammedî Bahadır
- 13-Mirza Abdullah Bahadır
- 14-Mirza Küçek Bahadır
- 15-Mirza Şaha Abbas Bahadır
- 16-Mirza Ceva Bahadat Bahadır

Zafer'in bu on altı erkek çocuğundan birinci veliaht Mirza Dara Bahat Bahadır 1849'de vefat etmiştir. Vezir-i azam ve muhtar Mirza Muhammed Mira Şah 1847'de vefat etmiştir. Mirza Kevser Bahadır, 1857'den önce vefat etti. Mirza Fahkru 1856'de vefat etti.²¹⁷ Yani bu dört şehzade 1857 savaşından önce vefat etmiştir. Diğer on iki şehzade 1857'ye kadar hayattaydı. Delhi'nin İngilizler tarafından istilasından sonra özellikle hanedan mensupları çok zor duruma düşmüştür. Allâme Fazl-ı Hakk Hayrabadi der ki "herkes gibi padişahın hanedanından kim yakalanırsa onlar da idam edilmiştir. Bu zulümden sadece geceleri saklanabilenler hayatını kurtarabildi ama ne yazık ki böyle şanslı insanlar çok azdır.²¹⁸" Dr. Mübarek Ali der ki " 1857'in savaşı kaybettikten sonra Moğol saltanatına son verilmiştir. Bahadır Şah Zafer Yangon'da (Ranu)²¹⁹ vefat etti. İki oğlu binbaşı Hudson (1821-1858) tarafından öldürülmüştür. Bir çocuk Şehzade Feroz Mekke'ye kaçtı ve orada vefat etti, şehzade Fahkru'yu bir İngiliz yaraladı ve bir engelli olarak Delhi'de hayatına kaybetti. Diğer şehzadeler kaleden kaçtı ve sefil bir hayat sürdürdüler."²²⁰ Şehzadelerin savaştan sonraki

---

²¹⁶ Ahmed Selim Arşe Temori: a.g.e, s.52

²¹⁷ a.g.e, s. 84

²¹⁸ Allama Fazl-ı Hakk Hayrabadi: a.g.e, s. 269

²¹⁹ Yangon (Rangoon), Myanmar In en büyük kenti ve eski başkenti. Bahadır Şah burada defnedildi ve onun türbesi ve nesilde burada yaşıyor.

²²⁰ Dr. Mübarek Ali: *Ahiri Ahd Moğoleya ka Hindistan*, 1.Baskı, Fiction House, Lahore 2012, s. 42

durumunu Bahadır Şah Zafer'in hocası ve Urdu Dili'nin en büyük şairi Mirza Esadulla Han Galib söylemiş olduğu bir şiirle en güzel özetlemiştir:

کہوں کس سے میں کہ کیا ہے ، شب غم بری بلا ہے

مجھے کیا براتھا مرنا، اگر ایک بار ہوتا

ہوئے مر کے ہم جو رسو، ہوئے کیوں نہ غرق دریا

نہ کبھی جنازہ اٹھتا، نہ کہیں مزار ہوتا

Ne olduğunu kime söyleyeyim? Gamla geçen gece kötü bir beladır,

Eğer ölüm i bir defa olsaydı bu bana zar gelmezdi,

Öldükten sonra başımıza gelen rezillik yerine niçin denize Bahtmadık ki

ne cenazemiz kalkardı ne de bir mezarımız olurdu. ²²¹

Bazı şehzadeler hakkında üçüncü bölümde ayrıntılı bilgi verilecektir.

Zafer'in kızlarının isimleri "Arşe Timuri"ye göre şöyledir:

1-Keşefa Begüm	2-Nani Begüm	3-Ağa Begüm
4-Belaki Begüm	5-Berati Begüm	6-Şebihe Beg
7-Mekholi Begüm	8-Debisunnisa	9-Hasan Zemani Begüm
10-Nevab Begüm	11-Hacı Begüm	12-Kelsum Begüm
13-Cema Begüm	14- Avrengzib Zemani Begüm	15-Piyari Begüm
16-Besti Begüm	17-Nanni Begüm	18-Hamid Zemani Begüm
19-Salis Zemani Begüm	20-Kutbi Begüm	21-Belakin Begüm
22-Meryem Zemani Begüm	23-Rabia Begüm	24-Hatim Zemani Begüm
25-Kureşe Sultan Begüm	26-Sultan Zemani Begüm	27-Hayrunnisa Begüm
28-Sitara Begüm	29-Afser Zemani Begüm	30-Teniyet Begüm
31-Hatun Zemani Begüm ²²²		

1857 Bağımsızlık savaşından sonra tıpkı şehzadeler gibi Zafer'in kızları da çok zor duruma düşmüşlerdir. Ne yiyecek ne de giyecek bulamamışlardı. Artık gece geçirmek için çatıları, gündüzleri oturmak için gölgeleri yoktur. Hoca Hasan Nizami (1873-1955) bu

²²¹ Halil Toker, Hindistan'da Farsça ve Urduca Şiir ve II. Bahadır Şah Devri Şairleri (Doktora Tezi) İstanbul üniveritesi, İstanbul ,

²²² Ahmed Selim Arşe Temori: a.g.e,s. 27, Aslam Pervez: a.g.e, s. 86

hanımların elem dolu ve acıklı hikâyelerini “Begümat ki Anso” (hanımların gözyaşları) adlı kitabın da yazmaktadır. Biz burada Zafer’in çok sevdiği kız Evla Begüm’ün hikâyesi örnek olsun diye Kalsum Zemani Begüm’nin bizzat söylediğini aktarıyoruz. Kalsum Begüm der ki “Babamım padişahlığı bittiğinde ve taç ortadan kalktığında Lal Kale’de bir hengâme kopmuştur. Bir buçuk yaşındaki kızım “Ziyet” kucığımdaydı. O açlıktan ağlıyordu ama ne yemek için bir şey vardı, ne de onu emzirebilecek sütüm. Karamsarlık ve ümitsizlik içinde oturup ağlamaya başladığımda babamın elçisi geldi. Onunla babamın huzuruna gittim ve saygı ile selamladım. Padişah bana şöyle hitap dedi “Kızım! Ben gidiyorum ve seni Allaha emanet ederim, eğer kismette olursa sonra görüşürüz. Ben bu yaşta çocuklarım yalnız bırakmak istemiyorum ama ne yapayım çaresiz kaldım, sizin için endişeleniyorum. Benimle olursanız hayatlarınızdan endişe ederim. Kocanı al ve hemen başka bir yere git. ”Sonra ellerini kaldırdı ve şöyle dua etti “Allah’ım! Bu çaresiz evlatlarımı sana emanet ediyorum, sarayda yaşayan bu çocuklarım şimdi viranelere ve ormanlara gidiyorlar. Dünyada bunların hiç yardımcısı kalmadı. Allah’ım Timur’un ismi hürmetine muhafıza et ve bu çaresiz kadınlara merhamet et. Allah’ım Hindistan’daki yaşayan bütün Müslümanlar ve Hindular benim evlatlarım, onlara yardım et, bu beladan onları kurtar Allah’ım.”

Gecenin son vaktinde ve sabah namazından biraz önce Lal Kale’den iki erkek ve beş kadından oluşan bir kervanla çıktık. Erkeklerden biri benim kocam Mirza Ziyauddin, ikincisi padişahın eniştesi Mirza Ömer Sultandı. Kadınlar ben, Nur Mahal padişahın eşi ve bir kadın daha vardı. Biz son defa ağlayarak evlerimize baktık ve yola çıktık. Yolumuzun başında ikinci gün “ Kavralı Köyün ’den geçerken birkaç erkek ve kadın bize saldırdılar. Yanımızda bulunan bütün altın, gümüş ve parayı aldılar. Elimizde yemek namına bile hiçbir şey kalmadı. Oradan ailelerimiz arasında köklü ilişkiler olan Mir Feyz Ali’nin yaşadığı Ajarh’a gittik. Ama o da İngilizlerden korktuğu için bize yer vermedi, bize hiçbir şekilde yardım etmedi.

Nur Mahal kendinden geçip bayıldı, Ziyet de açlık ve susuzluktan ağlıyordu. Ama bizim elimizde hiçbir şey yoktu ve ben susup kocama bakıyordum. Ah! Biz saraylarda yaşarken ne hallere düştük, nereye gidebilirdik hiçbir yer yoktu, hiç yardımcı yoktu. Kismet böyleymiş ki biz sultanlıktan fakirliğe düştük, fakirlerin hayatları da rahat olur ama bizim hayatımızda o da yoktur. Biz öyle çatısız yerlerde yaşadık. Kocam için çok endişeleniyordum, eğer o dışarı çıkarsa İngilizler haber alacak ve onu da öldürecekti. Birkaç yıl sonra Hazreti Kale Mina Çiştî Nizami durumumuzu öğrenmişti. Bize yardım etti ve bana hac için yol parası verdi. Ben dokuz yıl Mekke, bir yıl Bağdat’ta kaldım ve sonra Hindistan’a döndüm. Hükümet

benden haber almıştı ve bana on rupi aylık maaş bağladı. Bizden bütün Hindistan'ı aldılar ve on rupi maaş bağladılar.”²²³

Tahta Çıkış:

1806'de Zafer'in dedesi II Şah Âlem vefat etmiş, yerine İngilizlerden maaş alan II. Ekber Şah bir kukla gibi tahta çıkmıştı. Doğu Hindistan Şirketi (East India Company) görünüşte bağlılığını bildirmişti. Emirler ve vezirler ulufeler dağıtıldı. En büyük oğlu Bahadır Şah Zafer veliaht ilan edildi. Ancak Ekber Şah'ın en sevdiği ve güzel karsı Mümtaz Mahal bunu kabul etmedi ve Zafer'in yerine kendi oğlu Mirza Cihangir'in veliaht olmasını istedi. II. Ekber Şah de karısını kıramadı ve hakkı olmadığı halde Zafer'in yerine Mirza Cihangir'i veliaht ilan etti. İngilizler Ekber Şah'a bu haksızlığı yapmaması gerektiğini söyleyince padişah, Zafer hakkında şöyle dedi “Ebu Zafer benim oğlum da değildir.” O günler de Delhi'nin genel valisi Mr. Archibald Stain Zafer'e çok hürmet ve saygı gösteriyordu, Zafer ile buluşup hakkının muhafaza edileceğini söyleyerek onu teselli etmiştir. Ama Zafer padişahlıktan ümidini yitirip şiirler, tasavvuf ve ibadetle meşgul olarak vakit geçiyordu çünkü onun padişah olabilmesi artık mümkün değildi.²²⁴

Aşırı içkiden Mirza Cihangir hastalanmıştı. 1812'de Lord Huntington ile bir görüşmesinde Mirza Cihangir günde bir şişeden fazla içmeyeceğine dair söz verdi. Bu kötü alışkanlığı 1821'de Mirza Cihangir'in ölümüne sebep oldu.²²⁵ Onun vefatından sonra Padişah Ekber (II Mirza Selim'i) veliaht yapmak istedi ancak İngilizlerin isteğiyle Bahadır Şah Zafer, 1837'de tahta çıktı. Esper der ki: “Mirza Ebu Zafer, Bahadır Şah lakabıyla Ekber'den sonra tahta oturdu. Moğolların (Babürlerin) geleneğinin tam tersi uygulamayla Zafer, babasının karşı çıkmasına rağmen padişah oldu. Ekber birkaç defa Zafer'in yerine Cihangir'i padişah olarak istemişti. Zafer'e veledi zina gibi töhmette bulunmuş, Cihangir iki defa Zafer'i zehirlemeye çalışmıştır. Lakin Zafer büyük oğuldur ve İngiliz hükümeti Zafer'in bu hakkını teslim etti ve Ekber'in vefatından sonra Zafer'i padişah olarak kabul etti.”²²⁶

Zafer bir tarafta babası ve diğer yandan kardeşiyle uğraşırken, Hindistan'ın gerçek hükümdarının İngilizler olduğunu anlayıp, kendisine sözde padişah olduğuna da çok üzülmüş ve karamsar bir ruh halini yansıta bir gazelle durumu şöyle tasvir etmiştir:

---

²²³ Kavaca Hasan Nizami: Begümat Kay Anso, I. Baskı, Maktabe Aliye, Lahore 2008 s. 127-133

²²⁴ Amir Ahmed Elvi, a.g.e., s. 39

²²⁵ Aslam Pervez, a.g.e., s. 39

²²⁶ a.g.e., s. 43

نہ کسی کی آنکھ کا نور ہوں نہ کسی کے دل کا قرار ہوں
جو کسی کے کام نہ آسکے میں وہ مشتِ غبار ہوں
مرارنگ روپ بگڑ گیا، مرا یار مجھ سے بچھڑا گیا
جو چمن خزاں سے اجڑ گیا، میں اسی کی فصل بہار ہوں
نہ تو میں کسی کا حبیب ہوں، نہ تو میں کسی کا رقیب ہوں
جو بگڑ گیا وہ نصیب ہوں جو اجڑ گیا وہ دیار ہوں
پئے فاتحہ کوئی آنے کیوں، کوئی چار پھول چڑھانے کیوں
کوئی آکے شمع جلانے کیوں، میں وہ بیکسی کا مزار ہوں
میں نہیں ہوں نغمہ جانفزا، مجھے سن کے کوئی کرے گا کیا

میں بڑے بروگ کی ہوں صدا، میں بڑے دکھی کی پکار ہوں²²⁷

Ne kimsenin gözünün nuruyum, ne kimsenin gönlünün kararıyum

Ben kimsenin işine yaramayan o bir avuç tozum

Rengim ve şeklim bozuldu, yârim benden ayrıldı

Ben hazan mevsiminde solan çemenin, o bahar mevsimiyim

Ne kimsenin sevgilisiyim, ne kimsenin rakibiyim,

Bozulan nasibim virane olan diyarım

Fatiha için niye kimse gelsin, niye çiçek serpmeye kimse gelsin

Biri gelip niye mum yaksın, ben o kimsesizin mezarıyım

Ben gönle ferahlık veren nağme değilim, beni dinleyip kim ne yapacak

Ben büyük yaprağın sesiyim, ben büyük dertlinin çağırısıyım²²⁸

Ekber'in vefatından sonra 25 Ekim 1837'deki "Came Cihan Numa" Gazetesi Zafer'in tahta geçtiği haberini şöyle verir: "Daha güneş doğmadan Sir Thomes Metcalfe, (1795-1853) kaleye teşrif etti. Mirza veliaht Bahadır tahta oturdu, yüz yirmi eşrefi padişaha ve beş eşrefi yeni veliaht Mirza Dar Bakht'a hediye etti."²²⁹ Ayne İskendiri'ye göre 28 Eylül 1837'de vefat

²²⁷ Zafer, Bahadır Şah: Divane Zafer, s.6 Pakistan Publications, Lahor

²²⁸ Halil Toker, Hindistan'da Farsça ve Urduca Şiir ve II. Bahadır Şah Devri Şairleri (Doktora Tezi) İstanbul üniveristesi, İstanbul, s.208

²²⁹ Aslam Pervez: a.g.e., s. 44

etmiştir. Ertesi gün Bahadır Şah Zafer tahta oturdu.²³⁰ Came Cihan Numa Gazetesinin haberinden anlaşıldığına göre II. Ekber döneminde veliaht kavgalarından kurtulmak için İngilizler, Zafer tahta çıkar çıkmaz yeni veliahtı belirlediler. Bunu için Sir Thomes Metcalfe beş eşrefi Mirza Dar Bahat'a hediye etmiştir.

Kişiliği:

Bahadır Şah Zafer II çok yumuşak huylu ve merhametli bir insandır. Doğal olarak mütevazi, sade, gurur ve kibirden çok uzaktır. Hayatı boyunca Zafer şarap, içki gibi kötü alışkanlıklar edinmedi. Zahir Dehlevi (1825-1911)²³¹ der ki “Hazreti padişah, padişahlık, ali ve yüce bir makam olmasına rağmen çok mütevazı, merhametli ve iyi ahlak sahibiydi. O kadar sade bir hayat anlayışı vardır ki kendisini Allah'ın küçük bir kölesi olarak tasavvur ediyordu, kibir ve gururdan uzaktı. Herkese Muhammedî ahlak üzerine davranıyordu. Velihtliğinden beri ibadet, riyazet, takva üzerine bir hayat sürmüştür. Gençliğinde de şeriatın men ettiği şeylerden uzak dururdu.”²³² Ama nargile içiyordu ve pan²³³ çiğniyordu.²³⁴ Mevlevi Zekauallah der ki “padişah fakir insanları çok seviyordu, aksak, elleri çolak, kör, sağır ve engelli bütün insanların maaşlarını evlerine gönderirdi. Hayatı boyunca hiçbir hizmetçiyi işten atmamıştır, hep onlarla yumuşak ve güler yüzlü konuşuyordu, onları hiç azarlamamıştır.”²³⁵ Galiba o sebepten dolayı Zafer'in huzuruna bir defa gelen onu bırakıp da başka bir yere asla gitmezdi.²³⁶ Bahadır Şah Zafer'in bu güzel ahlakından dolayı İngilizler de ona seviyordu ve onu hep hürmet gösteriyordu. Asypr der ki “ bütün kaynaklarda Bahadır Şah'ın iyi ve güzel ahlak sahibi bir zikredilir.

1806'de babası Zafer'in yerine Mirza Cihangir'i veliaht yapmak istediğinde dahi Zafer, babasına o kadar iyi davranmıştır ki Sultan hep padişahı iyi kelimeler ile hatırlar, hâlbuki ki Zafer o zaman otuz iki yaşındaydı.”²³⁷ Herkese çok çabuk kanıyordu. 1857'de padişah İngilizleri bırakıp özgürlükçülere yardım etmeye ve onlarla birlikte savaşmaya karar verdi. Ama Hâkim İhsanullah Han ve Mirza Elahi Bakaş gibi İngiliz casuslarına da sonuna kadar güvendi. Hatta birkaç defa askerler Hâkim ve Mirza İlahai'yi öldürmek istediler ancak

---

²³⁰ Aslam Pervez: a.g.e., s. 44

²³¹ Zahir Dehlevi'nin babası Seyd Celaldeen Heder Zafer'in hat hocasıdır. Ondan sonra Zahir, Zafer'in hizmetçi oldu ve “Rakimu Dula” (Padişahın yazarı) unvan aldı. Onun kitabı “Dastean-e Gadar” 1857'in savaş hakkında çok güzel bir esirdir. (²³¹ William Dalrymple: The Last Mughal, s. 15)

²³² Aslam Pervez: a.g.e., s. 44

²³³ Paan Hint altkatında çok meşhur yaprak ki insanlar bunu yer.

²³⁴ Mehdi Hasan : a.ge. s.44

²³⁵ Aslam Pervez: a.g.e., s. 202

²³⁶ Mehdi Hasan : a.g.e, s. 52

²³⁷ Aslam Pervez: a.g.e., s. 202

padişah buna izin vermedi ve bir defa kendi canı tehlikeye atarak onları kurtardı.²³⁸ (Bu konu üçüncü bölümde geniş olarak incelenecek.)

Bahadır Şah Zafer II iyi kalpli bir insandır, Delhi ve Delhi'deki yaşayan insanlar Zafer'i çok seviyordu. Bir defa İngilizler herkesin büyükbaş hayvanlarını alıp şehirden dışarı çıkmalarını emretmişlerdir. Çobanlar, aileler ve hayvanları alıp Cumna'nın kumları üzerine gittiler. Zafer şehirlerdekilere bu halini duyunca çadırını kumluğa kurdurdu. Sonunda İngiliz emir bu emri geri almıştır. Zafer ona şunları dedi: “ Ben yaşadığım müddetçe halkıma eziyet etmeyin, onları evlerinden barklarından etmeyin, ben öldükten sonra ne istersiniz yapın. Hatta Delhi'yi yakıp yıkmak isterseniz yakıp yıkın.” diye.²³⁹ Zafer'in sevilen özelliklerinden biri de Hindu olsun Müslüman olsun bütün tebaasını sevmesidir.. “ İhsanul Ahbar” gazetesinin bu iki haberi bunu göstermektedir. “ Kanver Debi Singh arz etti: Efendim! Yeğenimin evlenmesi için birkaç hizmetçi ve güvenlikçiye ihtiyacım var. İhtiyaçların giderilecek diye cevap verildi.” (gazete, 20 Şubat 1847) Bir başka habere göre “ Kanver Saleg Ram'ın oğlu Gopal Sing'in düğünde padişah elbise ve başka hediyeler de gönderdi ve saray hazinesinden Kenvar Pal Singh'in düğünü şanla yapılacak diye emir verdi. (gazete, 12 Mart, 1847) ²⁴⁰

Zafer'in döneminde Hindu ve Müslümanlar birbirlerine hoşgörülü davranıyorlar, birbirlerinin dini programlarına katılıyorlardı. Müslümanlar bazı Hindu jogilere çok hürmet gösteriyorlardı. Moğolların (Babürler) parlak dönemlerindeki bazı resimlerde padişahlar ve vezirler büyük jogileri²⁴¹ ziyaret ederken görür. Hindular da bazı Müslüman sofilerine hürmet gösteriyorlardı. Mesela Kaja Nizamettin'in mezarında bereket almak için gidiyorlardı. Zafer, Hindu ve Müslümanların dini programlara katılıyor, yüksekçe bir yere oturuyordu. Bundan hem Hindular hem de Müslümanlar çok mutlu oluyorlardı.²⁴² Padişah Hinduların duygularına çok önem veriyordu, hatta savaş zamanında bile inek kesmeyi yasaklamıştı. Birlikte omuz omuza savaşılmaması gereken bu kritik dönemde herhangi bir anlaşmazlık çıkmaması için kesenlerin ölüm cezasına çarptırılacağını ilan etti.²⁴³

Zafer ok atmada, tüfekle nişan almada, avlanmada ve ata binmek gibi işlerde maharetli biriydi. Hatta Zafer tek başına sekiz kişi gibi kuvvetlidir.²⁴⁴ Zaheer Dehlvi, der ki “ben babamdan duydum ki padişah tek başına sekiz kişiyi yeniyordu, sekiz kişi bir anda onun

---

²³⁸ Aslam Pervez: a.g.e., s. 203

²³⁹ a.g.e , s. 204

²⁴⁰ Ziyauddin Lahori: Bahadır Şah kay Şeb u Ruz, 1.Baskı, İlim ve İrfan Publishes, Lahor, 2009.s. 30

²⁴¹ Dünyayı terk etmiş münzevi Hindulara verilen isim.

²⁴² Aslam Pervez: a.g.e, s. 204

²⁴³ Jevan Lala: Gadar ki Subh u Şam,1.Baskı, Müştak Book Karnar , Lhaore, 1957, s. 119

²⁴⁴ Mehdi Hasan : a.g.e. 44

üzerine hücum ediyor, padişah ilk önce bunları durduruyor, daha sonra da tek başına onların üzerine hücum ediyordu.”²⁴⁵ Bahadır Şah Zafer ok atmada ustadır. İhsanu'l-Ahbar'ın 10 Temmuz 1846'de bir haberi şöyle nakil etmiştir. “Şehzade Mirza Şah Rukh Bahadır bir gün padişahın huzuruna çıktı ve kalabalığın içine çok zehirli bir yılan girmişti ve insanlar çok korkuyordu, ölüm tehlikesi olduğu söylendi. Padişah bunu duyunca nerede? Bana da gösterin dedi. Şehzade, padişahı yılanın yanına götürdü ve işaret etti efendim işte burada. Padişah yılanı bakıp onu bir ok öyle vurdu ki yılan bir anda orada öldü.”²⁴⁶ Padişah Bahadır Şah Zafer ok atmaya Aapa Singh adlı bir Sihten öğrenmişti. Padişah keskin bir nişancıydı. Havada uçan kuşları dahi okuyla vurabiliyordu.²⁴⁷ 1857 Savaşı'nda padişah seksen iki yaşındaydı. Yaşlı ve hasta olmasına rağmen, bazen Zafer bizzat savaş meydanına gidip düşmana saldırıda bulunmuştur.

12 Eylül 1856'de Delhi'de gece vakit padişahın bizzat İngilizlerin üzerine hücum edip onları tahrip edeceği ilan edilmiştir. Bunun için şehirdeki herkes İngilizlere karşı savaşması için cesaretlendirilmeye çalışılıyordu. Bu ilan Hindular ve Müslümanlara ilan edildi ki onlar bugünkü hücum için yemin etsinler diye.”²⁴⁸ Bu ilandan sonra on iki bin kişi silah alıp kaleye gelmişlerdir.²⁴⁹

Bahadır Şah Zafer sembolik, güçsüz bir padişaktır. Bundan dolayı ülkenin bütün işleri İngilizler tarafından yönetilmekteydi. Padişah İngilizlerden her ay bir miktar maaş alıyordu ve ülke işlerinden arta kalan vaktini geçirmek için kuş dövüşü izliyordu, yeni yeni hayvanları besliyor, rezil kadınların dans, şarklarını izliyordu ve böyle saçma sapan işlerde vaktini geçiyordu. İhsanu'l-Ahbar'dan bu konu hakkında birkaç haberi nakletmek uygun olacaktır: Hazret padişah (Allah onun devletini ebedi kılsın) Nazarat Han'ın bahçesine teşrif ettiler. Nazarat Han para, beş buket çiçek, çakni dali'nin ²⁵⁰ ve beş gemi hediye olarak arz etti. Saygıdeğer padişaha bu bütün şeyleri kabul etti. Şarkıcı kadınlar şarkılar söyledi ve dans etti, padişah bundan çok eğlendi ve mutlu oldu.”

(8 Ekim 1847) Padişah gece Muhammed Han'dan şarkı dinledi ve ona bahşiş verdi. (26 Şubat 1847) Muhammed Ebu Muzaffer Bahadır Şah beş günde bir Sultan Ziyet Mahal Begüm'ün evine teşrif etmektedir. Padişah Sultan Ziyet'in evinde öğle yemek yedi,

²⁴⁵ Zahir Dehlvi: Dastan-ı Gadar, Punjab Akadmi, 1.Baskı, Lahore 1995,s.43, Amir Ahmed Elvi: a.g.e, s.11

²⁴⁶ Ziyau Din Lahori, a.g.e, s.80

²⁴⁷ Geniş bilgi için bakınız: a.g.e, s.42

²⁴⁸ Jevan Lala: Gadar ki Shbu Şam, s. 14

²⁴⁹ Aslam Pervez: a.g.e, s. 202

²⁵⁰ Hindistan ve özellikle Ovadh bölgesinde tatlı bir şey. Bunu paan içine koyup insanlar yer. Şimdi Hint alt katında bunun adı “ Şaliye ya da Separi”dir.

hizmetçilere yemek ikram etti ve rakkaselerin dansını izledi. (6 Nisan 1849) (Bahadır Şah Zafer) kalede horozların kavgasını izledi. (29 Haziran 1849) Akşam vaktinde kumru gösterisini izlemeye gitti. Oradaki kişiler padişaha çok hürmet gösterdi. (19 Mart 1847) Velihaht bin kumru getirtti ve daha sonra da kumruları görevliye teslim edip iyi beslemesini emretti. (26 Ocak 1849) Padişah, kumruları gezdi ve yirmi beş çift kumruyu Mirza Cihandar'a hediye etti. Mirza Ahmed Abbas ve Nevab Muhammed Asgar Ali Han, Mirza Muhammed Şah Rukh (bin Bahadır Şah) padişahın huzurunda geldiler ve bildircin avına davet ettiler. Padişah bu daveti kabul etti ve onlara bildircin avlamanın özel tekniklerini anlattı. Daha sonra da ikisiyle güzel elbise ve bir çift bildircin hediye etti. (28 Ağustos 1846) Şehzadelerin hazırladığı bildircin gösterisini izledi. Vezirler de bundan çok eğlendi. (11 Eylül 1846)²⁵¹.

Hindistan'ın son padişahı Bahadır Şah Zafer, sadece kuşları değil atları ve file binmeyi de çok severdi. Zahir Dehlevi çok uzun bir kıssayı şöyle nakleder “ Hindistan'da iki süvari olduğu çok meşhurdur, biri Bahadır Şah, diğeri ise kardeşi Mirza Cihangir ve bir Marhata yarım süvaridir. Padişah seksen yaşına olmasına rağmen hala at üstünde dimdik durur. Padişah bir gün Hazret Nizamuddin Evliya'nın (1237-1324) mezarına giderken Macu Beğ'den binmek için yeni bir at istedi. Hemen at getirildi, padişah bindi, bütün hizmetçiler de padişahla birlikteydi. Padişah Macu Beğ'e “ben atı dizginliyorum, şimdi bak nasıl gidecek” dedi. Bir anda at yıldırım gibi hızlandı. Çok hızlı mezara gitti ve dönerken “ Mola Bakaş” file geri geldi. ²⁵² Hazreti padişah iyi bir süvari olduğu kadar iyi bir anlatıcıydı. Atın kusurlarını ve vasıflarını iyi bilir, her ırktan atları çok iyi biliyordu. Şehre gelen her iyi ata ilk önce padişah bizzat mülhaza ediyor, sonra şehrin reisler görüyordu. Padişah bütün iyi cins atlardan mutlaka edinirdi.²⁵³

Padişah'ın atının ismi “Hemdem” (arkadaş) ve filinin adı “ Mola Bakaş”tır (Allah'ın hediyesi). Hemdem çok güzel ve güçlü bir attı. Velihtlık döneminden beri padişah bu ata binerdi, kırk yaşına gelen bu atın vücuduna küçük küçük gül resimleri çizilmiştir.²⁵⁴ Padişahın fili “Mola Bakaş” da yaşlı bir fildir. Birçok padişah bunu kullanmıştır. Hindistan'da bu filin emsali yoktur, Mola Bakaş otururken bile diğer fillerden daha yüksek görünürdü. Boş zamanlarında Mola Bakaş kalede çocuklar ile oyun oynar, hiç kimseye zarar vermezdi. Padişahın hizmetçisi dışında hiç kimse ona yakınlaşmazdı. Padişah binmeden bir gün önce bu hizmetçi, ona “Mola Bakaş”ı hazırla, banyo yaptır” diyordu. Ertesi gün fil hazırlanıp

---

²⁵¹ Ziyau Din Lahori: a.g.e, s.75-76

²⁵² a.g.e, s. 44

²⁵³ a.g.e , s. 44

²⁵⁴ a.g.e, s. 48

padişahın kapısının önünde bekler, padişahı görünce üç defa selam eder, sonra otururdu. Padişah bindikten sonra hizmetçi işaret eder ve Mola Bakaş yürümeye başlardı.

1857 Bağımsızlık Savaşından sonra padişah esir düşmüş ve sürgün edilmişti. O günden sonra Mola Bakaş hiçbir şey ne içti ne de yedi. Hizmetçi bu durumu İngiliz komutana anlattı, İngiliz buna inanmadı ve bizzat görmek istedi. Ertesi gün yemek dolu bir sepet alıp filin yanında gitti. Mola Bakaş o sepeti tutup öyle şiddetle uzağa fırlattı ki eğer orada bir insan olsaydı kesinlikle zarar görecekti. Bunu görünce İngiliz komutan şaşırıp ve hizmetçiye “bu da isyancıdır, bunu da sat” dedi. Pazar’da hiç kimse bu fili almıyordu, bir dükkâncı bunu iki yüz eli rupi ile aldı. Hizmetçi file şöyle dedi “İşte Mola Bakaş! Bütün hayatın boyunca padişahlara hizmet ettin, ne yazık ki şimdi bir dükkâncın kapısına gideceksin.” Fil hizmetçinin bu sözünü duyunca hemen düştü ve o anda hayatını kaybetti.²⁵⁵

Bahadır Şah tasavvufa ilgi duyan biriydi. Çocukken Mevlana Fakruddin Çiştî’nin ²⁵⁶ (1715-1785) huzuruna getirildi, Mevlana, Zafer’i sevdi ve kendi elleriyle başına sarık bağladı ve padişahlığı için dua etti. Mevlana’nın vefatından sadece bir kaç ay sonra oğlu Gulam Kutbuddin de 1785’de vefat etti. Zafer o zaman on bir ya da on iki yaşındaydı.²⁵⁷ Zafer hayatı boyunca şeyhlerin meclisine katılmaktan mutluluk duymuştur. Hatta Mürşit’in şanına birçok gazel de söylemiştir. Zafer, Mevlana Fakruddin Çiştî ve oğlu Kutbuddin hakkında der ki:

مرید قطب دین ہوں خاکپاءے فخر دین ہوں میں

اگرچہ شاہ ہوں ان کا غلام کمترین ہوں میں

انہیں کے فیض سے بے نام روشن میرا عالم میں

وگرنہ یوں تو بلکل رومیہ مثل نگین ہوں میں

نہ کعبہ سے غرض نہ میخانہ سے کچھ مطلب

ہمیشہ گھستا ان کے آستانے پر جبین ہوں میں

یہی عقدہ کشا میرے یہی ہیں رہنما میرے

سمجھتا ان کو اپنا حامی دنیا و دین ہوں میں

بہادر شاہ میرا نام ہے مشہور عالم میں

ولیکن اے ظفر ان کا گداعے رہ نشین ہوں میں

²⁵⁵ Mehdi Hasan : a.g.e, s. 44, Zahir Dehvi: a.g.e, s.47-48 , Molana Arsalan: Dilçesp aur Anokhi Vakiat, 1.Baski, Maktebe Arsalan, Karaçi 2004, s.160

²⁵⁶ Mevlana’nın dedesi kendi mürşidinin emriyle Arengabad’dan Dehli’ye geldi ve burada 1785’de vefat etti. Zafer’in atalar başta olmak üzere bütün halkı ona çok seviyordu ve ona hürmet gösteriyordu.

²⁵⁷ Amir Ahmed Elvi: a.g.e, s. 14

Kutbuddin'in müridiyim, Fakruddin'in ayaklarının tozuyum ben
Gerçi şahım ama onların hakir kölesiyim ben
Onun feyzinden adım cihanda aydınlıktır
Yoksa basit bir samanım ben
Ne de Kâbe'yi isterim ne de meyhanede işim var
Hep onun kapısına alnımı sürterim ben
İşte o sorunlarımı çözendir, işte o benim rehberindir
Ona dünyada ve dinimde yardımcı sanırım ben
Bahadır Şah âlemde adım meşhurdur
*Lakin ey Zafer onun yolunun dilencisiyim ben*²⁵⁸

Son zamanlarında padişah da tasavvuf sohbetleri yapmaya başlamış ve insanları doğru yola çağırmaya başlamıştı. Bu vaazlardan dolayı birkaç kişi müridi olmak istedi, padişah onları kırmadı. “İhsanu’l-Ahbar” şu haberleri nakletmiştir. “ Rahim ve Abdullah adlı iki kişi huzuruna geldi. Herkes bir rupi ve iki sepet tatlı hediye olarak verip mürit olmak istedi. Padişah bunların istemeyerek de olsa kabul etti ve onları mürit lige kabul etti. Onlara tasavvufun önemli konular ve aşk-ı hakiki hakkında bir şeyler anlattı, daha sonra da herbirine elbise ve tespih verdi. (28 Ağustos 1846)²⁵⁹

1857 Bağımsızlık savaşında sonra padişahın sekreteri Mikend Lal açıklamada şöyle dedi “1855’de bazı askerler yürüyerek padişahın huzurunda geldi ve müridi olmayı istedi. Padişah onları mürit yaptı ve onları mürit, mürşit ve kendi mürşitler hakkında anlatmıştır. Daha sonra da onlara bir kırmızı celbesini bereket için verdi. Vali yardımcısı bu haberi alınca teftiş etti ve bundan sonra padişaha mürit olmayı engelledi.²⁶⁰ Ama bu konuda en iyi söz padişahın en yakın arkadaşı Hâkim Ahsanu’l-Han savaştan sonra mahkemenin önünde şöyle dedi “mürit yapmaktan dolayı insanlar padişahı dünyanın daha fazla dini rehber olarak tanımaktadır. Sadece askerler değil başka binlerce insan onun rehberliğini kabul ediyorlar. Bu gelenek eskiden beri böyle devam eder, padişahın babası da müritlik yapar ve padişah da kırmızı elbise vermeye başlamıştır. Delhi’deki mürşitler ki insanlar onlara çok saygı gösteriyordu hep derdi ki “padişah ruhani işlerde yeryüzünde Allah’ın halifesidir ve onun emrine uymak şarttır.” Ayrıca padişahın halk nezdinde dini bir lider olarak görünmesi

²⁵⁸ Bahadır Şah Zafer: Kürleyat e Zafer, Abdullah Academy, Lahore,2012, s.221

²⁵⁹ Ziyau Din Lahori: a.g.e, s.59

²⁶⁰ Hoca Hasan Nizami: Mukaddime Bahadır Şah Zafer, al Faisal market, Lahor, 2009, s.33

yönetim işini kolaylaştıran unsurlardan biri olmuştur. Padişahlardan ilk defa Bahadır Şah'ın babası insanlara müritlik yapmaya başlamıştır.²⁶¹

Bazı insanlar padişahın para ya da başka bir bahşış almak için mürit olup bazı rüyalar ya da saçma sapan şeyleri anlatarak ondan para sızdırıyorlardı. İhsanu'l-Ahbar'daki bir habere göre: "Hazreti padişah, Mevla Kutum hazretlerinin mezarının ziyarete gittiğinden türbe hizmetkârları yanına koşarak, "mübarek mezardan bize sizin yakın zamanda büyük bir müjde alacağımıza dair bir haber verildi" dediler. Padişah bunlara yüz rupi bahşış verdi. (29 Mayıs 1846) Bu haberden sonra Hoca Hasan Nizami durumu şöyle yorumlar: "Müjdeleri dinleyip çaresiz padişah mutlu olmaktan başka ne yapabiliyordu. Benim atalarım padişahın yüz rupi almak için bu metoda icat etmiştir çünkü o dönemde bu gelenek haline gelmiştir."²⁶²

Mali durumu:

Hindistan tamamı İngilizlerin eline geçtiği için padişahın para kazanabildiği hiçbir kaynak yoktur, bu yüzden padişahın mali durumu çok iyi değildir. Padişah İngilizlerin emekli bir hizmetçisi olduğu için bir miktar maaş alıyordu ama o yetmiyor, sonra padişah borcu alıyordu ve böylece günleri geçiyordu. Bahadır Şah'ın babası Ekber Şah II İngilizlerden yüz bin rupi maaş alıyordu hem de babası Şah Alem II den kalan miras da vardı. Bu sebeple Ekber Şah II'in hayatı rahat ve iyi durumda geçmiştir. Ama Ekber'in son günlerde babadan kalan mirası bitmiştir ve artık sadece İngilizlerden yüz bin rupi ile hayatını geçirmek zorunda kalmıştır. Ekber Şah II, İngilizlerden maaşını artırmalarını talep etti ancak İngilizler bunu dikkate almadı.

Ekber Şah II Raca Rama Mohan'ı (1734-1833) bu iş için elçi olarak İngiltere'ye gönderdi, Moahan Ray üç yıl İngiltere'de kaldı ve orda vefat etti, böylece bu iş tamamlanmadı. Bahadır Şah Zafer'in döneminde de durum aynıdır, babası gibi harcamaları çok fazladır ama İngilizlerin verdiği maaştan başka para kazanabildiği hiçbir kaynak yoktur. Zahir Dehlevi der ki "İngilizler tarafından sadece yüz bin rupi geliyordu, başka bazı dükkânların kira ve bahçelerden gar geliyordu, yani toplam padişaha aylık Yüz yirmi beş bin rupi geliyordu."²⁶³ Zafer'in babası Şah Alem II, Raca Ram Mohan Ray'yı İngiltere'yi gönderdi. Zafer de çok iyi Hindistan'ı dil bilen GeorgeTams'ı elçi olarak İngiltere'yi gönderdi ama bu elçi de maksadına ulaşmamıştır.²⁶⁴

²⁶¹ Hoca Hasan Nizami: a.g.e, s.33

²⁶² Ziyau Din Lahori: a.g.e, s.59

²⁶³ Aslam Pervez: a.g.e, s. 54

²⁶⁴ a.g.e, s.55

İngilizler padişahın maaşını artırarak yüz elli bin rupi yapmışlardır ancak bu padişahın ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzak bir rakamdır. Çünkü bütün şehzadeler ve padişahın hanedanı²⁶⁵ kalede yaşıyordu, bunlar hiçbir iş yapmayan harcaması çok olan insanlar oldukları için sürekli borçlanıyorlardı. Babürlerin son döneminde padişahlar küçük yaşta evleniyorlardı ve çok eşliliği tercih ediyorlardı. Bundan dolayı Babürlerin saraydaki sayıları her geçen gün artıyordu. Fransalı bir seyyah Louis Anri Poler bu konuya şöyle değinir: “Şah Âlem’in sarayında beş yüz kadın vardır, bunlardan padişahın yetmiş tane erkek ve kız evlatları vardır. Her sene bu kadınlardan padişahın birkaç çocuğu dünyayı geliyordu.”²⁶⁶ 1836’de bunların sayısı yedi yüz doksan beştir ve 1858’de bu sayı artıkça iki bin yüz dört olmuştur.²⁶⁷

Bu şehzadelerin saraydan çıkmaları yasak olduğu için ne iç bir yapabiliyorlar, ne de bir meslek öğrenme imkânları vardı. Durumun vahametini Zafer’in, 28 Ağustos 1846’da İngilizlere yazdığı bu mektup açıkça ortaya koyuyor “Ailedekilerin bazıları İngilizlerden gelen paraya zorla el koyacağız diyorlar. Bu ayın maaşını kaleye göndermeyin başka bir saraya gönderin ve orada taksim edin.”²⁶⁸ Bir başka Fransız seyyah Damadau seyahatnamesinde bu durumu şöyle anlatır. “Bunların çoğu sadece bir yatak odası ve yemek odasına sahipler. Ev işleri yapmak saray ehli için utanç vericidir bunun için hizmetçileri vardır. Ancak bu dönemde hizmetçi çalıştıracak paraları da yoktur. Sürekli görevli bir birlik dışarı çıkmamaları için bunları takip ediyordu.”²⁶⁹ Bu hanedandan bazılarında günde üç bazılarında ise beş rupi veriliyordu. Ama bu para ihtiyaçlarını karşılamadığı için her daim gürültü patırtı kopuyordu. Delhi’yi geldiğimde bazıları iki aydan beri hiçbir şey bulamıyordu, iki gündür aç dolaşıyorlardı. Öyle yüksek sesle ağlıyorlardı ki padişah kıymetli takımlarını satmak zorunda kaldı.”²⁷⁰ Spear bunlar hakkında şöyle der “Bu hanedanın evlerinin duvarlar dışarıdan hiç kimsenin görmemesi için yüksektir. Her kapı açılışında bu fakirin etrafında toplanırlardı. Bunlar doğduklarından beri burada hapistedir. Bunlardan bazıları gençtir, bazıları padişahın çocuğudur, ya da bazılarının anneleri ölmüş, ya da saraydan kovulmuşlardır.”²⁷¹

---

²⁶⁵ Babürlerin son dönemde bütün şehzadeler kala da yaşıyordu ve onlar için dışarı çıkmak yasaktır. Öncedeki padişah yada akrabaların bu evlatı “Selatin” derler.

²⁶⁶ Louis Anri Poler, Şaha Alem II kay Ahat ka Dehli derbar, Urduca çeverin Nasip Akther, 1.Baskı, H.M. Saeed, Componey, karaçi 1967, s. 98-99

²⁶⁷ Louis Anri Poler: a.g.e, s. 62

²⁶⁸ Reis Ahmed Caferi, Bahadır Şah Zafer aur un ka Ahad,1.Baskı, Kitap Menzil, Lahore 1957, s.210

²⁶⁹ Louis Anri Poler:a.g.e, s.137

²⁷⁰ Dr. Mubarek Ali: a.g.e s. 41

²⁷¹ a.g.e s. 41

Zafer'in durumu da bunlardan farklı değildir. 19 Haziran 1846'de gazetenin bu haberi padişahın mali durumunu gözler önüne seriyor. "Kasım Kort'un yöneticisi tarafından on iki bin dört yüz rupinin gönderildiği Padişaha arz edildi. İngiliz komutan bu parayla padişahın borçlarını ödedi." Padişah, İngiliz komutana şöyle bir yazı yazdı "Babbu Sorac Narain Muhatar görevinden ayrıldı, Temmuz'a kadar bizim giderlerimiz için para sorununu çözü. Soruca Narin de biraz rahat olsun. Bunun üzerine " padişaha kazandığınızdan daha fazla niçin harcıyorsunuz denildi.²⁷² Padişah her zor duruma düştüğünde İngilizlerden yeni borç almak zorunda kaldı. Padişah yazdığı bir dilekçede maaşının az olduğunu ve bütün borçlarının ödenmesi talep etti. Vali yardımcısı yedi şart öne sürdü. Eğer padişah bu şartları kabul ederse maaşı attırılacak, bütün borcu da ödenecekti. Şartlar şunlardır:

(1) Padişah, şehzadeler, hanımlar ve Timur (Babür) ailesine ait olan bütün köyler, yerler, bahçeler, kuyular ve evler her şey bundan sonra İngilizlerin mülkiyeti altında olacaktır.

(2) Bu şeyleri verdikten sonra padişah ya da başka hiç kimse hiçbir zaman geri alamaz, eğer isterse de geri verilmeyecektir. Eğer bu şartı kabul edilirse İngiliz devleti dört yüz bin rupiyi borç sahiplerine verecek.

(3) Padişah ailesinden birisi ölürse maaşı kesilecek ve varisleri hak iddia edemeyeceklerdir.

(4) Her ay Timur (Babür'ün) hanedanında doğan ve ölenlerin listesi İngiliz devletine gönderilecek.

(5) Padişah Şah Âlem, Ekber Şah ve Bahadır Şah'ın evlatları dışında yetmiş şehzadenin kalede yaşadığını yazdı. Maşlarınız artırılacak o şehzadelerden başkaları ve şah Alemin bütün evladı kaleden dışarı çıkarılacak.

(6) Şah hazinesinden kale içinde bir İngiliz Okulu açılmalıdır.

(7) Bundan sonra kalenin tamiri ve maaşların taksimi İngiliz temsilcisi tarafından yapılacak.²⁷³

Padişah zor durumda olduğu için bu şartları kabul etti. İngilizler gazeteler aracılığıyla padişahın bu şartları kabul ettiğini ilan ettiler. Artık bundan sonra padişahın ne kadar padişahlıkta kalacağı da bu anlaşmadan belli oldu.

---

²⁷² Ziyau Din Lahori: a.g.e, s.87

²⁷³ a.g.e, s.88

Bundan sonra Mahbul Ali Han yüz otuz dokuz bin yedi yüz yirmi yedi (139.727) rupi alacağını bildirdi. Kanvar Sing otuz sekiz bin, Hafiz Davud yirmi bin, Nazir kırk bin ve Asger Ali on dokuz bin, Mübarek'ın Nisa Begüm yirmi bin alacağını söyledi.²⁷⁴ Padişah bu kadar zor durumda olmasına rağmen şehzadelerin hiç biri devlet işleri ile ilgilenmiyor, günlerin oyun ve eğlence içinde geçiriyorlardı. Bu kadar kalabalık bir ailenin giderleri için Padişah sürekli İngilizlerden borç alıyor, buna diyet olarak yeni ödünler vermek zorunda kalıyordu.²⁷⁵

Mahkeme:

Ekber ve Avregzib'den sonra Babürlerden en fazla şöhret kazan II. Bahadır Şah Zafer'in hayatı gibi ölümü de zordur ve son günlerini Rangoon'da esir olarak geçirmektedir. Zafer'in hayatta en büyük olayı 1857 de İngilizlere karşı savaştır. İngilizler bunu isyan olarak nitilemekte ve Hintli yazarlar bunu bağımsızlık yâda inkılap hareketi olarak yazmaktadır. Bu savaş hakkında geniş bilgi üçüncü bölümde verilecektir ama burada kısaca Zafer'in esirlik hayatı ve ölümü hakkında bilgi vereceğiz.

26 Şubat 1857'de Barrikpur'daki savaş yâ da talimde on dokuz numaralı askeri bölük silah kullanmayı reddetmiştir. 26 Mart 1857'de Mangal Pandey adlı bir asker başkomutan Hudson'a silah çekti ve korgeneral Vaag'ı da öldürdü. 10 Mayıs'ta Meirut'te bir isyan çıkar. Hindu ve Müslüman askerler birlikte olup İngilizleri öldürmeye karar verdiler. Bundan sonra nerede İngiliz bulurlarsa öldürüp bunları Delhi yollarına serdiler ve 11 Mayıs Pazartesi günü “Din! Din! Din!” sloganı atarak Delhi'ye girdiler. 26 Şubat tan 11 Mayıs kadar ülkede birkaç yerde askerler İngilizleri öldürüyordu ama Zafer'in bu olayla alakası yoktur. 11 Mayıs sabahı padişah bunları gördüğünde o kadar ilgisizdir ki bunların Delhi'ye niçin geldiklerini anlamamıştır. Hatta Zahir Dehlevi'yi göre padişah şehir içine girmemeleri için şehrin kapılarını kapattırdı.²⁷⁶ Bu hareket o kadar hızlı yayıldı ki ilk önce Zafer endişelendi. Askerler ve İngilizler arasında barış teklif etti. Ama yavaş yavaş bütün Hindistan'dan askerler Zafer'e geldiler ve Zafer'den Hindistan'ın padişahı olarak bu harekete komutanlık yapmasını istediler.

Hekim Ağa Han bir şiirinde şöyle der:

جز ترے شابشاہ کہہ کس کے آگے روئے

کس سے کہے جا کے یہ غم کو ہمارے کھوئے

²⁷⁴ Geniş bilgi için bakınız: Ziyauddin Lahori: a.g.e, s.93

²⁷⁵ Dr. Mubarek Ali: a.g.e, s. 40

²⁷⁶ Aslam Pervez: a.g.e, s. 121

تجھ کو بی حق نے کیا ملک سخن کا شہسوار

ہیں بجا کرتے سمند طبع کو یہاں پوعے

***Başka hangi kapıda padişahımız söyleyip ağlasın
Kime gidip de bizim gamlarımızı çözün diye ağlasın
Konuşma ülkende sana hakkı padişahlık verdi
Burada gelip de doyasıya ağlasın***²⁷⁷

İlk başta Zafer bu savaşı komuta etmek istemedi ancak bir anda kendisini olayların içinde buldu. Kazanmak için elinden geleni yaptı. Ne yazık ki birkaç sebepten dolayı Zafer bu savaşı kaybetti. 14 Eylül 1857’de İngiliz ordusu muzaffer olarak Delhi’yi girdiler, on dört Eylül’den on dokuz Eylül’e kadar Delhi’de İngiliz askerler pek çok kişiyi katlettiler. Allame Fazl-ı Hakk Hayrabadi der ki “ Delhi’yi kontrol altına aldıktan sonra Hristiyanlar (İngilizler) Delhi’nin reislerin, zenginlerin öldürmeye başladılar, onlar mallar, hayvanlar ve her şey aldılar ve onların çocuklarını öldürdüler. Kaçmak için çalışanları uzak uzak yerlerden tutup idam edildi ve burada genç, yaşlı, hepsi öldürüldü”.²⁷⁸

19 Eylül 1857’de Padişah II Bahadır Şah Zafer de Lale Kale’yi bırakıp eşlerini ve şehzadeleri alıp Nizamettin hazretlerinin mezarına gittiler. Üç gün orada padişah ve ailesi yemeksiz ve susuz kaldılar. Hatta 21 Eylül 1857’de komutan Hudson Zafer’i Hümayun mezarında tutukladı ve Lale Kale’ye geri götürdü. Dört ay altı gün Nazir Hüseyin’in evinde esir edildi. Daha sonra 27 Ocak 1858’den 9 Mart’a kadar Albay Davis’in mahkemesine bir suçlu olarak getirildi. Albay Davis’in mahkeme yirmi iki²⁷⁹ oturumda bu savunmayı dinledi ve 9 Mart 1858’da Zafer için Doğu Hindistan Şirketi (East India Company) hakkında karar verildi.²⁸⁰

Bu karara göre 7 Ekim 1858’de Delhi’den Rangoon’a devlet mahkûmu olarak Allahabad’a gönderildi. Zafer ailesinden yedi kişi ile birlikte bir araç da bulunuyordu. 13 Kasım 1858’de bu esirlerin kervanı Allahabad’a ulaştı. Burada padişahın sağlığı muayene edildi ve yaşına göre dinç ve kuvvetli bir insan olduğu, hiçbir organik hastalığı olmadığı tespit edildi. 16 Kasım 1858 sabah vaktinde Allahabad’dan Mirzapur, 22 Kasım’a Dinapur, 27 Kasım’da Rac Mahal, 1. Aralık’ta Khoodnah’a sabah 08.00’de ve 4 Aralık Pazar günü sabah saat 9.05’te Diamond Liman’ına ulaşmışlar. Burada hemen bu esir kervanı “H.M Megara” adlı bir gemiyi bindirilip de 11.30’da deniz yolunda Rangoon’a doğru yola çıktılar. Bu gemi

²⁷⁷ Amir Ahmed Elvi: a.g.e, s. 64

²⁷⁸ Allama Fazl-ı Hakk Hayrabadi : a.g.e, s.269-270

²⁷⁹ Kaja Hasan Nizami bu yirmi iki oturum kaleme aldı. Bakınız Mukadma Bahadır Şah Zafer

²⁸⁰ Aslam Pervez: a.g.e,s. 121

Hindistan'ın son padişahı ve ailesinden olan on altı esir tutuklu olarak 9 Aralık 1858'de Rangoon'a ulaşmıştır.²⁸¹

Ölümü:

Esir olmak, itibar ve saygı kaybetmek, doğduğu vatandan uzaklaşmak, gibi zor durumlar genç insanı dahi öldürebilir. Zafer zaten çok yaşlanmıştır, Rangoon'a geldikten sonra, hep hasta oldu. Nitekim Ekim 1862'den itibaren Zafer'in sağlık durumu iyice kötüleşmiştir. Esirler için yapılan harcamaların muhasibi Nelson Davies, Padişahın bu durumunu fark etti ve günlük tutmaya başladı (1831-1887). Bahadır Şah Zafer'in son günleri hakkında Nelson Davies şöyle yazar: “Mahkûmları gördüm, hepsi iyiydi ama Ebu Zafer günden güne zayıflıyordu. (Perşembe 23 Ekim 1862) Ebu Zafer'in hizmetçisi Ahmet bey dedi ki o “zayıfladı ve yemek yerken zorlanıyor” (Pazar 26 Ekim 1862). Devlet mahkûmlarını gördüm, Ebu Zafer sürekli zayıflıyor (Pazartesi 27 Ekim 1862). Devlet mahkûmlarını gördüm, Ebu Zafer'in durum iyi değil (1 Kasım 1862) Ebu Zafer'in boğazı felç oldu o yüzden yemek yemeğe dahi zorlanıyor. 3 Kasım 1862) doktor onun hayatından ümidini yitirdi.

Nelson Davies'e göre Ebu Zafer daha uzun süre yaşayamaz (5 Kasım 1862). Ebu Zafer'in boğazındaki felç şiddetini artırdı ve doktorlar ümidini yitirdi. Ben ona kabir için yer hazırladım, oraya tuğla ve tabut getirilmesini emrettim. (Cuma 6 Kasım 1862) Ebu Zafer bugün sabah beşte vefat etti. Her şey hazırdı ondan bugün akşam saat dördte tuğladan oluşan kabrine defnedildi ve onun kabri düzleştirildi. Biraz mesafede bambu çubuk saklandı, ne zamana kadar bu bambu çabuk yeryüzüne düşerse o zamana kadar sokakta ot olacak. Bu kabrin Hindistan'ın padişahına ait olduğuna dair hiçbir işaret yoktur (Cumartesi 7 Kasım 1862). Merhumu defnetmek için bir Molla görevlendirildi, cesedi bir kutu içinde koyup, üstünde kırmızı renkli bir örtü örtüldü. Kalabalık bir grup Müslüman cenazeye katılmak istedi ancak bunlara izin verilmedi. Padişahın iki oğlu “Civan Bahat ve Şah Abbas” ve hizmetçi Ahmet bey de cenaze ile birlikteydi. Padişahın ailesi ve hanımlarının cenazeye katılmalarına izin verilmedi.²⁸²

Zafer'e esaret döneminde kalem kâğıt verilmemesine rağmen yazmış olduğu bazı gazeller ve şiirler Hindistan'a ulaştı. Zafer vefatından sonra Hindistan'a gönderilmeyeceğini biliyordu diğer hasretler arasında en büyük hasret Hindistan'dan uzakta ölmek ve defin etmek içinde kalmış. Yazmış olduğu gazellerden Zafer'in en meşhur ve dertli gazeli şudur:

²⁸¹ Mehdi Hasan : a.g.e, s. 416-419

²⁸² Aslam Pervez: a.g.e, s. 148- 149

لگتا نہیں ہے جی میرا اجڑے دیا ر میں
 کس کی بنی ہے عالم ناپائیدار میں
 بلبل کو پاسباں سے نہ صیاد سے گلہ
 قسمت میں قید تھی لکھی فصل بہار میں
 کہہ دو ان حسرتوں سے کہیں اور جا بسیں
 اتنی جگہ کہاں ہے دل داغ دار میں
 اک شاخ پہ بیٹھ کے بلبل ہے شادماں
 کانٹے بچا دیے ہیں دل لالہ زار میں
 دن زندگی کے ختم ہوئے ، شام بوگنی
 پھیلا کے پانو سونیں گے کج مزار میں
 کتنا ہے بد نصیب ظفر دفن کے لیے
 دوگزر زمین بھی نہ ملی کوئے یار میں²⁸³

Kalbin bu harap diyar da rahat etmiyor
Zaten bu fani cihan da kim rahatlıyor
Bülbül ne muhafızdan ne de avcıdan şikâyetçidir
Kısmette de bahar mevsimde esir olmak yazıyor
Bu hasretleri söyleyenler başka bir yere gitsinler
Kırılmış kalpte boş yer kalmıyor
Gülün dalı üstüne oturup da bülbül mutludur
Üzgün kalbinde dikenler yayılıyor
Hayatımın günleri bitti, akşam oldu
Ayaklarımızı yayıp mezarda uyuyacağız
Ne kadar bahtsızdır Zafer defin olmak için
*Sevgili diyarında iki adım yerde bulunmuyor*²⁸⁴

Zafer'in vefatından sonra Müslümanlardan bir grup Hindistan'dan Rangoon'a gelmiştir. Burada fatih okumak için Zafer'in türbesi ya da mezarını bulamamışlardır. Bunlar

²⁸³ Dr. Vidya Sagar Anad: Bahadır Şah Zafer aur Ceng-i Azadi ka Evvelin Mujahid, I. Baski, Asad Perenter, Lahore 2007, s. 495

²⁸⁴ Bu şiirlerin Zafer'in olduğuna dair kesin bir bilgimiz yok, ama bu şiir Zafer'in adı ile Hint Alt Kitasında hemen hemen her kitapta, hatta okular da okutuluyor.

geri dönmüşler ve devleti şikâyet ettiler, daha sonra kendi aralarında para toplayıp Zafer'in mezarını yaptırdılar.²⁸⁵

Mimari Eserler:

Zafer, Babürlerin yıkılış ve sıkıntılı döneminde tahta çıkmıştır, hatta o zaman Delhi'nin sultanı da İngilizlerin bir emekli hizmetçisidir. Bahadır Şah Zafer, Babürlerin aydınlık ve güçlü dönemde padişahlar mesela Ekber, Cihangir ve Şah-Cihan gibi Taç mahal, Padişah cami gibi büyük inşaat yapamamış ama çok az sayıda mimarî eser Zafer döneminde yapılmıştır.

Kırmızı Kaledeki “Hayat Bahşiş” bahçesinde Zafer bir kanal kenarında kırmızı renkli bir teras inşa ettirdi ama 1857'den sonra o da yıkıldı.²⁸⁶ Yeni Kırmızı Kalede padişah küçük bir cami inşa ettirdi ama o da 1857 savaşıdan sonra harabe oldu. Kırmızı Kalenin arkasında kırmızı renkli bir kapı inşa edildi, bu kapı hala ayakta mevcuttur ve onun üstünde Zafer'in yazmış olduğu yazıya göre 1841'de inşa edilmiştir.²⁸⁷ 1842'de büyük kalede küçük bir saray yaptırdı. Bunun hakkında Sir Seyyid Ahmed Han der ki “ bu mahal eski değil belki dört, beş yıl önce padişaha Ebu Zafer yaptırdı.²⁸⁸

Kırmızı Kalede Bahadır Şah Zafer için bir mahal inşa edilmiş, bu sarayın adı “Zafer Mahal” koyuldu. Bu mahal 1842'de inşa edildi ama 1857'ten sonra bunu askerler havuz olarak kullandılar.²⁸⁹ Bahadır Şah Zafer'in mürşidi Kutup Sahib'in mezarına yakın güzel bir mahal inşa edildi ama şimdi o da harap oldu. Bu mahal ile birlikte kırmızı bir kapı da yaptırıldı, adı Bab-ı Zafer konulan bu kapı halen mevcuttur.²⁹⁰ 1829-1830'da Bahadır Şah Zafer en sevdiği eş “ Ziyet Mahal” için çok güzel bir mahal inşa edildi. Bu sarayın bazı yerleri hâlâ da selamettir ve burada şimdi kız lisesi vardır.²⁹¹ Zafer, babası II. Ekber Şah ve dedesi Şah Âlem'in türbeleri yanında mermer taşlı bir türbe yaptırdı ama buraya defin nasip olmadı.²⁹² Başka birkaç inşaat yapıldı 1857 savaşıdan sonra onlardan hiçbir şey mevcut kalmadı. Tabi ki Zafer böyle şeyleri çok seviyordu ama mâlî durum o kadar zordu ki çok istemesine rağmen Zafer büyük bir bina yapamadı.

---

²⁸⁵ Aslam Pervez: a.g.e,s. 149

²⁸⁶ a.g.e, s. 226

²⁸⁷ a.g.e, s. 226

²⁸⁸ a.g.e s. 227

²⁸⁹ a.g.e, s. 228

²⁹⁰ a.g.e, s. 228

²⁹¹ a.g.e, s. 230

²⁹² a.g.e, s. 232

Padişahın ahlakî durumunu yazmadan önce o dönemdeki Hindistan'ın siyasi ve sosyal durumundan bahsetmekte fayda vardır.

Hindistan'daki Genel Durum:

Evrengzib'in vefatından sonra Babürlerin saltanatı çok hızlı bir şekilde çöküşe geçmiştir. Bu sadece bir İmparatorluğun çöküşü değil, belki de toplumun çöküşüdür. Hindistan'da yaşayan halk, Babür İmparatorluğunun padişahını kendisi için koruyucu olarak görüyordu. Bunun için tüm Hindistan halkı, padişaha saygı ve vefada kusur etmiyorlardı. Ama padişah zayıf düşünce halk, Babür İmparatorluğu'nun padişahı onların canını ve malını korumaktan aciz düşmüştür. Ama bu yerli emirler ile tam olarak halk ait olmadı çünkü bu emirler zayıf düşünce sürekli olarak bir aile yerini başka güçlü bir aile oluyordu. Halk bu iktidarın değişmesiyle hiç ilgilenmezdi çünkü bu siyasi kuvvetin değişmesi onların hayatında hiçbir şey değiştirmiyordu.

Halk için din, mezhep, millet, vatan sevgisi hiçbir şey ifade etmiyordu. Para karşılığı savaşıyorlardı eğer para yoksa padişah için bile savaşmazlardı. Mesela 1756'da Amadu'l-Mülk adıyla Babür'ün bir vezirinin ordusu savaş meydanında onu bırakıp kaçtı çünkü vezir onlara maaş vermemişti. Ahmed Şah Abdali (1722-1773) Delhi'ye saldırırken bu vezir, topları muhafaza etmek için hiç kimseyi bulamamıştır. Sonunda kendisini yalnız ve yarımsız hissederken Abdali'ye teslim olmuştur.²⁹³ İç savaşlardan dolayı herkes işini bıraktı. Çiftçiler ormanlardan gittiler, halkın çoğu işsiz kaldı ve soygunculuk gibi rezil işleri yapmayı başladılar. Hindistan'da yollar güvensiz oldu ve suçlar çok arttı. İngiliz yazar Keene o dönemdeki Hindistan'ın durumu şöyle anlatmaktadır: “Yollar hemen hemen yok olmuştur, şehirler yıkılmış, yakın köylerle bile iletişim kesilmişti, çünkü bu ülkede artık yollar güvensizdi”. Çiftçiler ihtiyaçlarından fazlasını ekip biçmiyorlardı, çünkü ihtiyaç fazlası ürünü satabilme garantisi yoktu. Parayı yeraltına gömüyorlardı ve yeni bir paranın ümidi de yoktu. Yağmur yağmadıkça ürünler harap oluyordu ve binlerce insanlar acı ile hayatını kaybediyordu.²⁹⁴

Hindistan'da siyasi durumu:

Hindistan'da o dönemde hiçbir güçlü devlet olmadığı için siyasi güç de çok zayıflamıştır. Babür hanedanı arasında sürekli olarak kavga çıkıyordu. Bunun üstüne dışardan birkaç emirle gelip de Hindistan'a saldırdılar. Bunlardan Nadir Şah (1668-1747) ve Ahmad

---

²⁹³ Mübarek Ali: a.g.e, s. 23

²⁹⁴ H.G. Keene, Hindustan Under Free Lances, 1770-1820, Shannon, İreland, 1.baskı, P. 42

Şah Dürrani (1722-1773) çok meşhurdur. Onlar Hindistan'da çok büyük yağma yaptılar ve Hindistan'ın parasını dışarı götürdüler. Mesela Nadir Şah'ın yağması hakkında tarihi kitaplar şöyle bilgi geçmektedir.

Özel padişahın hazinesinden -----	otuz beş milyon rupi
Özel mücevher hazinesinden -----	yüz elli milyon rupi
Taus ve Ravan tahtlar -----	otuz milyon beş yüz bin rupi
Çeşitli saray memurlarından -----	yüz elli milyon rupi

Bunların yanı sıra padişaha ait olan filleri, atları ve zengin insanlardan büyük miktarda para ele geçirdiler. Para vermeyenlere çok ağır ceza verildi, bazı insanlar onurunu kurtarmak için intihar etmiştir. Ali Dari Han, Kamyab Han, Şir Afgan ve Halik Yar Han gibi o dönemdeki zengin insanlar intihar edenler arasındadır.²⁹⁵

1739'da Gazne'den yola çıkan Ahmed Şah Dürrani Mayıs 1739'da Pencap bölgesinden Hindistan'a girdi. Pencap çiftliklerinden Delhi'nin sokaklarına kadar her yerde kan döktü. Babür ve İran'daki devlet ilişkileri daima iyi gidiyordu. Ama Nadir Şah İran'da tahta geçtiğinde Hindistan'ın padişahı Muhammed Şah Rangeela (1719-1748) onu kutlamamış.²⁹⁶ Bir başka sebep Nadir Şah'ın büyükelçine Delhi'de kötü muamele yapılmasıdır.²⁹⁷ Bazı tarihi kitaplara göre Nizamülmülk'ün (Dekken valisi) ve Saadet Han (1680-1739) (Avadh valisi) onu Hindistan'a saldırmak için davet etti.²⁹⁸ Bir sebep şu da olabilir ki Osmanlılarda ve başka birkaç bölgede problem oluyordu, İran'ın ekonomisi de kötü olmuştur. Bu iki sıkıntıdan kurtulmak için büyük bir ordu ve para lazımdır. Para almak için de Hindistan'a saldırdı ve fazlasıyla para bulmuştur.²⁹⁹

Ahmed Şah döndükten hemen sonra Ahmed Şah Dürrani gelmiştir ve 1757'de Hindistan bir defa daha da yağmalanmıştır. Delhi'de yaşayan zengin ya da fakir herkese para cezası verdi. Sadece bir şehir Lahor'dan on milyon rupi aldı.³⁰⁰ Babürlerin son döneminde Urdu dilinde en meşhur şairlerden birisi Mîr Takî Mîr (1723-1810), Ahmed Şah (Abadali) Dürrani 'nin yapmış olduğu zulüm bizzat görmüştür. O şöyle der “ Dürrani askerleri geldiler ve katliam yapmaya başladılar. Şehrin kapılarını kırıp insanları hapsettiler. Çoğunu yaktılar ve

²⁹⁵ Mübarek Ali: a.g.e, s. 24

²⁹⁶ Aziz Ahmad Çuhardi, Puncab Mogolon ki Ahd-i Zeval min ,1.Baskı, Puncab Research foundation, 1980, s. 56

²⁹⁷ a.g.e, s. 58

²⁹⁸ Ama bu bilgi doğru değil çünkü bu bölgenin valiler hep Dehli sultana kendini hâkim teslim ediyordu. Ve Nadir Şaha ile Dehli sultanın yapmış savaşta Babürlerin yardım ettiler.

²⁹⁹ Aziz Ahmad Çuhardi, a.g.e , s. 60

³⁰⁰ a.g.e s. 73

başlarını kestiler. Yiyecek, içecek hiçbir şey bırakmadılar. Çatıları yıktılar ve duvarları indirdiler. Şerefli insanları rezil ettiler. Zengin sınıf fena halde düşerek bir bardak suya muhtaç oldular. Bu zalim askerler insanlara işkence ediyordu ve kadınlara tecavüz ediyordu. Evlere, sokaklara ve pazarlara girdiler. Her yeri kan gölüne çevirdiler. Eziyet, zulüm ediyorlardı ve insanları dövüyorlardı. Evler yıkıldı, mahalleler viran oldu, yüzlerce insan bunların zulmünden dolayı hayatını kaybetti. Eski Delhi “ Cihan Taze” (onun güzelliklerinden dolayı ona taze derlerdi). Her yerde ölü başlar, eller, ayaklar vardı. Bu mazlum insanların evleri öyle yanıyordu. “Gözleri siyah topraktan başka hiçbir şey görmüyordu. Hangi mazlum ölüyorsa o rahat içinde ölüyordu ve hangi bu zalimlerin ellerinde geçiyorsa sıkıntı içinde düşüyordu.”³⁰¹ Lahor’dan Ker Nal’a kadar sekiz bin, Delhi’de yirmi bin kişi öldürüldü.³⁰²

Delhi’nin bu harabe dönemde Mir Takî Mir’in söylediği şu şiir çok meşhur olmuştur:

کیا بود و باش پوچھو ہو پورب کے ساکنو
 ہم کو غریب جان کے بنس بنس پیکار کے
 دلی جو ایک شہر تھا عالم میں انتخاب
 رہتے تھے منتخب ہی جہاں روزگار کے
 جس کو فلک نے لوٹ کر ویران کر دیا
 ہم رہنے والے ہیں اسی اجڑے دیار کے

*Ey üzgün yaşayanlar ne meskenimizi soruyorsunuz
 Bizi garip bildiğiniz için gülerek kahkaha atarak çağırıyorsunuz
 Delhi, cihanda yaşamak istediğimiz tek şehirdir
 Orada hep çalışmak isteriz
 Onu gökyüzü yağmalayıp viran etti
 Biz o harap diyarın asıl yaşayanlarıyız*

Hindistan’ı küçük küçük devletler arasında parçalamıştır ve her yere hâkim olmuştur. Her savaştan sonra hükümler, ülke ve sınır değiştiriyordu. Bundan dolayı insanlar için vatan ya da millet hiçbir şey ifade etmiyordu. Din ve mezhep konusu da hemen hemen aynı durumdadır. Yani Hindistan’ın farklı farklı dinlere mensup olan insanları Hindistan’da farklı bölgelerde yaşıyordu ve bunları bir araya getirip dışarıdan gelen düşmanlarla savaştırmak da imkânsız olmuştur. Sadece isim olarak Delhi’deki

³⁰¹ Mir Taki Mir: Mir ki Aap Beti, Urduca çeverin, Nisar Ahmed Faruki, 1. Baskı, Dehli, 1957, s. 124-123

³⁰² Aziz Ahmad Çuhardi, a.g.e, s. 70

Babür sultanına aittir ama 1857'deki savaşı kaybedince yerine İngilizler bütün Hindistan'a hâkim olmuştur.³⁰³

Ahlaki Durumu:

Siyasi durum kötü olunca ülkede her şey olumsuz etkilenmiştir. O dönemdeki insanlar başarılı olmak için ahlaki gözetmiyordu ve kendi amaçlarına ulaşmak için yalan başta olmak üzere yolsuzluk, entrika ve suikast gibi kötü alışkanlıklar edinmişti. 1786'da doğan Muhammed Sadık adlı bir Hintli o dönemdeki insanların alışkanlıkları hakkında şöyle söyler: “Bu arkadaşlar ve dostların hepsi ikiyüzlüdür. İşine gelmeyince yalan söyler, kandırır, bahane eder ve belalara sebep olur. Burada herkes birbirine düşman ve işleri harap eden işini düzgün yapmayan padişaktır. Adalet ve insaf yolunu kaybeden, bencillik ve gurur içindedir. Bütün valiler kötü alışkanlığa sahiptir. Devlet başkanları sabahtan akşama kadar rüşvet almak için çalıştılar. Devletin büyük yerlerinde olanlar kaçınılmaksızın, adaletsizlik ve zalimlik. Tarih yazarları, vezirleri ve padişahları sadece övmekle yetiniyorlar, olumsuz durumları objektif bir tarz ile aktarmaktan çok uzak davranıyorlardı. Kısacası bâtılı hakka tercih ediyorlardı.”³⁰⁴

Bu kötü alışkanlık sadece fakir sınıfta değil, üstün ve zengin sınıfta da problem oluşturmaktadır. Onlar para elde etmek için yalan söylerlerdi, başkalarını kandırmak gibi her yola giderlerdi. Karim- Akbar adlı gazete 4 Temmuz 1845'de padişahın ailesinden Mirza Aşur hakkında bir haberde şöyle yazmıştır: “ Bugünlerde Benares'ten³⁰⁵ bir Brahma rahibi gelmiştir ve her yerde, ben yeryüzünde saklanan eski hazineleri bulabilirim diyor.” Mirza Aşur o kişi hakkındaki haberi duyunca onu çağırdı ve bizim evimizde hazineler saklıdır ama şimdi nerede olduğunu bilemiyorum dedi. Eğer sen yerini bilersen ve orada hazine çıkarsa yarısını sana vereceğim dedi. O Brahma rahibi dedi ki, ben yerini söyleyeceğim. Eğer hazine çıkarsa yarısı senin, yarısı benim olacak.

Bu şartlar altında anlaşma yapılmıştı. Brahman bir şeyler okudu ve bir yeri işaret ederek hazinenin burada olduğunu söyledi. Brahman rahibi kendi yerine bir başka adama bırakıp başka bir yerde gitmiştir. Onun söylediği yeri biraz araştırdıktan sonra on iki bin rupi ve bin eşrefi ortaya çıkmıştır. Mirza Aşur paraya görünce verdiği sözden vazgeçti ve “ben atalarımın parasını niye bu adama vereyim dedi. Çok düşündükten sonra Brahma rahibin vekil olarak gönderdiği kişiye rüşvet teklif etti ve sadece sekiz yüz rupi karşılığında işini başardı.

³⁰³ ³⁰³ Mübarek Ali: a.g.e, s. 29

³⁰⁴ A.M Akram ve Vahed Kureşi: *Kavmi Zindegi ki Kahani Muaserin ki Zubani*, Meclesi Taraki Edebep, 1. Baskı, 1996, Lhaore, s. 550-554

³⁰⁵ Benares, Hindistan'ın Uttar Pradeş eyâletinde bir şehir. Hindularca kutsal sayılan Ganj nehrinin yanında yer alır

Brahma rahibi geldiğinde sadece iki bin rupi çıktı diye söylediler ve ona bin rupi verdiler. Birkaç gün sonra bu yalan ortaya çıktı ve Brahma rahibi kendini vekil ettiği kişi ve Mirza Aşur'un vaadinde vazgeçtiğini gazetede anlatmıştır.³⁰⁶

Babürlerin son dönemlerindeki bir âdetleri de para ve mal toplamak için her yolu kullanmaktır, çünkü ülkede güçlü bir padişah yoktur. Bu yüzden iş bulmak gibi imkânlar yok denecek kadar azdır.

---

³⁰⁶ Ziyadin Lahor, a.g.e, s.206-207

III. BÖLÜM

BÜYÜK SİPAHİ AYAKLANMASI VE SONUÇLARI

XIX. yüzyılın ortasında büyük kitleler, fakat bilhassa aydın grubu bir iki kuşak geçmeden Hindistan'ın Hristiyanlaştırılacağına inanmaya başlamışlardı. Bu kuşuklara bir de İngilizlerin kastları kaldırmak istedikleri düşüncesi eklendi. Bu da Hinduları çok sinirlendirdi. 1857'de Hindu ve Müslüman sipahiler birlikte olup İngilizlere karşı ayaklanması bunun bir gösteresidir. Bu ayaklanma ve savaşa giden farklı sebepleri tarih araştırmacıları birçok sebebe bağladılar. Özet olarak denilebilir ki 1857 yılında her sınıf halk arasında büyük bir memnuniyetsizlik vardı. Bu bilhassa orduda kendini gösterdi ve bazı bölgelerde İngiliz subaylarının sayısı çok azalmış, genel bir seviye düşüklüğü ortaya çıkmıştı. Bu durum bilhassa Bengal'de daha belirgindi. O tarihte bir sürü ırk ve dil farklılıkları yüzünden birbirlerine bir yabancı olan halk arasında birleştirici hiçbir teşkilât ve kuvvet olmadığından ayrılık kaçınılmaz bir hal aldı. Bu yüzden ayaklanmanın orduda başlaması silahlı hazır bir güçten yararlanmak dalıncı daha mantıklıydı.

İngilizler Hindistan'ı genel olarak o kadar kolaylıkla fethetmişlerdi ki yerlilere karşı son derece ihtiyatsız ve tedbirsiz davranıyor ve onlara pek önem vermiyorlardı. Hemen hiçbir yerde yeter güçte konuşlandırılmış askeri garnizonları yoktu ve birçok silah ve cephane depoları müdafaasız denecek bir durum. Bilhassa Delhi deposu ihtiyattan mahrumdu. "Esasen Padişah ölünce Kal'a-i Mullah'yı almak isteğini ve orayı bir askeri dayanak noktası yapmaktı.

Sir Seyyid Ahmed Han *Esbab-ı Bagavat-ı Hind* adlı eserinde oryantalistlerin isyan olarak nitelediği ancak bir bağımsızlık mücadelesi olan 1857 Bağımsızlık Savaşı'nın sebeplerini şöyle sıralar:

1. Yanlış anlama, yani devletin niyeti halk tarafından yanlış anlaşılmıştır.
2. Hint halkının kültür, gelenek, gümrük ve anayasaya karşı devletin uygulamaları ve kanunlar.
3. Yönetimin halkın gerçek durum ve sorunlarından bîhaber olması sebebiyle halkın devletten soğuması.
4. Devletin milletin zaruri ihtiyaçlarını karşılamaması. Hâlbuki yönetimin devamı için bu işlerin devamı olmazsa olmaz şartlardandır.

5. Ordunun kötü yönetimi ve hoşnutsuzluk.³⁰⁷

Sir Seyyid Ahmed Han'a göre bu savaşın en büyük sebebi Hintlilere yasama meclisinde İngiliz yönetimi tarafından yer verilmemesidir.³⁰⁸ Çünkü İngilizler Hindistan'a dışarıdan gelmişlerdi ve onlar Hindistan'ın kültürü, adetleri, dini hakkında kıta halkının bakış açışını bilmiyorlardı ve bu sebeple onlar bazı kanunları Hindistan'ın kültür ve dinlerine aykırı olarak çıkardılar. Sonunda Hintliler, İngiliz devletiyle karşı karşıya gelmişlerdir.³⁰⁹

Bu sebepleri açıklarken Sir Seyyid Ahmed Han şöyle der:

1. Hindistan'da yaşayan halkta, gerek Hindular olsun gerekse Müslümanlar İngilizlerin zorla olmasa bile hileyle ya da açgözlülük ile yavaş yavaş Hristiyan yapacakları düşüncesi hâkim olmuştur. 1837 kuraklık yılında çok sayıda yetim çocuk Hristiyan yapılmıştı. İngilizler iktidarı tamamen ele geçirince bütün halk bu yetim çocuklar gibi Hristiyan yapacakları açık bir örnek olmuştur. Papazlar hem Müslümanlar hem de Hinduların dini festivallerine, bayram kutlamalarına gidip vaaz veriyorlardı. Vaazlarda sadece İncil'i anlatmakla kalmıyorlar diğer dinlerin kutsal şahsiyetleri hakkında kötülleme ve hakaret içerikli konuşmalar yapıyorlardı. Papazlar polis ve askerler tarafından çok sıkı korundukları için halk bunlara hiçbir şey söylemiyordu. Sonuç olarak hem papazlar hem de İngiliz devleti her geçen gün halkın zihninde oluşan nefreti atturmaya başladılar. Çünkü Hindistan'da geleneğe göre her dinin hocası ya da din adamı o dinin mabedi içinde vaaz eder, dinlemek isteyenler gidip dinler, ama hiç kimse buna zorlanmazdı. Hocalar da dışarıda vaaz vermezdi. Ama papazların dışarıda vaaz vermesi ve bazı İngiliz komutanların halka vaaz dinletmek için emir vermesinden dolayı halk isyan etti.³¹⁰

Bazı icraatlar halkın menfaati için yapılmış olsa da halkın tarihi, kültürü ve geleneği buna uygun olmadığı için bu uygulamalar yönetim aleyhine tepkilere sebep olmuştur. Mesela kızlara zorla eğitim vermek için devlet tarafından okullar açıldı. Ama o dönemde Hindistan'da kızlara eğitim verme kültürü yoktu, toplum henüz buna hazır da değildi. İnsanlar bu adımı kızların eğitim olarak örtüsüz bir yaşam tarzına sokulmak istendiği şekilde yorumladı. Önceleri hapis hanelerde her dine mensup şahıslar için inancına uygun yemekler pişirilirken artık bütün suçlular için tek tip yemek hazırlanmaya başlandı. Bu durum

---

³⁰⁷ Sir Seyyid Ahmed Han, Cause of The Indian Revolt, 1.baskı Sang-E-Mell Publication , Lahor, 1997, s. 28

³⁰⁸ A.g.e. s. 35

³⁰⁹ A.g.e. s. 36

³¹⁰ A.g.e. s. 41

Hinduların çok tepkisini çekti bunlar da halkta devlete karşı nefret uyandırdı ve misyonerlik faaliyetleri karşı şüphelerini daha da güçlendirdi.³¹¹

2. 1819, 1850 ve 1856 Anayasası hem Hindular, hem de Müslümanların aleyhinedir. 1850'deki anayasaya göre “ din değiştiren kişi atalarının mal ve parasından pay alacak.” Bu kanunu ne Müslümanlar kabul ettiler ne de Hindular. Çünkü İslam'ı kabul eden kişi Müslüman olmayan atalarının malından pay almaya hak sahibi değildir. Bu madde Hindular için de zararlıdır. Çünkü başka dine mensup olan kişi Hinduizm'e giremez. Elbette bu kanuna göre Hristiyanlığı kabul eden kişi kendi atalarının malına varis olabilirdi. Bunu da halk direk olarak dinlerine karşı bir müdahale olarak gördü.

1856'deki anayasada kadınlara bazı konularda yeni haklar verildi, hatta bazı evli olan kadınlar davalarda mahkemeye çıktılar. O dönemde mahkemeye bile çıkan kadınlar ve onların ailesi için kötüleme âdeti yaygındı. Bu sebepten dolayı Hindular çok rahatsız oldular ve bunu da dinlerine karşı bir müdahale olarak gördüler. Çünkü Hindular için kültür dinden de üstündür. 1819 anayasasıyla halka çok ağır vergiler getirildi, fakir halktan vergi alamayan İngiliz hükümeti bu durumu onların arazisine el koymak için fırsata çevirdi. Lord Thomas Munro ve Wellington Dük'ü bu yolla halkın arazilerine el koymak onların düşmanlığını kazanmaktan başka bir işe yaramayacağına dair devleti uyardılar. Ama İngiliz devleti onların söylediklerini dikkate almadı ve halkın arazilerine el koymaya devam etti. Zaten fakir Hint halkı atalarından kalan arazi ile hayatlarını zor idame ettirmekteydi, devletin arazilerine el koyması sonucu kötü duruma düştüler. Bu da yönetime karşı nefreti artırmıştır.³¹²

3. İngiliz devleti Hint halkının gerçek durumundan bihaberdir devlet halk ile yakın ilişki içinde değildir. Hâlbuki daha önce dışarıdan gelen Müslüman hükümdarlar devlet işlerinde Hindulara ve diğer dine mensup olan insanlara çok önemli mevkiler veriyordu. Ancak İngiliz devleti bunu yapmadı ve bütün işleri sadece İngilizlerin eliyle yürüttü. Dahası herhangi bir kişi devletin bir kanunu, uygulaması ya da yöneticisi hakkında şikâyetle bulunursa devlet düşmanı olarak nitelenmeye başlandı. Ticaretin tamamı İngilizlerin ellindedir. Halk açlıktan ölmeye başladı, fakirlik ve işsizlik her geçen gün artmaya başladı. Özellikle Müslümanlar bu durumdan daha çok etkilendiler. Hâlbuki Müslümanlar üç asırdır Hindistan'ın hâkimiydi, ama İngiliz idaresinde yemek için ekmek, içmek için su bile bulamaz hale gelmişlerdir.³¹³

---

³¹¹ Han, a.g.e, 44-45

³¹² a.g.e. s. 50

³¹³ a.g.e s.62

4. Her devlet için halka muhabbet ve saygı göstermek oldukça önemlidir. Oysaki İngilizler Hint halkından nefret ediyordu, dolayısıyla devlet ve halk arasında uçurumlar meydana gelmişti. Hindistan'ın zengin ve saygın insanların İngilizler nezdinde hiçbir değeri yoktu. Hatta Hintlilere hakaret ediliyor, hakir görülüyorlardı. İngiliz devleti Hristiyanlara karşı aşırı imtiyazlı davranıyor ancak diğer dinlere mensup olan insanlara ve özellikle Müslümanlara karşı sert davranışlarında dolayı Müslümanlar çok zor duruma düşmüşler ve yönetimden hiç memnun olmamışlardır.

5. Bu isyanın başlıca sebeplerinden biri de Hintli askerlerin kurşun kartuşlarını ağızla açarak kullanma zorunluluğudur. Askerler arasında bu kartuşların inek ve domuz ürünlerinden imal edildiği söylentisi yaygınlaşmıştır. İnek Hindular için kutsaldır ve domuz Müslümanlar için haramdır. Askerler bunu kabul etmediler, bunun üzerine Mayıs 1857'de Mirat şehrinde askerler devlet tarafından çok ağır şekilde cezalandırıldı. Bunu görünce diğer askerler öfkelenmiş, hem Hindular hem Müslümanlar isyan etmiştir.³¹⁴

Allame Fazl Hakk Hayrabadi bu isyanı şu dört sebep ile yorumlanmaktadır:

1. İngilizler çocuklara kendi dil ve dinini öğretmek için Hindistan'da okullar açtı ve dini medreseleri kapatmak istedi.

2. Müslümanların sünnet olmalarına engellemek ve kadınların örtüsünü açmak için çalıştılar.

3. Domuzun iç yağından yapılmış kartuşları Müslümanlara ağızları ile açmaları emri verildi. Aynı zamanda Hindulara da inek iç yağından yapılmış kartuşları ağızları ile açmaları emri verildi. İngilizlerin buradaki amacı dini farklılık ve hassasiyetleri yok ederek, halkın daha kolay Hristiyanlaştırılması idi.

4. Ülkedeki bütün üretimi kontrol altında tutarak gıda fiyatlarını kendileri belirleyerek halkın her alanda kendilerine muhtaç olmalarını sağlamışlardır.³¹⁵

Bazı tarihçiler isyanın sebebini Mangal Pandey (1827-1857) adlı bir brahman Hindu'nun öldürülmesi olarak görmektedir. 26 Şubat 1857'de Berhampur'un 19. alayı inek ve domuz etinden yapılmış kartuş kullanmayı reddetti. Bu askerler 31 Mart 1857'de görevden atılarak cezalandırıldılar. Bu olaydan Mangal Pandey adlı bir asker bunu hakaret olarak kabul etti ve hemen isyan etmek istedi. Ancak diğer grupların ve isyancıların liderleri bunu kabul etmediler. İsyancı liderlerin bu kararını görünce Mangal Pandey çok öfkeleni ve " kalkalım

³¹⁴ Han, a.g.e. s. 76-81

³¹⁵ fazlı hak khairabadi : bage e hindustan, s. 17

kardeşlerim! Hadi kalkalım, vatanın bağımsızlığı için kalkın, haydi düşmanlara saldıralım” diye slogan attı.

Hintlilerin, İngiliz devletine karşı bu bağımsızlık hareketinin önemli sebeplerinden biri de halka yapılmış olan zulümlerdir. Karl Marx İngilizlerin Hintlileri insan olarak görmeyip onlara çok zulüm edildiğini belirtir: “ bir İngiliz komutan Peşaver’den yazdığı mektupta bir grup askeri tekneye bindirip Sind Nehrinde ölüme terk ettiğini iftiharla anlatır. Bir başka komutan kendi geleneklerine göre düğünlerinde eğlenen Peşaver’deki bazı kişileri gece vakti topa tuttuğunu anlatır. Sir John Larnaca’nın emriyle burada mevcut olan elit takımı idam edilmişti. Allahabad³¹⁶’dan bir asker “ölüm ve hayat emri vermek bizim ellerimizdedir” der. Bir başka İngiliz komutan her gün halktan on, on beş kişiyi idam ettirdiğini yazar. Bir başkası da “mahkemede bunları dinlemeden idam ettik” diye yazar. Bir başka komutan “yolumuza çıkan her siyahi insanı öldürüyorduk”. Benaras’ta sadece bir şüpheden dolayı yirmi emir öldürüldü ve bütün köyleri ateşe verildi. Bir başka İngiliz komutan yazdı ki yerli insanlar ile tartışırken Avrupalılar şeytan oluyorlar.³¹⁷

İngilizlerin bu zulmünden kurtulmak için halk da aynı zamanda askerlerine destek verdi. İngilizler Hintlileri işkenceyle öldürmeye devam ettiler. Plassey Muharebesin’den ³¹⁸ (1757) sonra Doğu Hindistan Şirketi bütün Bengal’i ele geçirdi. İngilizler bütün Hindistan’dan kendileri dışındaki Avrupalıları Hindistan’ı terk etmeleri zorunda bıraktı. Yıllık vergi miktarını 1740000 pounddan 8110000 pounda kadar çıkardılar. 1757’deki Plassey Muharebesinden 1857 Hindistan’daki bağımsızlık hareketinin başlangıcına kadar Şirket hemen hemen her yeri savaş alanına çevirdi. Bu savaş için harcanan parayı buradaki insanlardan alınan vergiyi artırarak sağladı. Bir yanda vergi her geçen gün artırılıyor, diğer yandan ise kıtlık yüzünden binlerce insan hayatını kaybediyordu. Tarihçi Fasiheydin anlattığına göre “ bu kıtlıkta ölenlerin sayısı sadece Patna’da³¹⁹ yüz elli kişiye ulaşmıştır. Çevredeki bölgelerin hali daha da kötüdür. Kadınlar kendilerinin ve çocuklarının hayatını kurtarmak için pazarlarda dilencilik yapıyordu. Her gün yüzlerce insan sokaklarda ölüyor ve onların cesetlerini köpekler, çakallar ve akbabalar yiyordu. Nehirlerde ölen insanların

---

³¹⁶ Hindistan’ın Uttar Pradeş eyâletinin kuzeyinde bulunan bir kenttir. Kentin adının Hindistan içinde de, yurt dışında da farklı kullanımları vardır. Allahabad adı Ekber Şah tarafından 1583 yılında koyulmuştur. Kentin Sanskritçe adı olan Pragaya daha çok Hindu inançlarına ilişkin kaynaklarda geçer.

³¹⁷ Karl Marx :a.g.e, s. 308-309

³¹⁸ Muharebe sonucunda Robert Clive önderliğindeki Britanyalıların Bengal navabı ve Fransız mütteliklerini yenmesi Doğu Hindistan Şirketi’nin Bengal’de kontrolü ele geçirmesini ve Hindistan’da önemli bir askeri ve siyasi güç haline gelmesini sağladı.[1] Böylece Hindistan’da şirket yönetimi etkin olarak 1857’de Plassey Muharebesi’yle başladı ve 1858 yılına kadar devam etti.

³¹⁹ Patna, Hindistan’da bir şehir. Bihar eyaletinin başkenti ve en kalabalık şehridir.

cesetlerinden dolayı balıklar da yenmez hale geldi. Çok yerin nüfus ve genel olarak bütün eyaletlerin bir kısım da insan sayısı azaldı.”³²⁰

Sadece Bengal zor durumda değildi belki Doğu Hindistan Şirketi'nin idaresi altındaki bütün bölge hemen hemen aynı durumdadır. İngiltere Parlamento üyesi Doğu Hindistan Şirketin ve yerli insanların kontrolü altında olan bölgeler arasında farkı şöyle değerlendirir: “Maisur'da³²¹ yaşayan halk Hindistan'ın en mutlu ve zengin halkıdır. Buraya Sultan Tippu (1772-1799) hâkimdir. Bunun tam tersi İngiliz devletinin idaresi altındaki bölgelerdeki insanlar yeryüzündeki en perişan halktır.”³²²

Hint Alt Kıtası verimli bir tarım alanı idi, burada yaşayan halkın çoğu çiftçilikle geçimini sağlamaktaydı. Hindistan'ın ipek kumaşının değerini duyan Avrupalı tüccarlar buraya akın etmeye başladılar. Ancak İngilizler burada iktidara gelince her şeyi dışarı sattılar ve burada yaşayan halk özellikle çiftçiler perişan olmuşlardı. Sheldon der ki “ İngiltere'nin İtalya ve Fransa'dan gelen kumaşa ihtiyacı kalmadı. Çünkü Bengal kumaşı İtalya ve Fransa'nın yarı fiyatı ile İngiltere'yi ulaşır. 1793'da 3245745 poundluk kumaş Hindistan'dan İngiltere'ye gönderildi ancak 1849'de bu sadece 36,151 poundda kaldı.”³²³

Babürler döneminde padişahlar ve vezirler tarafından çiftçilere çok yumuşak davranılıyordu. Ama İngiliz döneminin başlangıcı ile birlikte çiftçilerin durumu da kötüleşmeye başladı. İngiltere başkanlığından yardım alan Şirket Hindistan topraklarını ele geçirdi. Hintliler işkence ve fakirliğin kucağına itildi. Islah adı kullanarak fitne çıkardılar ve çiftçileri zor duruma soktular.³²⁴

Eğitim konusunda İngiliz devletinin yaptığı adaletsizlik ve zulüm de önemli unsurlardandır. 1793'de Doğu Hindistan Şirketi'nin başkomutanı Sir Thomas Tresham şöyle der: Siz Hintlilere eğitim mi vermek istiyorsunuz? Eğitim verip siz onları kendi yaptığımız adaletsizlikten haberdar edeceksiniz. Siz onların ülkesini soydunuz, halkı rezil ettiniz. Padişahlarını öldürdünüz. Bu yüzden onların cahil kalması sizin için daha iyidir. Sir David Hamilton şöyle der: “Eğer bir gün İngilizler Hindistan'ı bırakmak zorunda kalırsa o gün

---

³²⁰ Fasiheydin Balkhi Azimabadi: Tarih-i Magadh Patna, Khuda Bakhsh Oriental Public Library, Hindistan, 1. Baskısı 2011, 380

³²¹ Maisur , Hindistan'a bağlı Karnataka eyaletinin üçüncü en büyük kentidir. 1399-1947 yılları arasında Maisur Krallığı'na başkentlik yapmıştır.

³²² Bari Alig: *Kampani ki Hukumat*, Naya Idarah, Lahore, Pakistan, 1. baskısı 1969, s.231

³²³ Muhammed Şafi: 1857 ki Pehli Jang E Azadi , Zafer Publications, Lahore, Pakistan, 1. Baskısı, 2004, s. 108

³²⁴ Bari Alig: a.g.e, s. 159

Romalıların, İngiltere'yi bıraktığı gibi bir ülke olacak Hindistan. Burada ne eğitim, ne sağlık, ne de para olacak.”³²⁵

İngilizlerin verdiği eğitimin temel amaçlarından birisi ofisler ya da devletin işlerinde çalışacak elemanlar yetiştirmek. İkinci ise Hindistan'ı yavaş yavaş Hristiyan bir ülke yapmaktır. Bu politikadan dolayı dünyanın diğer ülkeleri kısa süre içerisinde bilim konusunda ilerlemiş ama Hindistan geri kalmıştır.

1857'deki Bağımsızlık hareketinin temel sebepleri yukarıda zikrettiğimiz gibidir. Ancak savaşın başka nedenler de vardır. Bu savaşın sebeplerinden birisi de Babür soyundan gelen padişahlara hakaret edilmesidir. Hindistan halkı Babürlere hürmet ve saygı göstermekteydi. İngilizler Hindistan'da güçlü bir hale gelince o padişahlara hakaret etmeye başladılar. Padişahı seven Hint halkı İngiliz devletinin bu davranışlarından hoşlanmıyordu. İngiliz valisinin mühründen “Padişaha yakın kişi gibi kelimeler silindi ve hürmet ve saygı kelimelerinin padişah için kullanılmaması emri verildi.

Bu savaşın bir başka sebebi de İngilizler yerel eyaletleri ellerine geçirirlerken, aynı zamanda o eyaletin hâkimi küçük düşürülüyordu. Bharatpur³²⁶ Maisur ve Sind gibi eyaletler ilk başta karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Sind eyaleti fetih edildikten sonra orada mevcut olan her şey hükümler hanedan rezil edildi hatta kadınların elbisesine kadar bile alındı. 1849'da yapılan iki savaştan sonra Pencab eyaleti de alındı. Burada hâkim olan racanın hazinesine de el konuldu. Burada bulunan çok kıymetli “ Kuh-u Nur ”³²⁷ adlı bir elmas da buradan alıp İngiltere'ye gönderildi.³²⁸ Oudh Avadh'n İngilizlerini eline geçmesi halkın öfkesini daha da artırdı. Sir Seyyid Ahmed Han bu durumu bu savaşın önemli bir sebebi olarak göstermiştir.³²⁹

İngiltere'den çok sayıda papaz misyonerlik faaliyetleri yürütmek için Hindistan'a gönderildi. Bu papazlar devletin desteğiyle hem Hristiyanlığı yaymak için çalışıyor hem de diğer dinler hakkında çok ağır ve kötü tezviratlar da bulunuyorlardı. Askerler evlerine papazları çağırıp insanları gelip onları dinlemeye zorluyorlardı. “The balance of truth, Life of Muhammed” gibi İslam ve Hz. Peygamber (s.a.v) hakkında küstah kitaplar yazıldı. İngilizler sadece Müslümanları hedef almadılar aynı zamanda Hinduların dinlerine de müdahale ettiler. 1845'de hapisanelerde birlikte yemek yeme kuralı uygulamaya koyuldu. Bu yeni kurala göre

---

³²⁵ Bari Alig: a.g.e, s. 384

³²⁶ Hindistan'ın kuzeybatısında Rajasthan eyaletinde bir yer.

³²⁷ 1850'de, elmas İngiliz Doğu Hindistan Şirketi tarafından Duleep Singh'ten ele geçirilmiştir ve Kraliçe Victoria 1857 yılında Hindistan Kraliçesi ilan edildiğinde İngiliz Saray Mücevherleri'nin bir parçası haline gelmiştir. Elmas şu anda Kraliçe Elizabeth'in Taç'ında ve Londra Kulesi'nde sergileniyor.

³²⁸ Rizvi: a.g.e s. 77-78

³²⁹ Han: a.g.e, s.5

Hindular için yemek bir “Brahman” tarafından hazırlanacak ve bütün Hindular bu yemekten yiyeceklerdi. Farklı kasta mensup olan Hindular bunu kabul edilemez bulmuşlardır.³³⁰

Bağımsızlık Savaşı'nın Başlangıcı:

1857 Bağımsızlık Savaşı'nın başlangıcından çok önce Delhi'de devrim hakkında ortalıkta dedikodular yapılıyor ama bunu hakkında hiç kimse kesin bir şey bilmiyordu. Halk arasında farklı farklı tahminler, düşünceler ve bilgiler vardı. Bazı insanlar İran padişahı Hindistan'a saldıracak diyorlardır. Hatta bir defasında halk arasında haberi “İran ordusu Hindistan üzerinde hücum etmek için yola çıkmıştır” yayılmıştı

11 Mayıs 1857'i sabahı Meirut'taki Hindistan ordusunun İngiliz hükümetine karşı isyan ettiği haberi yayıldı. 11 Mayıs'ta bu askerler Delhi'ye ulaşmışlar ve direkt Kırmızı Kale'ye (Babür padişahların yaşadığı kale) gelip seslerini duyurmaya başladılar. 82 yaşındaki padişah Bahadır Şah Zafer için bu olay çok garipti, Zafer, Hâkim Ahsanullah Han'a³³¹ dışarı çıkıp şu soruları sorması için emir verdi. “ Siz kimsiniz ve nereden geldiniz? Kimin hizmetçisisiniz ve buraya niye geldiniz?” Zahir Delhivi şöyle yazmaktadır. “Hakim Ahsanullah Han tesbihhaneye gelip onlara aynı soruları sordu. Gelen ordudan birkaç asker atlarından inip şöyle arz ettiler. “padişah hazretleri! Siz din ve dünyanın padişahsınız. Cenab-ı Hak sizi iki vilâyetin maliki yaptı. Bütün Hindistan sizin mülkünüzdür. Hindistan halkı sizin tebaanızdır. Hatta bugüne kadar sizin adınızı kullanarak şöyle inanırlar. Mahlûk Allah'a ülke Padişah'a ve emir şirkete³³² aittir”. İngilizler sizin elçiniz olarak emir sahipleridir. İnsanlar size sual sormak için geldiler, adaletinizden ümitliler. Biz İngilizlerin hizmetçisiyiz. Biz canlarımızı feda ederek ve başlarımız kesilerek Kalküta'dan³³³ Kabil'e kadar İngilizlere fethedip verdik. Bizim yardımımız ile bütün Hindistan İngilizlerin emri altında girdi. Bunlar dışardan hiçbir ordu almadılar, bütün işleri Hindistanlı askerlere yaptırmışlardır. Davamızı ispat etmek için madalyalar mevcuttur. Şimdi bütün Hindistan İngilizlerin kontrolü altına girdi ve hiçbir isyancı kalmadı. Şimdi İngiliz devleti bizim dinimize düşman oldu ve bütün Hindistan'ı Hristiyanlaştırmak istiyor. Bunun başlangıcı ordulardan olmalıdır. Bunun için öyle bir tabanca icat edildi ki onun kullanmak için kartuşu dişlerle kesmek lazımdır. Ama onun hangi hayvanın derisinden yapıldığını bilemiyoruz.

---

³³⁰ Rizvi: a.g.e, s. 80

³³¹ Hâkim Ahsanullah Han bahadır şah Zafer'in doktoru, padişahın çok yakın arkadaşı ve danışmanıdır. Tarihiçlerin çok büyük bir kısım Hâkim'e bir gaddar olarak görmektedir.

³³² Doğu Hindistan Şirketi (East India Company)

³³³ Kalküta, Hindistan'ın Batı Bengal eyâleti'nin başkentidir. Ganj nehrinin bir kolu olan Hugli'nin ağzından 96 km içerde Ganj'la Brahmaputra nehrinin Bengal körfezinde meydana getirdikleri çatalağızda kurulmuştur. Hindistan'ın en önemli limanıdır.

O tabancaların kartuşlarını dişlerimizle keserek kullanmamız için bize verildi. Bizimkiler yani hem Hindular hem de Müslümanlar tamamen ne olursa olsun bu emri kabul etmedik. Çünkü Hindulara göre inek ve Müslümanlara göre bu kartuşlar için domuzun yağı kullanılmaktadır. Aynı zamanda Hindular dediler ki bizim çoğumuz “Brahmin ve Kıştiri”dir³³⁴ ve hiçbir hayvanın eti ağıza yaklaştırılmaz. Müslümanlar da biz de helal etten başka hiçbir et yemiyoruz. Biz asla bu emri yerine getirmeyeceğiz çünkü bu bizim dinlerimize göre caiz değildir. Bundan dolayı ordu isyan etti. Devlet zan etti ki eğer şimdi sert davranmış olmazsak devlet zayıf görülecek. Dört aydan beri bu olay devam ediyor. Biz de bütün Hindistan’da aynı gün isyan edelim diye karar aldık. Aldığımız karara göre bu isyan başladı. İsyana “Meirut” şehrinde başladı çünkü burası ordunun merkezidir ve silahın en fazla olduğu yerdir. Bir gün İngiliz memurlar, Hintli memurlara kartuş kullanmayı emretti. Hintli memurlar bunu kabul etmedi. “Bu şeyleri direkt olarak dinle alakalı olduğu için biz bunu yerini getirmeyiz” diye cevap verdi Hintli askerler. Ama İngiliz askerler bu emrin yerini getirilmesinde ısrarcı oldular, ama Hintli askerler bunu reddettiler. O zaman İngilizler silahların geri verilmesi ve atlardan aşığa inilmesi emrini verdi. Biz silahı verdik ve atlardan indik. Bizi tutuklayıp hapisaneye gönderdiler, biz bunu da kabul ettik ve gönüllü olarak hapisaneye gittik.

Kadınlar askerlerin bu halini görünce kocalarına ve kardeşlerine “Siz nasıl erkeksiniz? Sizin gözlerinizin önünde memurlar nasıl cezalandırılabilir? Siz bizim bileziğimizi alın ve silahı bize verin biz o Hintli memurları hapisaneden çıkaracağız” dediler. Bu sözleri duyunca askerler duygulandı ve öldürmeye ya da ölmeye karar aldılar. Alınan karar sonrası bütün askerler gece hapisaneyi basıp Hintli askerleri çıkarma planı yaptı. Gece vaktinde askerler hapisaneye gittiler ve orada mahpus seksen dört Hintli askeri çıkartılar. Aynı zamanda o hapisanede mahpus olan bütün hırsızlar, katiller ve başka cinayetleri işleyen herkesi serbest bıraktılar. Bütün gece direniciler ve İngilizler arasında çatışmalar devam etti. Sabah direnişçiler oradan kaçıp çok hızlı bir şekilde Delhi’ye yani huzurunuzda geldiler. Padişahın yardım ve adalet istediler çünkü dinlerini kurtarmak için huzura gelmediler.³³⁵

Bize göre Zaferde ilk başta niçin bu kadar büyük bir kalabalık grubun Delhi’ye geldiğini anlayamamıştır. Askerlere bu hareketlerinin sebebi sorulduğunda Delhi’ye gelme sebepleri padişaha bildirildi. Bu durum padişahı daha da üzdü, bunun için ilk başta Zafer de bu askerlerin davranışından hoşnut olmamış ve bunların kendisini rahatsız ettiklerini

---

³³⁴ Hinduların en üstündeki iki sınıflar.

³³⁵ Zahir Dehlavi: a.g.e, s. 45-56

söylemiştir. Hemen bir elçi göndererek İngiliz genel valisi çağırtdı, askerler ve İngilizler arasında barış teklif etti.

Padişah bu isyancı askerlere şöyle cevap verdi “Beni dinleyin kardeşlerim! Kim der ki ben padişahım? Ben de sizler gibi bir fakirim ve burada evlatlarımla birlikte hayat geçiyorum. Yüz yıldır padişahlık bizim hanedanımızda değil. Benim atalarım padişahtı ve bütün Hindistan onların mülküydü ama onların vefatı ile bizim devletimiz de vefat etmiştir. Özellikle babam hazreti Şah Âlem Gazi ümitsizliğe düştüğünde maalesef İngilizleri yardıma çağırdı. İngiliz devleti bizim istediğimiz her şeyi bize verdi, Hindistan’a barış ve huzur getirdi. O günden bugüne kadar biz lüks hayat yaşamaktayız ve kavga ya da savaş ile hiçbir işimiz yok. Bu işleri İngilizler çok güzel yapar. Benim ellerimde hazine yok ki size ondan maaş vereyim, size yardım etmek için ordulara sahip değilim. Ben hiçbir şey yapamam, benden hiçbir yardım beklemeyin, siz bilin ya da İngilizler bilsin. Ama tek bir şey benim ellimdedir ve ben onu yapabilirim, ben sizin ve İngilizlerin arasında sulh yaptırabilirim. Biraz bekleyin, ben İngiliz valiyi çağırdım o da gelir birazdan, ben ondan sormak isterim gerçek ne olmuş diye ve İnşallah ben bu işi burada hallederim.” Padişah bu konuşmasına devam ederken İngiliz valisi “ Frizer” de Zafer’in yanına geldi, Hekim Ahsanullah Han ve Mahbub Ali Han da orada hazır bulunuyorlardı.

İngiliz vali geldiğinde padişah sordu “Bu ne fitnedir? Bu din kavgası nasıl ortaya çıktı? Bu fitneyi hızla sona erdirmek lâzım. Zira bu dini nefretten dolayı çok devletler tarihin çöplüğünü boyladı ve yüzbinlerce insan hayatlarını kaybetti. Bunlar cahil insanlardır, askerler cahil olur. Bunlarla sevgi ile iş yapmak lazımdır ve bunlara burada fitne ve fesat çıkarmamalarını söyleyin. Şaşılacak şey hiçbir şeyden haberin yok.” İngiliz vali padişaha şöyle cevap verdi “ Efendim! Dün gece saat on birde bana bir mektup geldi. Çok uyukum vardı ben de bunu normal bir haber olarak gördüm ve ciddiye almadım. Siz hiç merak etmeyin, ben hemen dışarı çıkıp da bu isyancıların işini hallederim.”

İngiliz vali Frizer dışarı çıkıp askerlere şöyle hitap etti. “Ey nankör, isyancılar, siz neden bu fitneyi çıkardınız? Eğer Rusya ya da İran, Hindistan’a saldırmak isterse biz onlara çok sert karşılık vereceğiz. Ama kendi ordumuzun bize karşı ayaklanacağı hiç aklımıza gelmezdi. Biz burada milyonlarca para harcadık ve size savaş yapmayı öğrettik. Askerler İngiliz valiye şöyle cevap verdiler “Sayın vali! doğru diyorsunuz, bizim için çok para harcadınız, bize savaş yapmayı öğrettiniz, ama biz de hep sizin için canlarımızı kurban ettik, Kabil’den Lahor’a kadar her yerde sizin için kanımızı döktük. Bütün Hindistan’ı size fethettik. Bütün Hindistan’ı kontrolü altına alınca devlet bizden dinlerimizden uzaklaşmamızı

istedi. Biz ölürüz de atalarımızın dinlerinden dönmeyiz. Şimdi devlet ne isterse yapsın, biz ölmek için hazırız.³³⁶

Bu konuşmadan sonra İngiliz genel valisi uzun bir konuşma yaptı, askerlere isyanı terk edip teslim olmaya davet etti ve böyle yapacakları takdirde affedileceklerini söyledi. Ancak askerler İngilizleri iyi tanıdıkları ve güvenmedikleri için bu teklifi kabul etmediler. İngiliz valinin bu konuşmasından sonra Delhi'ye gelen Hintli askerlerde iki düşünce hâkim olmuştu. Bazıları sulh yanlısı olmuşlar ise de bazıları artık İngilizlere inanmamak gerektiğini düşünüyorlardı. Bu esnada bir asker, İngiliz vali Frizer'e ateş etti ancak kurşun Frizer ve Hekim Ahsanullah Han'ın arasında geçip sütuna isabet etti.

Cevan Lal savaşa ilgili tuttuğu hatıratında şöyle der: “11 Mayıs sabah vaktinde Meirut'tan bir grup askerin geldiğine yönelik şaşkıncu haberi duydum. Bu askerlerin insanları soyduğu ve öldürdüğü söyleniyordu. Bazı arkadaşlarım gelerek evden çıkmamamı, sokakların tehlikeli olduğunu söyledi. Şehirde her tarafta insanları öldürüyorlar hatta bazı İngiliz subaylar da öldürmüşlerdi. Şehrin bütün kapıları kapatıldı. Hastanenin tüm görevlilerinin de öldürüldüğü haberini aldım. Padişahın kalesine giden yolları tamamı tutulmuş ve sarayın önünde çok sayıda asker beklemeye başlamıştı. Her kargaşada Avrupalılar öldürülüyor, aslında Hintliler kendilerine ait mallarını bunlardan geri alıyorlardı. Başkentteki banka yakılıp içindeki bütün paralara askerler tarafından el konulmuştu.”

Tarihçilerin çoğuna ve o dönemin gazete haberlerine göre Padişah Bahadır Şah Zafer, askerlerin isyanından haberdar değildi. Bu bir anda ortaya çıkmış bir olaydı ve bunun sebepleri önceden belliydi ama padişah askerlerle hiçbir ilişki kurmamıştı. 11 Mayıs sabahı padişah askerlerin bu hareketinden haberdar oldu. O dönemde “Siracu'l-Akbar” adıyla yayınlanan bir gazete bu olayın nasıl ortaya çıktığını ve padişahın bundan habersiz olduğunu şöyle yazmaktadır. “Sabah saat sekizde İngiliz ordusundaki Hintli askerler komutanlarının emrine uymayı reddetmişlerdir. İngiliz komutanlarını öldürüp padişahın sarayına gelmişlerdir. Padişah hemen sarayda görevli komutan Douglas'a haber verdi. Douglas, gelip de askerleri “burada gürültü yapıp padişahı rahatsız etmeyin, başka bir yere gidin” dedi. Kısa süre içinde komutan Douglas başta olmak üzere Delhi'de yaşayan bütün Avrupalı kadınların ve erkeklerin öldürüldüğü haberi geldi. Onların evleri soyuldu. Bütün şehirde her tarafta kan dökülmeye başlanmıştı. İngilizler görüldükleri yerde öldürülüyordu. Hatta bazı zengin Hintliler bile soyuldu. Öğle vaktinde insanlar padişaha gelip şehrin güvenliği için oğullarınıza emir verin. Padişah ise oğullardan Mirza Zahiruddin, Mirza Moğol ve Mirza

---

³³⁶ Zahir Dehlavi, a.g.e, s. 57-59

Abdullah'a hemen orduyu toplayıp, şehirde güvenliği sağlamaları için emir verdi."³³⁷ Bu haberdan padişahın 1857'deki inkılaptan önceden haberdar olmadığı ve askerler ile hiçbir ilişkisi olmadığı anlaşılıyordu.

Ama padişahın vezirleri ve yakınındakilerden bazıları padişah ordunun yapmış olduğu savaştan haberdar olduğunu ve askerlerle irtibat halinde olduğunu söylemişlerdir. Padişahın sekreterlerinden " Mukan Lal" mahkeme önünde askerlerin bu hareketi ve padişahın rolünü şöyle anlatmaktadır. "Padişah son iki yıldır İngiliz devletinden hoşnut değildir. Çünkü İngiliz devleti onu padişah olarak görmüyor ve saygı göstermiyordu. Mirza Haider Shikoh ve Mirza Murad Lucknow'dan³³⁸ Delhi'ye gelince Hasan Askeri ile devamlı olarak irtibattadır. Bu şehzadeler Hasan Askeri ile birlikte plan yaptılar. Bu plana göre padişah, İran Şahı'na bir mektup yazacak ve mektupta padişah İngilizlerin kendisini nasıl esir aldıklarını anlatacağı. Mektupta İngilizler, padişaha ait olan bütün lakapları, hürmet ve saygıyı ortadan kaldırdıkları da yazılacaktı. Padişah kendinden sonra istediği oğlunu padişah yapamaz, kimin padişah olacağını İngiliz devleti karar verecek. Böyle durumlarda Hindistan padişahı, İran Şahına mektup yazacak İngilizlere karışı ondan yardım isteyecekti. Mahbup Ali Han adlı bir kişiye yol parası ve başka ihtiyaçları verilip İran'a gönderildi. Bu üç yıl önce olan bir olaydı."

Aynı günlerde bazı askerler Mirza Ali adlı bir şehzadenin vasıtasıyla padişahla görüşmüşlerdir. Padişah ve askerler arasındaki bu görüşmede ve irtibattan sorumlu kişiler arasında şehzade Mirza Ali ve Hamid Han Jamadar (süpürge) vardır. İngiliz devlet valisi bu görüşmeden haberdar olunca askerlerin padişahla görüşmesini yasaklamıştır. Yirmi gün önce bir daha Mirathdaki ordunun yakın zamanda isyan edeceği istihbaratı alındı ancak bunların Delhi'ye geleceklerine dair hiçbir haber alınmamıştır. Askerler Mirath'daki bütün İngilizleri öldürüp Delhi'ye gelince ilk önce padişaha gittiler. "Mirath'daki İngilizleri öldürdük şimdi burada yaşayan İngilizleri öldüreceğiz" dediler. Askerler bundan sonra bütün ordunun olduğunu padişahın ordusu onun her emirini yerini getireceklerini söylediler. Askerler şehirde dolaşmaya başladılar ve bütün İngilizleri öldürdüler. Aynı gün davul çalarak "dünyanın hâkimi Allah'tır, ülkemizin hükümdarı Bahadır Şah'tır diye ilan ettiler."³³⁹

Bu iki taraftaki tarihçilerin görüşlerini göz önüne aldığımızda padişahın İngiliz yönetiminden rahatsız olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ancak padişah önceden bu

---

³³⁷ Aslam Perviz: a.g.e, s. 165

³³⁸ Uttar Pradesh eyaletinin başkenti ve Delhi'den sonra Hindistan'ın en büyük ikinci şehridir. Lucknow şehri, tarih boyunca birçok devlete başkentlik yapmıştır. Bu sebeple "Hindistan'ın İstanbul'u" ve "Şiraz-i Hind" adlarıyla anılmaktadır.

³³⁹ Mahdi Hasan, a.g.e, s. 344

tür faaliyetlerden haberdar olmak ya da önceden padişah tarafından askerlerin İngiliz devletine karşı isyan çıkarmak gibi bir isteği olmamıştır.

Bundan sonra 1857 Bağımsızlık Savaşı başladı. Hurşid Rizvi, Mr Savarkar'ın “ yaklaşık iki bin süvari ve piyade asker Meirut'tan Delhi'ye gelip padişaha ordunun başına geçmesini teklif etti. Yalnız Bahadır Şah Zafer yeterli asker ve hazine olmadığını ifade etti. Bunu duyunca askerler “ biz bütün İngilizlerin hazinelerini soyup sizin ayaklarınız altına sereceğiz” diye cevap verdiler. Padişah ordunun başına geçmeyi kabul etti ve askerler o anda çok canlı bir alkış yaptılar.” Diye ifade eder³⁴⁰ Zahir Dehlevi bu savaşın başlangıcını şöyle anlatır “ Padişah tahtı üstünde oturuyordu ve askerler önünden geçiriyordu, padişah herkesin başına el koyuyordu. Delhi kapısından şehre gelen askerler, Ganj Nehri'nin kenarında yaşayan İngilizlerin evlerini soyup ateşe verdiler. Bu nehrin kenarında bir rahibin evi vardı. Bu rahip önceleri Hindu idi, daha sonra Hristiyan olmuştur. Askerler ilk önce onu öldürdü ondan sonra her tarafta katliam başlamıştır.”³⁴¹

Meirut askerlerinin isyan haberi bütün Hindistan'da yayıldı ve her yerde askerler çeşitli bahanelerle İngiliz memurları öldürüp Delhi'ye yola çıktılar. Bu haber duyulunca bütün Hindistan'da İngiliz komutanlar, askerlerin vefasızlığı ve devlet hakkında konuşmaya başladılar. Delhi'nin 54 numaralı alayı dedi ki “Komutanımız! Siz, bizi Meirut askerlerinin karşısına getirin sonraki işi bize bırakınız” dediler. Komutan Lay bundan çok mutlu oldu ve Delhi'deki askerleri Meirut'dan gelen askerlerin önüne sürmeye izin verdi. Ancak komutan şok oldu ki bu iki taraftaki askerler yaklaşınca biri birini askerler gibi selam verdi. Meirut askerleri “İngiliz devleti berbat olsun, Hint'in padişah yaşasın” diye slogan atınca Delhi askerleri de “ öldürün İngilizleri” diye cevap verdiler. İngiliz komutan Lay yüksek ses ile “ ne oluyor, ne oluyor burada” demeye başladı. Bu esnada bir kurşun ona isabet etti ve öldü.³⁴²

Hekim Ahsanulh Han, padişaha gelip şehirdeki durumu anlatmıştır. İngilizleri nasıl öldürdüklerini ve şehirde hiç kimsenin can ve mal güvenliğinin kalmadığını söyledi. Padişah da ilk önce bu durumdan korkmuştu, çünkü askerleri durdurmak artık Delhi'deki İngilizler için mümkün değildi. Zaten İngilizlerin bir kısım öldürüldü, geride kalanlar yaralandı. Padişah hemen Agra'daki İngiliz genel valisine bir elçi gönderdi ve Delhi'deki

---

³⁴⁰ Kurşid Rizvi: a.g.e, s. 129-130

³⁴¹ Zahir Dehlavi, a.g.e, s

³⁴² Dubey, J.D, a.g.e , s. 55

mevcut durumu anlatı. Mevlevi Zekauallah der ki “padişah Delhi’nin durumunu bir Farsça şiirde yazdı.” Şiir şudur:

به لبم رسیده جانم، تو بیا که زنده مانم
پس از آن که من نه مانم، بچه کار خوابی آمد

Sevgilim! Nefes dudaklarıma kadar gelmiştir, sen gel ki hayatıma döneyim

*Ben yok olunca gelirsen de bir gelmesen de bir*³⁴³

Zafer sonuna kadar askerlerden uzak kalmak istemiştir ve askerlerin bu hareketini tasvip etmemiştir. O anki sarayın durumunu Civan Lal hatıratında şöyle yazmıştır: “Hekim Ahsanullah Han, bir defa daha da isyan eden orduların listesini istedi ve sarayın güvenliği sağlayan subayı da çağırdı. Bundan sonra öldürülen birkaç subayın ölüm haberi saraya geldi ve askerlerden yeni bir grup içeri girdi. Kalabalık bir grup zorla padişahın huzuruna geldi, o an padişah özel odasının balkonunda oturuyordu. Sarayın balkonundan perişanlık, şiddet ve savaşın acımasız manzarası görünmekteydi. Orduyu disiplin altına için Hekim şehzadelere askerlere komutanlık yapmaları için emir verdi.³⁴⁴

Karl Marx 30 Haziran 1857’de “New York Daily Tribüne” adlı dergide bu savaş hakkında şöyle yazdı: “Bölün ve yönetin” İngiliz devletinin devam etmesi aslında bu kural uygun olduktan sonra mümkün oldu. Yaklaşık son yüz elli yıldan beri İngiliz devleti Hintlilerin aralardaki mevcut ırkçılık, kabileler ve din hassasiyetini kullanarak yavaş yavaş Hindistan’ı ellerini geçirdiler. Ama son birkaç yıldan bununla da kalmadı, Sind ve Pencap eyaletinin fethi ile bütün Hindistan İngiliz devletinin kontrolü altında geçti. “Awadh”ın fethi ile artık Hintlerin hiçbir gücü İngiliz karşısında duramazdı. Şimdi Doğu Hindistan Şirketi, Hindistan’ın bir yerden başka bir yerine saldırmıyor belki bütün Hindistan’a hâkim oldu.

İngiliz askerler artık asker olmayıp polis oldu ve onların işi fethedilen yerleri kontrol etmek oldu. 200 milyon nüfusa sahip olan Hindistan’ı iki yüz bin yerli asker yönetmeye başladı. Bu iki yüz bin yerli askerleri de sadece kırk bin İngiliz asker yönetiliyordu. Bundan şu anlaşıyordu ki Hindistan’da İngiliz devletinin gerçek gücü bu yerli iki yüz bin askerdi. Hindu ve Müslümanlardan ulaşan bu ordusu ara sıra isyan ediyordu ama bu defaki isyan (yani 1857’deki savaşı) öncedekilerden farklıdır. Çünkü bu savaşta ilk defa Hindular ve Müslümanlar İngilizler’e karşı birlikte savaşıyorlardı. İkisi de Delhi’de taht üstünde bir Müslüman padişahın (Bahadır Şah Zafer) oturmasını istiyordu.

³⁴³ Aslam Perviz: a.g.e, s. 165-166

³⁴⁴ Civan Lal, a.g.e, s. 14

Bengal Ordusu dört ay önceki meydana gelen olaydan ötürü öfkeliydi. Askerler İngilizlerin dinlerine karışacaklarında dair şüphe duyuyorlardı. Onlara kartuşlar verildi ve o kartuşları kullanmadan önce dişleri ile sıyırmaları lazımdı. Yerli ordu mensupları bunu inlerine müdahale olarak görmüşlerdir. 22 Ocak'ta (1857) Kalkütta'ya yakın yerler ateşe verildi. 20 Şubat'ta 19 numaralı ordu Berzmpus Pur'da isyan etti. Bu, onlara verilen kartuşlara karşı protestodur. 31 Mart'ta bu alay kırıldı. Mart'ın son günleri 34 numaralı ordunun alayı bir askere izin verdi ki o geçit töreni esnasında askerlerin önüne gelip isyana davet etsin. Aynı zamanda alay komutanı ve başkomutana da saldırısın. Ondan sonra askerler arasında kavga çıkmıştı ve uzun vakit devam etti. Bu alayda mağlup edildi.(Nisan ayını farklı yerlerde Bengal ordusunun birkaç yerlerde atış verildi.) Mayıs ayında Oudh'ın başkenti Luknov'da isyan için hazırlanıyordu. Ancak komutan Larnach'ın zekâsından dolayı isyan başlatılamadı. 9 Mayıs'ta isyan eden Meirut askerleri cezalandırıp hapis haneye gönderildi. Ertesi gün üç numaralı alayın gençleri iki başka ordu alıp isyan ettiler. Konuşmak isteyen İngiliz askeri de öldürdüler ve orayı ateşe verdiler. İngilizler görüldüğü yerde öldürtülüp Moğol padişahı (Bahadır Şah Zafer) hükümranlığını ilan ettiler.³⁴⁵

Askerler gelip Bahadır Şah Zafer'in kendilerine liderlik yapmalarını talep ettiğinde hayatında ilk kez böyle sıkıntılı bir an ile karşı karşıya geldi ve ne yapacağını şaşırıldı. Şehirde yayılan anarşi ortamında yararlanmak isteyenler, şehri daha da yaşanmaz bir hale getirmişlerdi. Şehir halkı tarafından çok sevilen Zafer'in bu duruma kayıtsız kalması imkansızdı. Padişahın şu anda en büyük sorunu şehirde güven ve huzur ortamını yeniden sağlamaktı. Askerler için maaş ve iâşe giderlerini karşılayacak gelir de yoktu. Bu sorunları görüşmek için ertesi gün yani 12 Mayıs 1857'de Zafer yönetim kurulunu çağırdı ve aynı soruları sordu. Şehirde huzur ortamını yeniden tesis için yaşlı padişah bizzat filine binip kaleden dışarı çıktı. Esnafları dolaşıp teselli etti ve dükkânlarını açık tutmalarını istedi.³⁴⁶ Bahadır Şah Zafer'in oğlu Mirza Mughal başkomutan olarak atandı. Diğer şehzadelere de devlet yönetimde büyük görevler verildi. Devletin işleri devamlılığı için on kişilik bir yönetim kurulu oluşturuldu. Son karar verme hakkı padişah Bahadır Şah Zafer'in elindeydi. Artık padişah İngilizlerle ilişkisin kesip askerlerin başına geçmek zorunda kaldı.

16 Mayıs günü padişah farklı kişileri farklı görevli olarak atandı.

Mirza Cevan Bahat Hedir

Başbakan

Mirza Mughal Bahadır

Başkomutan

³⁴⁵ Karl Marx: a.g.e s. 248-251

³⁴⁶ Aslam Perviz, a.g.e , s. 167

Mirza Abdullah Bahadır	Ordunun genel komutanı
Mirza Sihrab Bahadır	Ordunun genel komutanı
Mirza Hızır Sultan	Ordunun gelen komutanı
Mirza Muhammed (Küçük Sultan Bahadır)	bütün Türk süvarilerin komutanı
Mirza Ebu Bekir	bütün Türk süvarilerin komutanı

16 Mayıs 1857'deki "Siracu'l-Ahbar" gazetesinde şöyle bir haber yayımlandı: "Türk süvariler ve askerler padişahın huzurunda hazır olduklarında padişah onlara: Bizde para ve hazine yok ki onunla size yardım edeyim. Tek verebileceğim şey candır, canım hazırdır, Türk süvariler buna razı oldular. Onlar da "biz sizin hizmet etmek için hazırız" dediler. Padişah silah ve hazine bulunması için emir verdi.³⁴⁷

Bu savaş hakkında detaylı bilgi vermeden önce savaşta sıkça adı geçen birkaç kişi hakkında bilgi vermek doğru olacaktır.

Mirza Ebu Bekir: Mirza Ebu Bekir, Mirza Fahro'nun oğlu ve Bahadır Şah'ın torunudur. Savaş esnasında askerlerin komutanı olarak görevlendirildi. Savaş kaybedildikten sonra İngiliz komutan Hudson tarafından Delhi'nin kapısının önünde öldürdü.³⁴⁸

Mirza İlahi Bahş: Mirza İlahi Bahş'ın kız Hatım Zamani Begüm, şehzade Mirza Fahro ile evlenmiştir. Bundan dolayı padişahın çok yakınında itimat ettiği kişiler arasına girmişti. Ama İlahi Bahş bunu yanlış yolda kullandı ve İngilizleri olan biten her şeyden haberdar etti. Savaş kaybedildikten sonra Bahadır Şah Zafer ve diğer şehzadelerin gidip de İngilizleri teslim olmaları için çalıştı ve başarılı oldu. Padişahın tutuklanması için Mirza İlahi Bahş İngilizlere çok yardım etti. Buna karşılık İngilizler kendisine büyük miktarda para, arazi ve maaş verdiler. Vefatından sonra evladı da aynı yolda hayatına devam etti ve hep İngilizlerden babasının maaşını aldı. Hintli yazarlar Mirza İlahi Bahş'ı (دهلی کا غدار) Delhi'nin gaddarı olarak adlandırdılar. İngilizlerin bu casusu 21 Mart 1875'de vefat etti.³⁴⁹ Artık iki taraftan savaş başladı. Yaşlı padişahın hem İngilizlerle yapılan savaşı kazanması hem de şehirde emniyeti sağlaması gerekiyordu. Savaşın gidişatını Civan Lal'den aktarmak gerekirse gün gün olayla şöyle cereyan eder:

11 Mayıs sabahı sekiz ve dokuz arasında bana Meirut şehrinden gelen askerlerin Delhi'de talan yapacaklarına dair garip bir haber ulaştı. Saat on da mahkeme gitmek için

³⁴⁷ Aslam Perviz, a.g.e. s. 168

³⁴⁸ a.g.e. s. 126

³⁴⁹ a.g.e. s. 278

dışarı çıkmak istedim. Arkadaşlarım gelip bana pazarlardan geçmenin mümkün olmadığını, bazı yetkililerin öldürüldüğünü söyleyip “evde dur” dediler. Şükür adlı bir hizmetçim bana gelip de İngilizlerin öldürüldüğünü ve evlerinin ateşe verildiğini anlattı. Bir kişi bana geldi ve zorbalara sizin hakkında diyorlar ki siz de İngiliz valinin adamısınız onun için size de öldüreceğiz diye. Ben hemen evimin bütün camlarını ve kapıları kapattım ve silah alıp savaşmak için hazırlandım. Hizmetçilere hiç kimseyi içeri almamalarını emrettim. Komiser Freezer arabasına binip kaleye doğru yola çıktı, yolda birkaç kişi ona ateş etti. Freezer de kurmalarına ateş emri verdi ancak onlar bunu yerine getirmedi. Bu yüzden komiser onlara İngilizce olarak küfür etti ve atı hızlı koşturarak kaleyi geldi. Padişahın vakitli söyledi ki gidip de padişah söyle ne kadar silahlı ordusu varsa hepsini gönderin. İngiliz kadınlar için arabada göndersin diye söyledi.

Komiser Freezer’ın mesajı padişaha ulaştırıldı ve padişah da bu emirlerin uygulanması istedi. Ancak hiç kimse Padişah’ın emirlerini dikkate almadı. Padişah artık evindeki ahaliye bile söz geçiremez hale gelmişti. Freezer arabalar için biraz bekledi ama sonra hiç kimsenin kendisini dinlemediğini anladı. Komiser Freezer buradan komutan Douglas’ın evine doğru yöneldi. Ancak komutan Douglas’ın evinin merdivenin bekleyen iki kişi komiser Freezer’i kılıçla öldürdü. Sonra bir grup asker komutan Douglas’ın evin önünde toplandı ve “Allahu Ekber Allahu Ekber” sloganı atarak kadınlar da dâhil olmak üzere içerideki bütün Avrupalıları öldürdüler. Burada askerlerin elçileri padişahın huzuruna gelip, İngilizlerle savaş yapmak için teklif de bulundular. Ancak padişah bu teklifi hiç cevap vermedi. Belki Hâkim Ahsunallah Han ile bu konuda konuşun dedi. Askerler Hâkim Ahsunallah’a bulup da aynı şey söylediler. Hâkim şöyle cevap verdi: “Bakın siz uzun süreden beri İngilizlerin altında çalıştınız. Aylık maaşa alıştınız. Padişahın elinde para yok, o nasıl size maaş verecek? Askerler “ biz bütün saltanatın parasını önünüze yığacağız” diye cevap verdiler.³⁵⁰

11 Mayıs öğleden sonra hapishanelerdeki mahkûmlar şehirde savaşın başladığını öğrenmişlerdi. Esirler bu haberi duyunca ayaklanmışlardı. Patiala, Bulb gard, Bahadır Gard ve Elwar’ın (Delhi’ye yakın olan bazı şehirler) valilerine bu mahkûmların serbest bırakılarak orduya dâhil edilmeleri emri verildi. Öğleden sonra askerler saraya geldiler ve şehirdeki yiyecek ve içecek satan bütün dükkânların kapalı olduğunu bildirerek şikâyette bulundular. Çarşıda dolaşarak esnafı teselli etmesi için padişahın ricada bulundular. Padişah bunu kabul etti ve bizzat bir ordu ile şehirde dolaştı ve dükkânların açılması emrini verdi. Ancak hiç kimse padişahın bu emrini dinlemedi. Askerler de padişahı hiç dikkate almayarak çok sert üslup ile

---

³⁵⁰ Civan Lal: a.g.e, s. 2-14

konuştular. Bir tanesi “ey yaşlı beni dinle” biri de “ey yaşlı, ey padişah ilk önce beni dinle” biri başka kişi ise padişahın elini tutup “beni dinle” dedi. Padişah bu duruma çok üzüldü. Askerlerin kendisini kullandığını anladı.³⁵¹

13 Mayıs’da Raca Kişin Gard’nın evinde birkaç Avrupalının saklandığı haberi geldi. Çok sayıda asker gidip Raca Kişin’in evini kuşattılar. İki gün sonra Avrupalılar askerlere silah çekti. İlk önce askerler zorla Avrupaları evden dışarı çıkarmak istemiştir ancak bunu yapamayınca sulh yapmak için mesaj gönderdiler. Padişah da bu haberi duydu ve bunların hemen yanına getirilmesini emretti. Ama padişahın elçisi gelmeden önce İngiliz askerleri inanıp dışarı çıktılar ve öldürüldüler. Birkaç kişi hayattaydı. Onlar padişahın huzuruna getirildi. Padişah Jaipur³⁵² şehir ’in valisine askeri yardım etmek için yazı olarak mektup gönderdi.³⁵³

14 Mayıs günü çok sıkıntılı bir süreçten geçen padişah hiç kimse ile görüşmek istemiyordu. Şehrin emniyet müdürü her yerin İngiliz cesetleriyle dolu olduğunu haber verince, padişah bunların Hristiyan mezarlığına defnedilmesini emretti. Meiruttaki İngiliz ordusunun Delhi’ye doğru yola çıktığı haberi ulaştı. Bu haberi getiren kişi casus olma ihtimaline karşın hapse atıldı. Hâkim Ahsanullah Han ve Navab Mahbub Ali Han’a ordular için yemek temin etmeleri emri verildi.³⁵⁴

15 Mayıs günü şehri korumak için yüz kişiden oluşan bir askeri birlik kuruldu. Buna göre beş rupi maaş alacak dört yüz piyade ve otuz rupi maaş alacak bin süvarilik bölük için yeni kişileri askere alma planı yapıldı. Askerler bazı bölgelerde yağma ve gaspa başladılar. Bundan rahatsız olan ileri gelenler İngilizlerin tekrar hâkimiyeti sağlaması için dua etmeye başladı. İnsanlar yanlarında bulunan kıymetli şeyleri toprağa gömmeye başladılar ve mahallerini korumak için küçük gruplardan oluşan ordu kurdular.³⁵⁵

16 Mayıs sabah vaktinde askerler sarayın önüne gelip padişahı tehdit ettiler. Kalede kalan Avrupalı erkek ve kadınların Meirut’teki İngilizlerle mektuplaştıklarını belirttiler. Daha sonra saraya girerek elinde bir mektupla bir casus yakaladıklarını söylediler. Bu mektupta sözde isyancılara küfürler ediliyordu. Askerler, Hâkim Ahsanullah Han ve Navab Mahbub Ali Han’ı öldürme tehdidinde bulundular. Askerlerin öfkesini dindirmek için Navab Mahbub Ali Han hiçbir mektup yazmadığına yemin etti. Sarayda kalan bütün Avrupalı kadınlar ve

³⁵¹ Civan Lal, a.g.e, s.15-20

³⁵² Jaipur veya Jaipur popüler adıyla Pembe Şehir, Hindistan’ın Rajasthan eyaletinin başkenti. Şehir 1728 yılında Mihrace Sawai II. Jai Singh tarafından kurulmuştur.

³⁵³ A.g.e., s.20-24

³⁵⁴ A.g.e., s.24-26

³⁵⁵ A.g.e., s.26-28

erkekler öldürüldü. Padişah ve vezirler şaşkınlıkla olan biteni izlemekteydi. Padişah askerleri Hindu ve Müslüman olarak iki bölüme ayırdı ve herkesin kendi din adamına sormalarını emretti. Kadınları ve çocukları öldürmek caiz midir? Ama askerler hiç kimseyi dinlenmedi ve onları öldürdü.³⁵⁶

17 Mayıs günü askerler yaşlı padişahı Bahadır Şah Zafer'in yerine oğlu Ebu Bekir'i padişah olarak ilan ettiler. Çünkü onlara göre padişah çok yaşlı ve zayıftı. Padişah bazı askerleri çağırıp tehdit etti. Mevlevi Bekir Ali birkaç süvari ve piyadeye hazineyi koruma emri verdi.³⁵⁷

19 Mayıs'ta Padişah insanların önüne geldi. Müfettişi Mevlevi Ali geldi ve padişaha birkaç eşrefi de verdi. Rupî üstünde şu ibare yazıyordu:

سکه زد برسیم وز در بند شاه و دین پناه ظل سبحانی، سراج الدین بہادر شاه
سکه صاحب قرآنی زد بہ تائیدانہ، سایہ یزدان، سراج الدین بہادر، بادشاہ

(Sikke zad bersim ve zer dar Hint Şah ve din pana zille suphani, Siracdeen Bahadır Şah
Sikke sahibi kurani zad be taedana, sayin yazdan, Siraceddin Bahadır Şah, padişah)

*Gümüş ve altından sikke bastırıldı Hindistan'ın padişahı ve Allah'ın gölgesi Bahadır Şah Zafer
Allah'ın yardımıyla Kur'an sahibi sikke bastırıldı, Allah'ın gölgesi, Siraceddin Bahadır Şah Zafer*

Padişah, Mirza Cevan Baht'ı (Padişahın oğlu) yanına çağırıldı ve vezirlik görevi verdi. Ordudaki diğer Hindu komutanlarla da görüştü. Askerler ülkenin durumu hakkında padişaha bilgi verdiler. Mevati'lerden büyük miktar para alındı ve para artık Delhi'yi doğru geliyor diye bir haber geldi. Padişah bu habere çok sevindi. Müslümanlar cami de cihat bayrağı göndere çektiler ama padişah bunlara çok kızdı. Çünkü bu hassa ortamda bu çağrı Hinduları kızdırabilir ve onların geri çekilmesine sebep olabilirdi.³⁵⁸

20 Mayıs günü İngiliz ordularının Delhi'ye doğru yola çıktığı haberi geldi, bunu duyan askerler korktular. Daha sonra bu haberin doğru olmadığı anlaşıldı. Mevlevi Muhammed Said gelip de padişah cihat bayrağının Hinduları kışkırtmak için kullanıldığını söyledi. Padişah bunu doğru olmadığını ve çılgınlık olduğunu söyledi. Çünkü askerlerin çoğu da Hindu idi. "Bunun yüzünden kan kavgası çıkacak ve sonuç çok kötü olacak" dedi. Hindu komutanlarından bir gurup padişah ile görüştü ve Müslümanlar, Hinduları karışa cihat ilan

³⁵⁶ Civan Lal, a.g.e. s.26-30

³⁵⁷ a.g.e., s.30-32

³⁵⁸ a.g.e., s.32-35

ederek savaş çıkarma istiyor diye şikâyet etti. Padişah “cihat sadece İngilizlere karşı olur, ben Müslüman orduyu da Hindular karşı cihat olmayacağını söylemiştir” dedi. ³⁵⁹

21 Mayıs günü padişah Müslüman ve Hinduların birbirlerine girmemelerini emretti. Bütün şehirde padişahın adlı ile Müslümanlar ve Hinduların kavga etmesin diyerek ilan edildi. 22 Mayıs'ta bazı kişiler padişahın huzurunda gelip de bütün İngilizler Hindistan'ı bırakıp İngiltere'yi gittiler diye söylediler. Jalandhar³⁶⁰ dan Hintli askerler geldi ve kendi komutanlarını nasıl öldürdüklerini anlattılar.

26 Mayıs günü İslam Gard'daki mevcut olan topların içine çakıllar ve taşlar ile dolduruldu. Hâkim Ahsanullah Han'ın İngilizler ile mektuplaştığından şüphe duyulmaya başlandı. Hâkim, padişahın huzuruna çıkarıldı. Askerler hâkim Ahsanullah Han ve Mahbub Ali Han'ı öldürmek için tehdit etti ve kılıçlarını uzattılar. Hâkim Ahsanullah Han ve Mahbub Ali Han bu iş ile hiç ilgilerinin olmadığına dair yemin etti ve padişah da bunların yanında olduğu için affedildi. 26 Mayıs günü askerler bir defa daha da hâkim Ahsanullah Han'a İngilizler ile mektuplaştığını söyleyip gözaltında aldı. ³⁶¹

Ama gerçek savaş komutan Baht Han Delhi'ye geldikten sonra başladı. Çünkü Baht Han hem tecrübeli askerdi, hem de yanında on dört bin asker, birkaç top ve dört yüz bin rupi vardı. Ondan önce orduya hiçbir savaşa katılmamış şehzadeler komutanlık yapıyordu ve padişah da onlardan razı değildi. Hatta padişahın oğullar, Mirza Moğol, Mirza Ebu Bekir ve Mirza Abdullah dedi ki “sizin suratınızı görmek istemiyorum, unutmayın! İngilizler savaşı kazanacak ve sizi idam edecek.”³⁶² Padişah bu sözü bellidir çünkü şehzadelerin hayatı lüks ve rahattan ibarettir. Onlar rüyalarda bile savaş görmemiştir, böyle insanlar o dönemdeki en güçlü ve gelişmiş olan büyük Britanya'ya karşı nasıl savaşı kazanabilir.

Padişahın morali bozuk komutanı Baht Han, Bahadır Şah Zafer'e geldi ve hem İngilizler ile savaşı hem de şehirdeki mevcut durumda düzenlemek için sorumluluğu üstlendi. Civan Lal 2 Temmuz'da padişah ve Baht Han arasındaki konuşmayı şöyle anlatmaktadır: “Muhammed Baht askerlerin şehirde yağma yapmasını engellemek gereklidir” dedi.. Padişah “bende ordu yok” diye cevap verdi, “sadece birkaç asker var onlar da beni dinlemez. Ben de isterim ki İngilizler mağlup olsun ve şehre huzur geri gelsin.” Bunu duyunca Baht Han dedi “Efendim! Eğer siz beni kabul ederseniz ve bana yetki verirsiniz ben bu iki işi hallederim” dedi. Padişah, Baht Han'ı ordunun genel komutanı olarak görevlendirdi. Baht Han, padişah' a

³⁵⁹ Civan Lal, a.g.e, s.35-37

³⁶⁰ Hindistan'ın kuzey da Pencep eyaletin en eski şehir.

³⁶¹ A.g.e, s.35-45

³⁶² A.g.e.s. 57

“eğer şehzadeler şehir de fesat ya da soygun yaparsa ben onların kulak ve burunlarını keserim dedi”. Padişah “biz bütün vazifeyi sana verdik nasıl uygun görürsen yap” dedi.³⁶³

Çok kısa süre içinde Baht Han hem Delhi şehri içindeki durumu, hem de İngilizler ile savaştaki durumu değiştirdi. Baht Han Müslüman hocalara İngilizlere karşı cihat için fetva yazdırdı. Baht Han’ın sürekli olarak hücumundan dolayı İngilizler için de durum zorlaşmaya başladı. Bir İngiliz komutan bu durum hakkında şöyle yazar: “on sekiz hücumdan dolayı bizden çok kişi hayatını kaybetti ve yaralandı.”³⁶⁴ Burada kader Hintli askerlere yardım etmeye karar verdi ve sağanak yağmurlar yağmaya başladı. Bu yağmurlardan dolayı kolera salgını çıktı. Böylece İngilizler Delhi’yi ele geçirmekten vazgeçmek zorunda kaldı. Padişah Bahadır Şah Zafer’de savaşı kazanabileceğini ümit etmeye başladı ve askerler için yedi yeni emir verdi:

1. Padişah için savaşan bütün askerlerin, onun her emrini yerine getirmelidir. Böylece padişah onlardan razı olacak ve onlar da başarılı olacaklar.
2. Her süvari ve piyade amirine itaat etmelidir. Aynı şekilde küçük memur büyük memuru emrini dinlersin ve büyük memur ordunun usulü kendini için lazım tutsun.
3. Bütün askerler ve komutanlar din ve ülkeye düşmanlarını (yani İngilizleri) öldürmek ya da tutuklamakta hiç tereddüt etmezsin. Çünkü bu işte bütün insaniyet için hayır vardır.
4. Bu emirlere göre hangi asker ya da komutan iş yaparsa rütbesine göre ikramiye alacak. Hayatını kaybedenler olursa oğlu ya da bir yakınına iş sağlanacak.
5. Her kim bu din düşmanlar ile (yani İngilizler ile) irtibata geçerse ya da bunlara yardım ederse o kişi Allah ve Rasulullah’ın yanında günahkâr olacak ve yaptığı işini cezasını çekecek.
6. Bizim çok fazla ordu olmasına rağmen hala onu fetih edemedik. Cesur erkekler burada fetih için canlarından vazgeçmelidir. Çünkü eğer o yer fetih olursa bütün ülkeye de huzur gelecektir.
7. Süvari ve piyadeler emirlere uysunlar ki savaşı kazandıktan sonra herkese iş ve ödül verilecek.³⁶⁵

Padişah Bahadır Şah Zafer her gün hem komutanlar ile hem de şehirdeki duruma öğrenmek için polis müdürü ile görüşüyordu. Her gün onlara yeni emirler veriyordu, savaşı kazanmak için dua ediyordu. Diğer vilâyetlerden hem asker hem de

---

³⁶³ Civan Lal., a.g.e, s. 99-100

³⁶⁴ Karl Marx a.g.e., s. 312

³⁶⁵ Aslam Pervez: a.g.e, s. 173-174

para yardımı istiyordu. Çünkü padişah da İngilizler Delhi'ye girerse kesinlikle padişaha ceza vereceklerini artık anlamıştı. Padişah artık savaşa devam etmeyi ve kazanmayı istiyordu çünkü artık başka yol yoktur. Savaşta Hintli askerler meydandan sürekli olarak kaçıp şehre geri dönüyordu, Padişah bunu sevmedi ve Baht Han'ın bir uygulamasını kabul etti. 17 Kasım 1857'de bütün Müslüman askerlerden Kur'an ve Hindu askerlerden Şastra³⁶⁶ üzerine yemin alındı ki onlar son sözüne kadar İngilizler ile savaşıyor. Hangi asker bunu kabul etmiyorsa o az önce evine dönmek zorundadır. Ama eğer yemin ettikten sonra da biri savaştan kaçarsa o cezasını alacak. Padişahın mühürlendiği bu emir bütün komutanlara gönderildi.³⁶⁷

Ama padişahın ve Baht Han'ın her şeyi yapmalarına rağmen İngilizler kısa süre içerisinde Delhi'yi alacaklarına emindiler. Çünkü şehirde Cevan Lal, Gori Şankar, Mirza İlahi Bakşh ve Hâkim Ahsanullah Han gibi casuslar her hamlenin haberini İngilizlere ulaştırıyorlardı. İngilizler bu haberlere göre planlarını düzenliyordu ve Baht Han'ın planlarından hep haberdar oluyorlardı. Aynı zamanda beceriksiz şehzadeler ile komutan Baht Han arasındaki rekabetten dolayı İngilizler savaşı kazanacaklarına inanıyorlardı. Casus Gori Şankar şöyle der: “Mirza Moğol ve Baht Han arasında düşmanlık ortaya çıktı. Mirza Moğol, Baht Han'ın ordu genel komutanı olmasından hiç hoşnut değildir.. Eğer Baht Han'ın bütün askerleri öldürülse bile şehzadeler ona ya da askerlerine yardım etmeyecektir.³⁶⁸

Savaşın son günlerinde İngilizler Delhi'ye girmeden önceki saraydaki karışıklıklar ve mali yetersizlikler sebebiyle savaşın yönü değişti. Artık hazine tam takır olmuş ve askerler sadece kendi amaçları için çabalar hale gelmiştir. Ama padişah her durumda savaşın devam etmesini istiyordu. Padişah askerlerine maaş vermek için kendine ait her şeyi satmaya hazırdır. Cevan Lal şöyle der: “ Komutanlar, padişaha maaş konusunu aydınlatmanız şarttır, yoksa şehirde yağma başlayacak dediler. Bunu duyunca padişah dedi ki şehri yağmalamayın, benim atlarımı ve altınlarımı, gümüşlerimi satın ve askerlerin maaşını verin. Kabul etmezseniz şehri bırakın ve gidin çünkü ben sizi çağırmadım.³⁶⁹

Ertesi gün İngilizler 'in savaşın başladığı Meirut şehrini ele geçirdikleri haberi saraya ulaştı. Yavaş yavaş Ali Garh gibi başka şehirlerde de İngilizler yeniden galip olmuştur. Padişah Bahadır Şah Zafer, şimdiye kadar sadece para ile savaşıyordu şimdi

---

³⁶⁶ Hinuların kutsal kitabı

³⁶⁷ Civan Lal: a.g.e s. 155

³⁶⁸ Aslam Pervez, a.g.e s. 177

³⁶⁹ A.g.e. s. 243

padişahlığı bile bırakmaya razıydı. Padişah askerlerden ümidini yitirdi Cevan Lal şöyle yazar: “Jaipur, Bikaner ve Alwar illeri valilerine mektup gönderildi. Padişah mektupta İngilizleri yenmek için orduya ihtiyacı olduğunu yardım göndermelerini bildirdi. Artık yanımda devlet işlerini teslim edeceğim liyakatli kişiler yoktur. Ben farklı illerden oluşan bir meclis kurmak isterim. Böylece iktidarı sizlere teslim etmek istiyorum”.

Padişah böyle zor durumdayken İngilizlerin casusları şehirdeki her haberi onlara veriyordu. Özellikle Gori Şanker’in yazdığı bilgi ve önemli mektuptan sonra İngilizler son güçlü saldırıların yaptılar ve zafer elde ettiler. “Belli oldu ki siz bana üç soru sormak istiyorsunuz. Birinci şehir içinde hangi yerde harp silah ne kadar var ve topçular hangi taraftadır? İkinci sorunuz hangi yerde ne kadar asker var? Üçüncü sorunuz ise kabili kapıdan şehir içine gidene kadar dört tane köprü var, onlardan herhangi bir kırılmış olan var mı? Her sorunuza detaylarıyla cevap vereceğim. Birinci sorunuzun cevabı bütün silah ve başka malzemeler şehrin on üç kapısı önündedir. Özellikle Keşmiri, Kabli, Acmeri kapıları önünde daha fazla silah var.. İkinci sorunuz cevabı şudur: şehir de askerlerin olmadığı hiçbir yere yok. (yani şehrin bütün kontrolü askerlerin elindedir.) üçüncü sorunuzun cevabı ise şehir de bütün köprüler hâlâ sağlamdır.”³⁷⁰

Şehirdeki mevcut askerler, silah ve yollar hakkında detaylı bilgi aldıktan sonra kırılan duvardan 14 Eylül 1857’de içeri girdiler. 14 Eylül’den 19 Eylül’e kadar şehir de her yol, sokak ve her yerde savaş oldu. Dışardan gelen Hintli askerler yavaş yavaş şehirden kaçmaya başladılar. Zahir Delhvi der ki: “Bir grup asker silah ve elbiselerini bırakıp kaçıyordu. Birkaç kişi onlara sordu: “bizim başımıza savaşı açıp şimdi nereye kaçıyorsunuz? Askerler “biz savaştık, şimdi siz savaşınız” diye cevap verip kaçtılar.³⁷¹ İki üç gün öyle savaş devam etti, her yerde kan dökülüyordu, hiç kimse evden dışarı çıkamıyordu, bu iki üç gün herkes evde mahsur kaldı. İngilizler yavaş yavaş şehri kontrol altına almaya başladılar ve Hintli askerler gün geçtikçe savaşı kaybediyordu. Hatta 19 Eylül de Hintli askerler tamamen savaşı kaybettiler. Padişah şehzade, kadınlar ve şehirdeki insanları alıp Hindistan’da Babür padişahların sembolü “ Kırmızı Kale’yi” terk edip dedesi Hümayun’un mezarına doğru yola çıktı. Zahir Delhvi bu manzarayı şöyle tasvir eder: “Şimdi şehirdeki durum şudur bütün dükkânlar kapalıdır, dışarıdan da hiçbir şey şehir gelmiyordu. Bütün yiyecek ve içecekler tükendi, üç gün

³⁷⁰ Aslam Pervez a.g.e s. 184-185

³⁷¹ Zahir Dehlvi, a.g.e. s. 107

böyle geçti. Sonuçta üçüncü günü padişah akşam vaktinde kaleden Hümayun'un türbesine geldiler. İnsanlar açlık, susuzluk halinde padişah ile birlikte orada geldiler. Kısaca böyle bir kıyamet kopmuştur ki anlatamam.”³⁷²

Artık Hintli askerler tamamen savaşı kaybettiler, padişah da şehirden çıkıp Hümayun'un türbesine geldi. Burada komutan Baht Han ve diğer komutanlar padişaha başka bir yere gidip savaşı devam etmek istemiştir. Ancak padişahın en sevdiği karısı Ziyet Mahal ve Seyyid Recep Ali'nin tavsiyesi üzerine padişah askerle gitmeyi reddetti. Recep Ali padişah ve İngilizler arasında arabuluculuk yapmaya çalıştı ve padişahın hiçbir yere gitmesine izin verilmedi. Ertesi gün İngiliz komutan Saunders padişahın yanına geldi ve “Efendim! İsyancı askerlerden şehir kurtarıldı ve o hainler cezasını alacaklar. Şehir bomboş oldu, siz şehre teşrif eden ki herkes gelsin” dedi. Padişah ona “şehre gidip de ne yapacağım ben? Dedemin mezarına geldim, burada oturmak için izin verin, bana ne yapmak istersiniz burada yapın. Niye beni şehre götürüp de rezil etmek istersiniz?” dedi.³⁷³

Bu savaşta padişahın kararı çok önemlidir çünkü eğer padişah Hintli askerler ile gitseydi savaş daha da devam edecekti. O yüzden İngilizler için padişahın burada canlı halde tutulması gereklidir. İngilizlerin bütün casusları padişahın yanında toplanmışlar ve padişahın sürekli olarak İngiliz devletine teslim olmasını istemişler. Mirza İlahi Bahş padişaha şunu söyledi: “hava çok sıcak, yağmur mevsimidir, siz de yaşlandınız hem de zayıflamışsınız. Siz küçük şehzadeleri, kadınları alıp nereye gideceksiniz. Onun için benim tavsiyem şudur ki siz Hintli askerlerle hiçbir yerde gitmeyin. Ben İngilizler ile buluşup her şeyi konuşacağım, size ya da çocuklarınıza hiçbir zarar gelmeyecek.”³⁷⁴ Padişah bunu dinledi ve hiçbir cevap vermedi, ancak Hintli komutan Baht Han'a”ben senden razıyım” dedi.

21 Eylül 1857 günü Babürlerin son padişahı Bahadır Şah Zafer, İngiliz komutan Saunders'a teslim oldu. Böylece Muhammed bin Kasım ve daha sonra Gazneli Mahmut tarafından Hindistan'da kurulan Müslüman ve Türklerin devletlerine son verildi.

Delhi'yi fethettikten sonra İngilizler halktan çok ağır intikam almışlar. Savaşa katılan katılmayan ayrımı yapılmaksızın büyük katliamlar yapılmış, pek çok kişi idam edilmiştir. Hem Müslümanlar, hem de Hindular İngilizlerin bu gazabına uğramıştır.

---

³⁷² Zahir Dehlvi. a.g.e , s. 110

³⁷³ A.g.e., s. 115-116

³⁷⁴ Aslam Pervez, a.g.e, s. 187-188

Zengin Müslümanların mallarına İngiliz devleti el koymuş, özellikle Müslüman kesim çok fakir duruma düşürülmüştür. Ağustos 1858'de Birleşik Krallık Parlamentosunun aldığı kararla Doğu Hindistan Şirketi'nin varlığına son verilmiş ve Hindistan direkt olarak Birleşik Krallığın hâkimiyeti altına alınmıştır.

Savaşın Kaybedilmesinin Sebepleri:

Şüphesiz savaşın planında bir coşku ve amaç vardır. Çünkü bu savaşın ilgisi direkt olarak Hindistan'ın tarihi, kültür ve insanların yaşantısı ile ilgilidir. Gün geçtikçe İngilizler Hindistan'daki hâkimiyetlerin artırıyorlar ve halka zulmediyorlardı. Maalesef İngilizlere karşı başlatılan bu bağımsızlık hareketi başarıya ulaşamadı ve Hindistan yaklaşık doksan yıl (1857-1947) için İngilizlerin eline geçti. Neden Hintliler bu savaşı kazanamadılar? Bize göre en temel sebep Hintli askerlerin amaçları arasındaki farklar. Genelde savaşa katılan Hintli askerlerin üç temel sebep vardır. Birincisi askerler dini duyguları için savaşmışlar ve yavaş yavaş bunu bütün ülkeye yaymışlar. İkincisi askerler İngilizlere karşı savaşmışlar ama aynı zamanda halkı soymaya devam ettiler. Üçüncüsü ise askerler sadece para için savaşa katıldılar. İlk önce Hintli askerler ile birlikte şehir soyup para kazandılar, daha sonra da İngilizler için casusluk yapıp para kazandılar.

Bu savaşın kaybedilmesinin önemli sebebi orduların müşterek bir lidere sahip olmamasıdır. Baht Han, Jhansi eyalet prensi Lakshmibai, Nana Sahib ve diğer emir ve valiler savaşı kazanmak için gayret gösterdiler. Ancak ordunun bir komutanın emri altında olmaması ve aralarındaki iletişim bozukluğu büyük bir hüsrana sebep olmuştur. Öte yandan bütün İngiliz ordusu George Ahson ve Patrick Grant gibi komutanlar altında savaştı. İngiliz ordusunun hem dışında hem de içinde sıkı disiplin vardır.

1857 Bağımsızlık Savaşı tüm Hindistan'da olmamıştır. Yalnızca Uttar Pradeş, Delhi ve diğer bazı bölgelerde Hintli ve İngiliz ordular arasında şiddete çatışmalar oldu. Ancak diğer eyaletlerde özellikle Pencab, Madras gibi önemli yerlerde şiddetli çatışmalar olmamış ya da kısa süre içinde İngiliz ordusu tarafından bastırılmıştır. Hatta bazı yerlerde Hintli askerler İngiliz devletinin safına geçmiş, kendi askerlerine saldırmıştır. Bazı eyaletlerin valilerinin İngilizlere hem askeri hem de maddi konularda yardım etmesi de bu savaşın kaybedilme sebeplerinden biri olmuştur.

Bu bağımsızlık savaşında hem Hindular hem de Müslümanlar omuz omuza savaşmışlardır. Yalnız İngiliz casuslar bunun yalnızca Müslümanların savaşı olduğu dedikodusunu yayarak iç huzursuzluk çıkarmışlardır. Bunun da ötesinde savaş zamanında

belli başlı yerlerde Hindu ve Müslümanlar arasında çatışmalar olmuştur. Bu farklı din düşünce ve bakış açısından dolayı Hintli askerler savaşı kaybetmiştir.

Savaş esnasında padişah hanedanına mensup bazı kişiler İngilizlerle iş birliği yapıp padişaha yalan ve yanlış haberler vermiştir. Bunların başında padişahın tabibi Ehsanullah Han ve en sevdiği karısı Ziyet Mahal gelmektedir. Hatta Allame Fazl Hakk Hayrabadi bu savaşın kaybedilmesinin en önemli sebebi olarak Ehsanullah Han ve padişahın en sevdiği karısı Ziyet Mahal'ın yalanlarını ve vefasızlığını yazmaktadır. Savaşın son günlerde Baht Han padişahın sarayına gelip de “ Efendim! Buradan kaçıp başka yerde gidelim ve oradan savaşa devam ederiz” dedi. Padişahın cevap vermeden önce Hakim Ehsanullah Han “ hayır” olarak cevap verdi. Ehsanullah Han, padişaha dedi ki “ Efendim! Siz benimle gelin ben İngilizler ile konuşup her şeyi hallederim” dedi. Böylece padişahı kandırarak İngilizlere teslim etti.

Bize göre en temel sebep padişah ve şehzadelerin savaş hakkında hiçbir şey bilmemesidir. Zira gerek padişah Bahadır Şah Zafer olsun gerekse şehzadeler olsun hayatları boyunca hiçbir savaşa katılmamışlardır. Bütün gün sarayda kadınlarla zaman geçiren şehzadeler savaş esnasında hiçbir şey yapamamışlar. Tam aksine bazı bölgelerde askerlerin ve şehzadelerin rekabeti, savaş hakkında farklı düşünceler ordunun başına bela olmuştur.

Bazı tarihçilere göre savaşın kaybedilmesinin en önemli sebebi bizzat padişaktır. Yaşlı ve zayıf, savaş tecrübesi olmayan padişah hızlı kararlar alamamıştır, orduyu iyi yönetememiştir. Hatta Hintli askerler ilk defa padişahın önüne geldiğinde padişah kararsız kalmış ki o askerlerini lider olmayın teklifini mi kabul etsin ya da İngilizlerin yanında yer tutsun.

Son olarak savaşın kaybedilmesinin sebeplerden biri de halkın bu savaşa topyekün olarak katılmayıp tarafsız kalmayı tercih etmeleridir. Zira adalet ve emniyetin sağlanmadığı bir ortamda yöneticilere olan güven sarsılır.

SONUÇ

Hulefâ-i Râşidinden olan Hz. Ömer (R.A) döneminde gerçekleştirilen fetihlerle müslüman askerler Hindistan'a girmeye çalıştılar. Müslümanlar Araplar yavaş yavaş Hindistan'a ticaret ve tebliğ amaçlarıyla gelmeye başlamıştır. Ancak Hz. Osman (R.A)'in şehadetinden sonra müslümanlar arasında başlayan iç savaş yüzünden fütuhat durmuştur. Emevîler döneminde 714 yılında Velid b. Abdülmelik zamanında da Muhammed b. Kasım Sind bölgesinden Hindistan'a girerek birçok yerleri fethetti. Velid'den sonra Süleyman tahta geçti ve Muhammed b. Kasım'ı geri çağırdı. Karl Marx'a göre Muhammed b. Kasım Hindistan'dan döndükten sadece otuz yıl içinde Hindistan'da hiçbir Müslüman Arap kalmadı.

999 yılından başlayarak Gazne bölgesinin hâkimi olan Gazneli Mahmud sürekli olarak Hindistan'a seferler düzenledi. On yedinci seferinde Hinduların en kutsal yer Somnat'ı fethetti. Mahmud Hindistan'da Hinduların gücünü kırdı ve Hindular gelecek sekiz yüz sene boyunca Müslümanların hâkimiyeti altına girdi. 999'den 1857'ye kadar çeşitli Türk ve Afgan hanedanlardan oluşan Müslüman devletler Hindistan'da hüküm sürdüler. 1526'da Emir Timur'un soyundan gelen Zâhirüddin Muhammed Bâbü Panipat'ta İbrahim Lûdî'yi öldürerek Hindistan'da "Babür İmparatorluğunu" kurdu.

Babürlülerin Hindistan'da hâkimiyeti 1526'dan 1857'ye kadar devam etti. Ancak 1526'den 1707'ye kadarki devir bu imparatorluğun istikrar ve parlak dönemidir. 1707'de Evrengzib Alemgir'in vefatından sonra Babürlüler Hindistan'da zayıflamaya başlamıştır. 1739'da Nadir Şah'ın ve 1756'de Ahmed Şah Dürrani'nin Hindistan üzerinde yapmış olduğu saldırılarından dolayı Hindistan'da Babür İmparatorluğu ayakta kalmak için dışardan gelen İngilizlerin yardımına muhtaç oldu. İlk başta ticaret amaçla Hindistan'a gelen "Doğu Hindistan Şirketi" yavaş yavaş bütün Hindistan'ı eline geçirdi. 1757'de Sultan Tipu ile olan savaşı kazandıktan sonra İngilizler diğer Avrupalı ülkelere Hindistan'a terk etme emri verdi. Babür imparatorluğu artık o kadar zayıflamıştı ki ayakta kalmak için İngilizlere muhtaç oldu.

Son Babür hükümdarı Bahadır Şah Zafer, Hindistan'da hem Müslümanların hem de Türklerin son sultanıdır. Bahadır Şah Zafer 24 Ekim 1775 de Delhi'de doğdu. Bahadır Şah küçük yaştan itibaren çok zor durumla karşı karşıya geldi. O, dedesi döneminde başlayan ve babası döneminde de devam eden çöküşe tanıklık etti. Bahadır Şah Zafer'in babası II. Alemgir başta onu kendinden sonra padişah olarak tayin etmek istemiyordu. Ancak İngilizlerin baskısıyla Bahadır Şah Zafer babasından sonra tahta oturdu. Bahadır Şah Zafer 28 Eylül 1837'den 14 Eylül 1857'ye kadar yani yirmi yıl Hindistan'ın padişahı olarak hüküm sürdü.

Bahadır Şah Zafer'in babası da sembolik olarak padişah'tır. Hindistan'ın yönetimi artık tamamen İngilizlerin elindeydi. Bahadır Şah kişilik olarak çok iyi bir insan ve yöneticidir. Eğer o, Babürlerin parlak ve güçlü olduğu dönemde gelseydi Hindistan'ı daha iyi yönetebilirdi. Ama ne yazık ki Zafer ülke yönetimini tamamen İngilizlerin eline geçtiği bir dönemde tahta oturmuştur. Babür hanedanının nüfusu çok artmıştır. Şehzadeler bütün gün boş boş oturmak, evlenmek ve eğlence yapmaktan başka hiçbir şey bilmiyordu. Onlar eğlencelerini devam ettirmek için sürekli olarak Bahadır Şah Zafer'den para istiyordu. Padişah ise bunlara para vermek için İngilizlerden para istiyordu. Bazen İngilizlerden para almak için padişah çok ağır şartlar taşıyan anlaşmalar yapmak zorunda kalıyordu. İngilizler de artık Babürlüleri boş bir yük olarak görmeye başlamıştır. İngilizler Babür imparatorluğunu ortadan kaldırmak için bahaneler arıyordu.

Mayıs 1857'de Meirut'ta Doğu Hindistan Şirketi'ne karşı bir grup Hintli askerler başkaldırdılar. Bu askeri bağımsızlık mücadelesi Meirut'tan yavaş yavaş bütün ülkeye yayılmış ve Hindistan'ın büyük şehirlerinde savaş haline dönüşmüştür. Bu kalkışmanın en önemli sebebi inek ve domuz etinden imal edilmiş kartuş kullanma emridir. İnek ve domuz imal edilmiş kartuşları kullanmadan önce ağızla açmak lazımdır. Müslümanlar için domuz haramdır, aynı şekilde Hindular için ineğin eti haramdır. Hintli bütün Müslüman ve Hindu askerler İngiliz komutanın bunu kullanma emrini kabul etmediler. Meirut'ta bazı İngiliz komutanlar Hintli askerleri bu karşı koymadan dolayı çok ağır ceza verdiler. 29 Mart 1857'da Mangal Pandey adlı bir Brahman Hindu buna çok öfkelenmiş ve bazı İngiliz komutanların üzerine ateş etti. Buna ceza olarak İngilizler Mangal Pandey'yi 18 Nisan 1857'da Kalkuta'nın bir ilçesinde idam cezası verdiler. Bu olay Hintli askerlerin öfkelerini daha da artırdı ve kendi komutanları öldürüp Delhi'ye geldiler.

Delhi'de Hintli askerler Bahadır Şah Zafer'in huzurunda geldiler ve İngilizler 'den Hindistan'ın bağımsızlığını geri almak için savaşalım dediler. Bu askerler “ din, din” sloganı atarak padişahın İngilizlere karşı girişilen bu savaşta kendilerine liderlik etmesini talep ettiler. Zafer ilk başta bu askerleri Delhi'de görünce şaşırıldı ve ne yapacağını bilemedi. Zafer hemen İngiliz valiyi çağırdı ve iki tarafın arasında sulh yaptırmak için çalıştı. Ancak Hintli askerler bunu kabul etmediler ve İngiliz komutanı silahla vurdular. Bundan sonra her tarafta kan dökülmeye başladı ve Delhi'deki bütün İngilizler öldürüldü. Delhi artık tamamen Hintli askerlerin kontrolü altında girdi ve bütün ülkeden Hintli askerler Delhi'de toplanmaya başlamıştı. Delhi'deki bu durumu gören padişah askerlerine liderlik yapmaya mecbur kaldı.

Padişah askerlere savaş için hiç para ve silah olmadığını açıkça söyledi. Ancak askerler “biz bütün Hindistan’ın para ve silahını sizin önüne yığacağız” diye cevap verdiler. Padişah askerlerden bu cevabı alınca liderlik yapmak için hazır oldu. İngiliz devleti için askerlik yapan komutan Baht Han adlı bir askeri ordu komutanı olarak tayin etti. Ama ne yazık ki İngilizlerin Delhi şehirde mevcut olan casusların ve gelişmiş teknolojiden dolayı Hintli askerler savaşı kaybetmeye başlamıştır. Bu savaşta casuslar padişahın her planını önceden İngilizlere haber veriyordu. Bu casuslar askerler arasında ve padişahın yanında önemli yer tutmaktaydı. Mirza İlahi Bakhş ve Hâkim Ahsanullah Han gibi padişahın yakın arkadaşı ve akrabaları bile İngilizler için casusluk yapıyordu.

Zafer, İngilizlere karşı savaşı kazanmak için yapabileceği her şeyi yaptı. Kendine ait bütün mal, para ve savaş malzemeler Hintliler askerlere verdi. Oğullarını komutan olarak farklı asker gruplara tayin etti. Diğer şehirlerdeki emirlerden yardım istedi ve savaş için onları da Delhi’ye çağırıldı. Bahadır Şah Zafer savaş için her şeyini verdi. Hatta savaştan sonra padişahlığı bırakmaya razı olduğunu söyledi.

Hindistan’ın bağımsızlık savaşı padişahın zayıflıkları, İngiliz casuslarının gönderdiği mektuplar ve Hintli askerlerin amaçları farklı olduğu için kaybedildi. Savaşı kazandıktan sonra İngilizler şehzadeleri, Hintli askerleri ve Delhi’deki yaşayan halkı çok ağır cezalandırdılar. Çok kişi idam edildi ya da Hindistan’ı terk etme emir verildi. Halkın mallarına el konuldu. Delhi’de bir mahkeme kuruldu ve Bahadır Şah Zafer suçlu olarak görüldü. İlk başta padişaha da idam cezası verildi ama sonra siyasî durumdan dolayı bu ceza uygulanmadı. Ekim 1858’de 82 yaşındaki padişah ve ailesini ceza olarak Rangoon’a gönderildi. Burada çok zor şartlar altında padişah hayatına bir esir olarak devam etti ve Kasım 1862’de vefat etti.

Bahadır Şah Zafer’in vefatı ile Hindistan’da Müslümanların ve Türklerin hakimiyeti sona erdi. Hindistan’da Müslümanlar hâkim iken mahkûm haline geldi. 1527’de Zahiruddin Babür’ün kurduğu Babür Devleti 1857’de Bahadır Şah Zafer’in tutuklanması ile son buldu ve bundan sonra şanssız Hindistan 90 yıl daha da İngilizlerin hâkimiyeti altında geldi. 1527’den 1857’e kadar Hindistan tamamen Babürlerin ya da Moğolların Hindistan’ıdır. Babürler arasında Babür, Ekber ve Evrengzib Alemgir gibi büyük ve güçlü padişah tahta geçmiştir. Babür imparatorluğu en büyük özeliği şudur ki hem Müslümanlar hem de Hindular bunu din ve dünyanın padişah olarak kabul etmiştir. Bunun için Babürler Hindu kadınlar ile evleniyordu ve onların dinî programlarına katılıyordu. Bu sebepten 1857’deki savaşta

Müslümanlardan daha fazla Hindulardır hatta bu savaş için ilk canı veren kişi de Mangal Pandey adlı bir Hindu Brahmandır.

Bahadır Şah Zafer merhametli, Hindistan'ı seven, Hindulara ve Müslümanlara aynı gözle bakın bir padişahdır. Aynı zamanda padişah sûfî mizaçlı bir insan ve şairdir. Hindistan'ın İngilizlerden bağımsızlığını kazanmak için 1857'de Bahadır Şah Zafer'in başlattığı savaşı 1947'de son buldu. 15 Ağustos 1947'de Hindistan'ın başbakan Lal Kal'de Hindistan'ın bayrağı göndere çekerek Hindistan'ın bağımsızlığını ilan etti.

1947'de Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasına kadar olan dönemde pek çok tarihçi eserlerinde 1857 Savaşı'nı baskıcı İngiliz yönetiminden çekinmeleri sebebiyle "isyan" olarak nitelendirmiştir. Hindistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra ve özellikle Pandit Nehru'nun The Discovery of India adlı eserinde bu mücadeleyi bağımsızlık savaşı olarak adlandırması sonra yayımlanan pek çok eserde bu savaş artık bağımsızlık savaşı olarak isimlendirilmeye başlanmıştır. Zira bir ülkenin kurtuluşu için başlatılan bu mücadelenin baştan itibaren bir bağımsızlık savaşı olarak nitelendirilmesi zaruretti.

Yaptığımız bu çalışma konusu açısından Türkiye'de ilk olma özelliğine sahiptir. Bizden sonra bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılar için çalışılmayı bekleyen önemli bazı konular ise şunlardır:

- 1- Babürlüler döneminde Hindu-Müslüman ilişkileri
- 2- Hindistan'da Doğu Hindistan Şirketi Dönemi
- 3- 1857 Savaşı'nın kaybedilmesinin ardından Hindistan'daki siyasî ve sosyal durum
- 4- 1857 Bağımsızlık Savaşı'nda İngiltere lehine çalışanların (hainlerin) rolü
- 5- Hindistan'daki Türk mimarî eserleri
- 6- Hindistan'daki İslâmî hareketler vb...

BİBLİYOGRAFYA

- A.M., Akram ve KUREŞİ Vahid, *Kavmi Zindegi ki Kahani Muaserin ki Zubani*, Meclisi Teraki Edeb, Lahor,1999.
- ALİ, Mübarek, *Ahiri Ahd Moğoleya ka Hindistan*, Fiction House, Lahor, 2012.
- ALİG, Bari, *Kampani ki Hukumat*, Naya Idarah, Lahor, 1969.
- ANAND, Vidya Sagar, *Bahadır Şah Zafer aur Ceng-i Azadi ka Evvelin Mujahid*, Asad Printers, Lahore, 2007
- ARSALAN, Molana, *Dilçesp aur Anokhi Vakiat*, Makteb-i Arslan, Karaçi, 2004.
- AZİMABADİ, Fasihuddin Belhi, *Tarih-i Magadh Patna*, Huda Bahş Oriental Public Library, Delhi, 2011.
- BEGÜM, Gülbeden (1011/1603), *Hümayunnâme*, çeviren: Abdürreb Yelgar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.
- BELÂZURÎ, Ahmed bin Yâhyâ, (279/892) *Fütühu'l Büldân*, Mektebetü'l-Helal, Lahor, 1988.
- CAFERİ, Reis Ahmed, *Bahadır Şah Zafer aur un ka Ahd*, Kitap Menzil, Lahor, 1957.
- CAN, Orya Makbul, "Harfe Zar" Express News Paper, 15 Mayıs 2015.
- COZANİ, Minhacuddin, *Tabakat-ı Nasri*, Urduca'ya çeviren: Mumtaz Liyakat, Seng-i Mill Publications, Lahor, 2004.
- ÇERAĞ, Muhammed Ali, *Tarih-i Pakistan*, Seng-i Mill Publications, Lahor, 1990.
- ÇOHDERİ, Aziz Ahmad: *Puncab Mogolon ki Ahd-i Zeval min Puncab Research foundation1*, Kahriyan, 1980.
- DALRYMPLE, William, *The Last Mughal*, FSC, London, 2006.
- DEHLEVİ, Zahir, *Dastan-ı Gadar*, Pencab Akademi, Lahor, 1995.
- DİN, Mevlevi Ahmed, *Evrengzib Alemgir*, Sistem Press, Lahor, 1905.
- DURANT, Will, *Story of Civilization*, Urducaya çeviren: Tayyib Raşid, Tahlikat, Lahor, 1996.
- EL- BİRÛNİ, Ebu Reyhan Muhammed bin Ahmed (439/1048), Tahkik ma li'l-Hind, Delhi, 1941
- EL-HAMEVÎ, Yâkût bin Abdullah,(626/1229) *Mucemü'l-Buldan*, Urducaya çeviren: Gulam Ceylani, Elfaysal Market Urdu Bazar, Lahor, 2008.
- ELPHINSTONE, Hon Mountstuart,(1275/1859) *History of India*, John Nurray, Albemarle Street, London, 1889.
- ELVİ, Amir Ahmed, *Bahadır Şah Zafer*, Dar-ı Nami Press, Lucknov, 1935.

- ERSOY, Mehmed Akif, *Safahat*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2013.
- FİRİŞTA, Muhammed Kasım,(1029/1620) *Tarih-i Firišta*, Urduçaya çeviren: Abdulhay Hvacah, Elmizan Naşiran ve Tacir Kütüp, Lahor, 2008.
- HAIG, Sir Wolseley, *The Cambridge History of India*, The Macmillan Company Cambridge, 1928.
- HAN, Sir Seyyid Ahmed,(1315/1898) *Cause of The Indian Revolt*, Seng-i Mill Publications, Lahor, 1997.
- HASAN, Mehdi, *Bahadır Şah Zafer II*, M.N Publishers & Distributors, Yeni Delhi, 1987.
- HAYRABADİ, Allamâ Fazl-ı Hakk,(1277/1861) *Es-Sevratu'l Hindiye*, Mektebi- Kadriye Lahore, 1997.
- İBN-İ BATUTA, Ebû Abdullah Muhammed bin Abdullah,(769/1368) *Tuĥfat an-Nuzzâr fî Gharâ'ib al-Amşâr ve 'Ajâ'ib al-Asfâr*, b.y, Dar-ı İşrak Arabi, Beyrut,
- İKBAL, Muhammed, *Hareket Zili*, çev: Celal Soydan, Hece Yayınları, Ankara, 2013.
- KEENE, H.G, *Hindustan Under Free Lances: 1770-1820*, Shannon, İreland. [y.y]
- KULAUMANUCY, *Asturyaay Mugur*, Urduçaya çeviren: Seccad Bakır Rizvi, Nekarşet Enar Kali Pazar, Lahor, 1996.
- LAHORİ, Ziyauddin, *Bahadır Şah kay Şeb u Ruz*, İlim ve İrfan Publishes, Lahor, 2009.
- LALA, Jevan, *Gadar ki Subh u Şam*, Müştak Book Karnar, Lahor, 1957.
- MARX, Karl, *Hindistan ka Tarihi Haka*, Urduçaya çeviren: Ahmet Selim, Taklikat, Lahor, 2012.
- MİR, Taki Mir, *Mir ki Aap Beti*, Urduçaya çeviren: Nisar Ahmed Faruki, Dehli, 1957.
- NEHRU, Jawahar Lal, *The Dicoverly of India*, Oxfor University, New york, 1985.
- NİZAMİ, Hoca Hasan: *Begümat ke Anso*, Mekteb-i Aliye, Lahor, 2008.
- NİZAMİ, Hoca Hasan: *Mukaddime Bahadır Şah Zafer*, Elfaysal Market Urdu Bazar, Lahor, 2009.
- PARASAD, İshwari, *History of Mediaeval India*, The India Press, Allahabad, 1940.
- PERVEZ, Aslam, *Bahadır Şah Zafer*, Mekteb-i Aliye, Lahor, 1997.
- POLER, Louis Anri, *Şaha Alem II ke Ahd ka Dehli Derbar*, Urduçaya çeviren: Nasip Ahtar, H.M. Said Company, Karaçi, 1967.
- RAHİ, Aslam, *Celeddin Muhammed Ekber*, Şem' Book Ecengsi, Karaçi, [y.y].
- RAHİ, Aslam, *Evrengzib Alemgir*, Şem' Book Ecengsi, Karaçi [y.y].
- ROUX, Jean- Paul, *Büyük Moğolların Tarihi: Babür*, çeviren: Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2008.

- SİNGH, Hushant, *History of the Sikhs*, Oxford University Press, Delhi,1977.
- SMITH, A Vincent, *The Oxford History of India*.
- ŞAFİ, Muhammed, *1857 ki Pehli Ceng-i Azadi* , Zafer Publications, Lahore, 2004.
- TABERİ, Muhammed b. Cerir,(310/922) *Tarihu 'l-Ümem ve 'l-Mülük*, Darü't-tülas, Beyrut,1995.
- TERT, Peles, *Cihangir ka Hindistan*, Urduçaya çeviren: Mübarek Ali, Seng-i Mill Publications, Lahor, 1997.
- TİMURİ, Ahmed Selim, *Kale Mualla ki Calkiya*, Mekteb-i Cihan Numa Urdu Bazar, Delhi,1937.
- TOKER, Halil, *Hindistan'da Farsça ve Urduca Şiir ve II. Bahadır Şah Devri Şairleri* (Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1995.
- YAZICI, Nesimi, *İlk Türk-İslâm Devletleri Tarihi*, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara, 2014.
- ZAFER, Bahadır Şah,(1862/1278) *Külliyat-ı Zafer*, Abdullah Academy, Lahor, 2012.
- ZAFER, Bahadır Şah, *Divan-ı Zafer*, Pakistan Publications, [y.y.].